

# Jaarverslag CDA 1983

DOCUMENTATIECENTRUM  
NEDERLANDSE POLITIEKE  
PARTIJEN



## Inhoud:

	Pagina
1. Partijraad .....	2
2. Partijbestuur .....	11
3. Dagelijks Bestuur .....	13
4. Presidium .....	14
5. Partijsecretariaat .....	15
6. Partijvoorlichting.....	16
7. CD/Actueel .....	17
8. Redactieraad .....	18
9. Centraal Verkiezingscomité.....	19
10. Stichting Kader- en Vormingswerk.....	20
11. Commissie Buitenland .....	23
12. Commissie van Beroep .....	26
13. College van Bindend Adviseurs.....	26
14. Financiële Commissie .....	26
15. CDA-werkgroep Homofilie ....	26
16. Intercultureel Beraad .....	27
17. Wetenschappelijk Instituut voor het CDA.....	27
18. De CDA-Bestuurders- vereniging .....	32
19. CDA-Vrouwenberaad .....	36
20. CDJA.....	38



**CDA** christen  
democratisch  
appèl

## 1. Partijraad

# Extra partijraad over sociale zekerheid 1983 te Ede

De eerste bijeenkomst van de CDA-partijraad vindt in 1983 plaats te Ede op 5 februari. Het belangrijkste onderwerp van bespreking op deze extra partijraadsvergadering is de door het partijbestuur opgestelde resolutie over sociale zekerheid. Over deze resolutie is in de partij een uitvoerige discussie op lokaal en regionaal niveau gevoerd.

Deze resolutie wordt 's morgens besproken in een viertal werkgroepen waarvoor partijraadsleden en overige belangstellenden zich tevoren hebben kunnen opgeven. In het middagedeelte worden hoofdstuksgewijs de amendementen op de resolutie doorgenomen en wordt de definitieve tekst van de resolutie vastgesteld.

Uiteraard vinden op deze bijeenkomst ook de gebruikelijke toespraken van partijvoorzitter Bukman en fractievoorzitter De Vries plaats. Ook minister-president Lubbers voert het woord. De partijraad kiest mevrouw H. Tegelaar-Boonacker met grote meerderheid van stemmen tot vice-voorzitter van het CDA in de vacature mevrouw De Graaff-Nauta. De laatste wordt door partijvoorzitter Bukman bedankt voor de vele diensten die zij het CDA als vice-voorzitter bewezen heeft.

Tenslotte aanvaardt de partijraad een viertal resoluties: twee daarvan zijn ingediend door het CDJA, één door de Kamerkring Limburg en één door de Kamerkring Den Haag.



*Bloemen voor de nieuw gekozen vice-voorzitter Haty Tegelaar.*

## Resolutie

### I. Wat zijn de problemen . . .

. . . En hoe wil het CDA die aanpakken

### II. Beleid: volume en stelsel

### III. Niveaus van uitkeringen

### IV. Financiering van het stelsel

### V. Uitvoering

## Overwegingen

A. De partijraad van het CDA, op 5 februari 1983 te Ede bijeen heeft met waardering kennis genomen van de resultaten van de vele werkgroepen, die in het kader van de vele project „partij-politieke discussie” over de sociale zekerheid hebben plaatsgevonden. De partijraad heeft verder met voldoening kennis genomen van het rapport „Vernieuwing om behoud”, opgesteld door een werkgroep van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA. Dit rapport levert een christen-democratische bijdrage aan de discussie over de ontwikkeling van de sociale zekerheid.

B. De partijraad is van opvatting dat het huidige stelsel van sociale zekerheid aan een fundamentele

herziening toe is. Niet langer kan worden volstaan met aanpassingen van het huidige stelsel op onderdelen, zoals dit de afgelopen jaren is geschied.

Een fundamentele bezinning op het stelsel als zodanig is nodig. Voor de christen-democratie, die mensen wil oproepen tot dienst aan elkaar, ligt hier een wezenlijke uitdaging. Bij een discussie over de herziening van het sociale zekerheidsstelsel moet worden opgemerkt, dat deze discussie niet dient om op een verholde wijze bezuinigingen door te voeren, doch om onvolkomenheden in het sociale zekerheidsstelsel te corrigeren. Eventuele financiële voordelen kunnen daarbij een welkom verschijnsel zijn. Een herziening van het sociale zekerheidsstelsel dient een versterking te zijn van de zekerheid voor diegenen, die hierop aangewezen zijn.

In dit kader is het noodzakelijk dat op korte termijn een diepgaande bezinning begint over het totale inkomensbeleid in samenhang met de invulling van het begrip arbeid en de consequenties, die daaraan verbonden zouden moeten worden.

C. De partijraad is van oordeel, dat bij deze fundamentele herbezinning mede in beschouwing moet worden genomen, dat Nederland lid is van de EEG. Dit betekent dat Nederland

initiatieven dient te nemen om op EEG-niveau tot randvoorwaarden inzake het basisstelsel van sociale zekerheid te komen.

D. De partijraad verwacht van de CDA-vertegenwoordigers in Eerste en Tweede Kamer en de CDA-bewindslieden, op basis van deze geformuleerde uitgangspunten te werken aan de op handen zijnde wijziging van het stelsel van sociale zekerheid.

## I.A. Wat zijn de problemen . . .

1. Ons stelsel van sociale zekerheid voldoet niet meer aan huidige maatschappelijke omstandigheden en opvattingen, waardoor onvoldoende recht wordt gedaan aan de oorspronkelijke bedoelingen.

2. Toetsing van het stelsel van sociale zekerheid aan kernbegrippen van christelijk-sociaal denken, zoals gerechtigheid, gespreide verantwoordelijkheid en solidariteit wijst uit dat:

a) de solidariteit door de inrichting van het stelsel dreigt te verschralen tot een vrijwel uitsluitend anonieme en collectieve overdracht van gelden; een overdracht die het karakter

krijgt van het „afkopen” van de zorg voor onze naaste;

b) er in plaats van een gespreide verantwoordelijkheid sprake is van een groeiende centralisatie; een goede werkbare afbakening van de verantwoordelijkheden van overheid en werkgevers- en werknemersorganisaties is in de verdrukking gekomen;

c) het voorzien in sociale ontwikkelingsvoorwaarden voor mensen is verengd tot de zorg voor goede uitkeringen bij inkomensderving; het beleid dat er naar streeft om mensen zolang mogelijk maatschappelijk aan het arbeidsproces te laten deelnemen, is op de achtergrond geraakt.

3. Bovengenoemde ontwikkelingen hebben bovendien geleid tot problemen met het financieren van de sociale zekerheid.

## I.B. ... En hoe wil het CDA die aanpakken

1. Vernieuwing van de sociale zekerheid is nodig om het stelsel ook in tijden van economische tegenspoed in essentie te behouden.

De kernbegrippen van christelijk sociaal denken kunnen opnieuw richting geven aan deze vernieuwingen.

a) **gerechtigheid**, die onder meer betekent het scheppen van voorwaarden, die mensen de mogelijkheid biedt tot sociale ontplooiing, betekent dat het aangewezen zijn op een uitkering bij ziekte, arbeidsongeschiktheid en/of werkloosheid gezien moet worden als een signaal dat mensen deelname aan het maatschappelijk proces dreigt te worden onthouden. Sociale zekerheid is meer dan het verstrekken van uitkeringen;

b.) **solidariteit**, het gericht zijn op elkaar kan geen gestalte krijgen, wanneer dat uitsluitend de vorm krijgt van anonieme, collectieve premiebetalingen en uitkeringen. Sociale zekerheid kan zich dan ook niet beperken tot wettelijk verplichte regels.

Naast regels die de hoogte van de uitkeringen garanderen moet het vernieuwde stelsel dan ook ruimte bieden voor vrijwillige aanvullende regelingen;

c) **gespreide verantwoordelijkheid**, verplicht ons tot het bevorderen van het dragen van verantwoordelijkheid in samenlevings- en samenwerkingsverbanden, waarvan men deel uitmaakt en waarin men onverlet de eigen verantwoordelijkheid onderling een beroep kan doen op de zorg voor elkaar, ook zoals die tot uitdrukking komt in onderdelen van de sociale zekerheid;

d) **rentmeesterschap**, betekent dat bij de vernieuwing van het stelsel rechten en plichten zodanig op elkaar worden afgestemd dat het stelsel – in goede en slechte tijden – doelmatig en betaalbaar is.

## II. Beleid: Volume<sup>1)</sup> en stelsel

### A. Volumebeleid

1. Het volumebeleid behoort er toe bij te dragen, dat mensen zo enigszins mogelijk kunnen blijven functioneren in het arbeidsproces. Dat maakt ook een verruiming van mogelijkheden voor deeltijdarbeid en voor geleidelijke vermindering van de arbeidstijd noodzakelijk. Volumebeleid in engere zin moet zich – vooral op ondernemingsniveau – richten op het voorkomen van het verlies van werk en op beperking van de duur van de uitkering en door het bevorderen van het opnieuw krijgen van werk door onder meer herscholing, omscholing en revalidatie.

### B. Vernieuwing van het stelsel

Een vernieuwd stelsel van sociale zekerheid moet worden opgezet op basis van de volgende uitgangspunten:

1. De sociale zekerheid biedt uitkeringen, tegemoetkomingen in kosten en verstrekkingen, wanneer het inkomen uit arbeid is weggevallen of wanneer er sprake is van extra lasten die de normale draagkracht van de betrokkenen te boven gaan (loondervingsfunctie).

Daarnaast moet de sociale zekerheid zodanig worden ingericht dat het weer opnieuw gaan deelnemen aan het arbeidsproces of het ontwikkelen van andere maatschappelijke activiteiten niet wordt ontmoedigd of belemmerd, maar juist wordt gestimuleerd. Dit tweede element vraagt extra accent.

2. Het stelsel van sociale zekerheid kan niet worden vernieuwd zonder een grote betrokkenheid van werkgevers en werknemers. Daarom zal het nieuwe stelsel werkgevers en werknemers de kans moeten bieden hun eigen verant-

woordelijkheid voor de verandering en vernieuwing van het stelsel inhoud te geven; dit met behoud van de verantwoordelijkheid van de overheid voor bepaalde aspecten van het totale stelsel.

3.a. Het stelsel van sociale verzekeringen moet gebaseerd blijven op de verzekeringsgedachte, waarbij elementen van solidariteit en equivalentie<sup>2)</sup> herkenbaar blijven in een goede onderlinge verhouding;

3.b. In de volksverzekeringen zal het accent moeten vallen op het garanderen van een minimum-inkomensniveau, te financieren uit een op het inkomen gebaseerde premiebetaling (tot zekere maximum premieinkomengrenzen). In de aanvullende werknemersverzekeringen moet de loondervingsfunctie centraal staan: op het inkomen gebaseerde uitkeringen gefinancierd uit op het inkomen gebaseerde premiebetalingen.

4. Mannen en vrouwen moeten onder gelijke omstandigheden aanspraak kunnen maken op dezelfde rechten. Gedacht wordt aan persoonlijke uitkeringen, die in beginsel toereikend zijn voor het onderhoud van de uitkeringsgerechtigde.

5.a. Een vernieuwd stelsel van sociale zekerheid zal nadrukkelijk recht moeten doen aan de positie – in het bijzonder op het minimum-niveau – van gezinnen en andere duurzame samenlevingsverbanden, waarin één inkomen wordt genoten, omdat bijvoorbeeld één van beide partners zich volledig wijdt aan de zorg voor een ander of anderen;

5.b. Nagegaan moet worden of en op welke wijze de partner, die uitsluitend niet-betaalde taken verricht, op vrijwillige basis ook kan deelnemen in sociale zekerheidsregelingen.



Minister-president Lubbers, minister De Koning en staatssecretaris De Graaf tijdens partijraad sociale zekerheid.

6. Het – vernieuwde – stelsel van sociale zekerheid zal ook stand moeten kunnen houden in een tijd dat de economische groei vrijwel stagneert.

7. Meer dan thans dient de omvang van de wettelijk verplichte sociale zekerheid te worden afgestemd op de mogelijkheid dat men zich in eigen verantwoordelijkheid aanvullend verzekert.

8. Zowel het stelsel als het onderlinge verband tussen de verschillende onderdelen ervan moet doorzichtiger worden. Daartoe moet er onder meer een samenvoeging komen van de verschillende werkloosheidsregelingen, evenals van de ziekte- en arbeidsongeschiktheidsregelingen. Ook de manier waarop de uitkeringen bij beide nieuwe verzekeringen plaatsvinden, moet op elkaar worden afgestemd.

9. Het stelsel en de uitvoering ervan zullen misbruik en oneigenlijk gebruik moeten tegengaan.

10. Het stelsel moet – beter dan nu het geval is – afgestemd worden op ontwikkelingen op het terrein van het werkgelegenheids-, het welzijns- en het gezondheidszorgbeleid.

11. Sociale partners en overheid zullen heel creatief moeten zijn en niet mogen terugschrieken voor wellicht ongebruikelijke methodes om het uitgeschakeld zijn van werklozen en andere niet-actieven te bestrijden en om hen de gelegenheid te bieden om – met behoud van hun uitkering – scholing te ontvangen of op zinvolle wijze andere maatschappelijke activiteiten te ontplooien. Deze activiteiten mogen niet concurrentie-vervalsend werken.

12. Tussen de sociale verzekeringen voor ambtenaren en niet-ambtenaren moet meer onderlinge afstemming komen, een en ander in het kader van een vergelijking tussen beloning, premies en uitkeringen bij beide groepen.

13. Nagegaan moet worden op welke gebieden en in hoeverre de positie van zelfstandigen meer dan thans dient aan te sluiten bij de positie van de werknemers.

Ten aanzien van zelfstandigen en medewerkers die echtgenoten dient telkens te worden nagegaan in hoeverre bij stelselwijzigingen ook t.a.v. hen het gelijkwaardigheidsbeginsel wordt gevolgd.

14. Kinderbijslagregelingen vallen niet onder de sociale verzekeringen, maar onder de sociale voorzieningen, waarvoor de overheid als eerste verantwoordelijk is. Dit omdat bij de kinderbijslag overwegingen van draagkracht overheersen. Het gebruiken van belastinginstrumenten en een systeem van studiefinanciering ware te overwegen.

15. De bijstandswet behoort als zodanig niet tot het stelsel van sociale zekerheid. Voor aanspraken hierop is het behoeftecriterium beslissend.

16. Een vernieuwd stelsel van sociale zekerheid met persoonlijke uitkeringen maakt een wijziging van het belastingstelsel noodzakelijk, zodat daarin meer dan thans rekening wordt gehouden met draagkrachtverhogende of -verlagende effecten van de leefsituatie van belastingplichtigen (bijvoorbeeld situaties van tweeverdieners ten opzichte van alleenverdieners). Het leven in gezinsverband mag niet in negatieve zin beïnvloed worden ten gevolge van financiële regels, zeker nu een registratiesysteem voor andere duurzame samenlevingsvormen ontbreekt.

17. Een vernieuwd stelsel van sociale zekerheid dient rekening te houden met herverdeling van werk. Deeltijdarbeid moet niet worden ontmoedigd.

in onze samenleving. Bijstand is een voorziening, geen verzekering.

Voor de hoogte van de uitkering wordt gedacht aan het minimum-niveau van de volksverzekering. Een op korte termijn op te dragen studie zal een beter inzicht moeten geven in de hoogte van dit sociaal bestaans-minimum.

3. Het vraagstuk van het „opeten van de eigen woning”, moet aangepakt worden door een verhoging van de vermogensvrijstelling in de bijstandsvoorziening.

## B. Niveau aanvullende werknemersverzekering

1. Het nieuwe stelsel van sociale verzekeringen zal bij wet een zodanig niveau van uitkeringen vaststellen, dat er ruimte overblijft voor vrijwillige aanvullende regelingen binnen ondernemingen en bedrijfstakken, of op individueel niveau.



CDA-Kamerlid Gerritse geflankeerd door mevr. Domela Nieuwenhuis (FNV).

1) onder volume verstaan wij het aantal mensen dat van sociale zekerheidsregelingen gebruik moet maken, alsmede het aantal geldend gemaakte aanspraken op een uitkering, verstrekking of vergoeding krachtens een sociale zekerheidsregeling.

2) equivalentie = directe relatie tussen hoogte uitkering en hoogte premiebetaling.

## III. Niveaus van uitkeringen

### A. Niveau van basis- en bijstandsuitkeringen

1. Basisuitkeringen in de volksverzekeringen moeten gekoppeld blijven aan de ontwikkeling van het minimumloon gezien het verzekeringskarakter. De gedachten gaan uit naar 70% van het netto-minimumloon, met aanvulling tot 100% voor gezinnen waaronder ook eenoudergezinnen zijn begrepen en andere duurzame samenlevingsverbanden waarin één inkomen wordt genoten op minimum-niveau; bij voorkeur te financieren binnen het stelsel van sociale verzekeringen.

2. Bijstand moet voorzien in een uitkering, afgestemd op de minimale kosten van bestaan

### C. Aanpassingsmechanisme

1. Uitkeringen krachtens het stelsel van sociale verzekeringen moeten gerelateerd blijven aan de algehele loonontwikkeling. Wel zal – meer dan tot nu toe – de ontwikkeling van de loonkosten (inclusief de sociale lasten) afgestemd moeten worden op de ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit, mede om de rendementen van bedrijven te versterken en het financieringstekort van de overheid terug te dringen.

Anders kunnen de door de sociale partners overeengekomen arbeidsvoorwaarden niet langer bepalend zijn voor de aanpassing van uitkeringen en is of feitelijke ontkoppeling of geleide loonpolitiek het onontkoombare gevolg.

## IV. Financiering van het stelsel

### A. Uitgangspunten financiering

De volgende uitgangspunten dienen de basis te vormen voor de financiering van de sociale zekerheid.

1. De financiering moet afgestemd zijn op het eigen karakter van de sociale zekerheid.

2. Overheidsbijdragen moeten aansluiten bij de uitgangspunten van het stelsel, de overheid moet dus (mede) verantwoordelijk zijn voor het te verzekeren risico in geval van overheidsbijdragen.

3. Er moeten waarborgen zijn voor een verantwoorde dosering van solidariteit en equivalentie binnen het verzekeringskarakter.

4. Premies moeten zo zichtbaar mogelijk worden opgelegd, zodat het verantwoordelijkheidsbesef bij de bevolking voor de kosten van het stelsel wordt versterkt.

5. Premies moeten betaald worden door diegenen die directe invloed kunnen uitoefenen op het te dekken risico.

Dit kan ook tot uitdrukking komen in een differentiatie van premielasten per onderneming of bedrijfstak.

6. Er moet een goed evenwicht komen tussen enerzijds de noodzaak om een voldoende breed draagvlak voor het stelsel te verkrijgen, al naar gelang de risico's langduriger en zwaarder zijn, anderzijds bestaat de noodzaak een zo direct mogelijke band te scheppen tussen premiebetaling, het ontstaan dan wel voorkomen van de situatie van inkomensderving, en de uitkering.

## B. Heffingsgrondslag

1. Bij de premieheffing voor werknemers moet het arbeidsloon de heffingsgrondslag blijven, omdat dan een zo direct mogelijke band tussen premiebetaling en het opbouwen van uitkeringsrechten blijft bestaan.

## C. Financieringsproblematiek

1. De samenleving mag geconfronteerd worden met de financiële gevolgen van het fundamenteel behouden van ons stelsel van sociale zekerheid in tijden van economische tegenspoed.

Het relateren van de welvaartsontwikkeling van uitkeringsgerechtigden krachtens het stelsel van de sociale verzekeringen aan die van werknemers is een wezenlijk element in ons stelsel van sociale zekerheid. Uitgangspunt bij het premie- en uitkeringsbeleid is dan ook de onderlinge verbondenheid tussen uitkeringsgerechtigden en werknemers.

Dit heeft gevolgen voor het arbeidsvoorwaarden- en inkomensbeleid.

3. Met inachtneming van bovenstaande uitgangspunten zal de ontwikkeling van de collectieve lasten van het vernieuwde stelsel van sociale zekerheid moeten passen binnen het streven de collectieve lastendruk te stabiliseren, zo mogelijk te verminderen.



CNV-voorzitter Harm van der Meulen.

## V. Uitvoering

### A. Uitgangspunten uitvoering

1. De manier waarop het stelsel van sociale zekerheid moet worden georganiseerd, hangt af van onze wensen over dat stelsel en van de uitgangspunten die er aan ten grondslag liggen.

Dit betekent dat:

- a) een geheel op de cliënt gerichte benadering voorop staat;
  - b) de verantwoordelijkheid voor de uitvoering wordt zo vergaand mogelijk gedecentraliseerd;
  - c) de eenheid van het stelsel en het verband tussen de onderdelen ervan wordt gewaarborgd;
  - d) de samenhang tussen sociale zekerheid en aanverwante beleidsterreinen, zoals arbeidsvoorzieningsbeleid, bedrijfsgezondheidszorg, algemene gezondheidszorg en welzijnsbeleid tot stand komt;
- 2) tot nu toe moeilijk te beheersen ontwikkelingen metterdaad moeten kunnen worden beheerst.

### B. Decentralisatie

1. Deze uitgangspunten leiden tot een gedecentraliseerde uitvoering, waarbij alle betrokkenen binnen het stelsel zodanige bevoegdheden krijgen, dat zij in staat zijn om de hierboven bepleite samenhang te verwerklijken. Het gaat daarbij om:

- a) werknemers- en werkgeversorganisaties, met name bij die verzekeringen die verband houden met het arbeidsproces;
- b) de cliënten zelf, die mede-verantwoordelijk zijn;
- c) overheden;
- d) instellingen, voor zover het gaat om de afstemming met andere terreinen van gezondheidszorg.

C.1 Deze gedecentraliseerde uitvoering vraagt om regionale **kaders** en om een onafhankelijk, landelijk, adviserend en toezienend orgaan.

## Aanvaarde resolutie op voorstel van het CDA-Limburg

De CDA-partijraad in vergadering bijeen op zaterdag 5 februari 1983 te Ede:

a) **gelet** op de Regeringsverklaring van het kabinet Lubbers-Van Aardenne en het daaraan ten grondslag liggende regeerakkoord tussen de fracties van CDA en VVD;

b.1) **overwegende**: dat de verzorgingstaak onbetaalbaar gaat worden, hetgeen blijkt uit het feit dat in 1959 ruim 2,5 miljard gulden werd uitgegeven in het kader van de sociale zekerheid en in 1982 bijna 90 miljard gulden, deels veroorzaakt door inflatoire ontwikkelingen, maar met name de laatste jaren door volumeontwikkelingen;

b.2.) **voorts overwegende**: dat indien deze desastreuze ontwikkelingen op hun beloop worden gelaten het vigerende stelsel in een ernstige betalingscrisis zal geraken slechts een beheerste collectieve voorziening is opgewassen tegen de economische recessie;

c) **is van oordeel**: dat in het beleid van de regering een herziening van het stelsel van sociale zekerheid op korte termijn centraal dient te staan waarbij de volgende uitgangspunten van belang zijn:

1. het streven naar een integratie van de bestaande regelingen in goed overleg met werkgevers en werknemers;
2. bij de invoering van een nieuw stelsel is een neerwaartse bijstelling van de uitkeringsniveaus niet te vermijden, waarbij de minima zoveel mogelijk moeten worden ontzien;
3. het voeren van een actief volume-beleid;
4. de eigen verantwoordelijkheid zal meer gestalte moeten krijgen door invoering van een basisverzekering. Daarnaast een verplichte c.q. vrijwillige aanvulling met een inkomensafhankelijke premiebetaling;
5. de achterstandssituatie van „kleine zelfstandigen” in de sociale zekerheid dient bij de stelselherziening verbeterd te worden.

## Aanvaarde resolutie op voorstel van Kamerkring Den Haag

De CDA-partijraad in vergadering bijeen op zaterdag 5 februari 1983 te Ede:

a) **overwegende:** dat ook werklozen en arbeidsongeschikten op een rechtvaardige wijze mogelijkheden moeten hebben voor hun menselijke ontplooiing;

b.1.) **constaterende:** dat – gegeven de werkgelegenheidssituatie – de menselijke ontplooiing voor velen momenteel niet in een betaalde baan kan geschieden;

b.2.) **voorts constaterende:** dat er vanuit werklozen- en arbeidsongeschiktengroeperingen zelf, alsmede vanuit wetenschappelijke onderzoeken het geluid naar voren komt dat de mogelijkheden voor menselijke ontplooiing voor deze groepen te gering zijn;

c.1) **spreekt uit:** dat het nodig is dat er, naast het rapport over sociale zekerheid („Vernieuwing om behoud”), aandacht wordt besteed aan de immateriële situatie van uitkeringsgerechtigden om zo de mogelijkheden tot menselijke ontplooiing van uitkeringsgerechtigden te verbeteren.

d) **vraagt** aan het landelijk CDA-bestuur hiertoe initiatieven te nemen en zo mogelijk te komen met voorstellen om verbetering in deze situatie aan te brengen.

## Aanvaarde resolutie CDA-partijraad op voorstel van het CDJA

De CDA-partijraad in vergadering bijeen op 5 februari 1983 te Ede:

**Constaterende:**

a) dat in het rapport van het CDA over sociale zekerheid „Vernieuwing om Behoud” geen sprake is van enige bezinning over de plaats van arbeid in het maatschappelijk leven.

**Overwegende:**

b) dat opvattingen over de problematiek van de sociale zekerheid sterk verbonden zijn met de visie op arbeid.

**Spreekt uit:**

c) dat het CDA zich op korte termijn fundamenteel dient te bezinnen op de plaats van arbeid in het maatschappelijk leven.



*Achter de bestuurstafel CDA-Eerste Kamerlid Louis van Dalen en Hans Borstlap van het Wetenschappelijk Instituut.*

## Aanvaarde resolutie over jongeren in het nieuwe stelsel van sociale zekerheid, op voorstel van het CDJA

De CDA-partijraad in vergadering bijeen op 5 februari 1983 te Ede:

**Constaterende:**

a) dat in het rapport „Vernieuwing om behoud” van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA geen aandacht wordt geschonken aan de positie van jongeren als starters op de arbeidsmarkt.

b) dat het rapport aan deze groepen van jongeren geen zelfstandige uitkeringsrechten toekent in het nieuwe stelsel van sociale zekerheid;

c) dat het rapport deze groep van jongeren doorverwijst naar de bijstandswet of terugwerpt op de zorg van hun ouders en verzorgers.

**Overwegende:**

d) dat aan jongeren als lid van de samenleving de mogelijkheid moet worden geboden tot ontplooiing en zelfstandigheid.

**Spreekt uit:**

e) dat jongeren als starters op de arbeidsmarkt, in het nieuwe stelsel van sociale zekerheid aanspraak moeten kunnen maken op een sociaal bestaansminimum.



*Volle bak in Ede.*

# Voorjaarspartijraad over emancipatie

De voorjaarspartijraad wordt op 28 mei in Hilversum gehouden en staat vooral in het teken van de afronding van de partijpolitieke discussie over emancipatie. Alvorens deze discussie te voeren staan echter een aantal zaken op de agenda die traditioneel op de voorjaarspartijraad besproken worden zoals de vaststelling van de jaarverslagen van de diverse partijorganen, het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA, de Vereniging van CD-gemeente en provinciebestuurders, het CDJA en het CDA-Vrouwenberaad.

Al deze verslagen worden goedgekeurd. De partijraad gaat ook akkoord met een aantal wijzigingen in de statuten van de Stichting Fonds Studiecentrum CDA alsmede mutaties in de statuten en het huishoudelijk reglement van het CDJA. Hierna wordt de partijraad toegesproken door partijvoorzitter Bukman met een algemene politieke redevoering en minister De Koning van Sociale Zaken met een redevoering over het thema Emancipatiebeleid.

Vervolgens discussiëren de partijraadsleden in een viertal werkgroepen over delen van de door het partijbestuur opgestelde resolutie over het Emancipatiebeleid.

Daarna vindt plenaire behandeling van de amendementen op de resolutie emancipatie plaats.

De geamendeerde resolutie wordt unaniem door de partijraad aanvaard. Eveneens wordt de resolutie over dit onderwerp aangenomen die ingediend was door de Kamerkring Limburg. In het derde deel van de vergadering worden redevoeringen gehouden waarin prof. dr. J. Christiaanse, dr. B. de Vries en drs. B. Beumer verantwoording afleggen van het gevoerde politieke beleid in resp. de Eerste Kamer, de Tweede Kamer en het Europese Parlement. Deze redevoeringen worden gevolgd door een algemene discussieronde tussen een aantal partijraadsleden en de voornoemde fractievoorzitters.

Bij de stemming over een aantal ingediende resoluties wordt alleen een resolutie over de positie van de echte minima aangenomen. De overige resoluties worden verworpen c.q. ingetrokken.

## Resolutie

**Preambule:** Het aanvaardt de Heilige Schrift als richtsnoer voor het politiek handelen. De Bijbel spreekt over de relatie tussen God en mens en over de relatie tussen mensen onderling, waarbij gelijkwaardigheid van man en vrouw duidelijk naar voren komt.

### A. Uitgangspunten

1. Het CDA aanvaardt de Heilige Schrift als richtsnoer van het politiek handelen. De Bijbel spreekt over de relatie tussen God en mens en over relaties tussen mensen onderling, waarbij gelijkwaardigheid van man en vrouw duidelijk naar voren komt.



2. Gelijkwaardigheid van mensen is van fundamentele betekenis voor onze samenleving.

3. Emancipatie richt zich daarom op ieder mens, en op alle personen en groepen van personen in onze samenleving, vooral die formeel dan wel feitelijk achtergesteld zijn en worden.

4. Emancipatie in deze zin is geen belangenbehartiging, maar is de uitdrukking van wat mensen rechtens toekomt; het kunnen toegroeien naar een levensvervulling in verantwoordelijkheid, solidariteit en rentmeesterschap, waarop iedereen persoonlijk wordt aangesproken en daardoor tot zijn recht kan komen.

5. Emancipatie is een proces van veranderingen, dat tot doel heeft dat mensen gelijkwaardig kunnen functioneren.

### B. Emancipatie en mensbeeld

1. Ieder mens is uniek en derhalve verschillend van zijn medemens.

2. Tegelijk vullen mensen elkaar aan, zijn afhankelijk van elkaar, niet ondergeschikt aan elkaar, en mogen op elkaar een beroep doen.

3. Ieder mens moet de van God verkregen talenten en gaven zo goed mogelijk kunnen ontwikkelen en ontplooien om tot een zinvolle levensvervulling te komen.

4. Ieder mens is in de samenleving gesteld als verantwoordelijk persoon: verantwoordelijk voor zichzelf, voor de medemens en voor de ontwikkeling van de samenleving.

5. De christen-democratie wil mensen op brede verantwoordelijkheid aanspreken.

### C. Emancipatie en de overheid

1.a. Het emancipatiebeleid richt zich op het bereiken van gelijkwaardigheid van vrouwen en

mannen, hetgeen moet leiden tot gelijke rechten en plichten in gelijke omstandigheden.

1.b. Het emancipatiebeleid bevordert de ontwikkeling van een maatschappij waarin evenwicht wordt verwezenlijkt in het functioneren van vrouwen en mannen.

2. De overheid dient het mede mogelijk te maken dat mensen hun verantwoordelijkheden ten opzichte van zichzelf, hun omgeving en de samenleving kunnen dragen.

3. Het overheidsbeleid dient actief voorwaardenscheppend te zijn, gericht op:

a. het wegnemen van wettelijke belemmeringen en

b. het treffen van zodanige maatregelen en voorzieningen dat maatschappelijke barrières overwonnen kunnen worden.

4. Gelet op de achterstandssituatie waarin vrouwen op tal van beleidsterreinen verkeren, betekent dit extra aandacht voor haar positie.

5. De overheid dient bij haar wetgevende, voorwaardenscheppende en voorlichtende arbeid in acht te nemen, dat emancipatie een mentaal en cultureel proces is, waarbij uitgangspunten en doelstellingen, waarden en normen van personen en groepen in de privé- en particuliere sfeer dienen te worden gerespecteerd.

6. Het emancipatiebeleid heeft betrekking op alle terreinen van het overheidsbeleid.

7. Het emancipatiebeleid zal ook voortgang moeten kunnen vinden onder minder gunstige sociaal-economische omstandigheden.

### D. Emancipatie en leefvorm

1. Emancipatie van de vrouw houdt in de emancipatie van de man en omgekeerd.

2. Het CDA hecht bijzondere betekenis aan huwelijk en gezin.

3. De overheid heeft de opvatting van personen te respecteren inzake de door hen verlangde wijze van samenleven; uiteraard binnen de door de wet gestelde grenzen.

4.a. Voor andere duurzame samenlevingsvormen waarin de partners verantwoordelijkheid voor elkaar aanvaarden, zullen met voor gehuwden vergelijkbare rechten en plichten moeten gelden.

4.b. Teneinde dit mogelijk te maken, dient overgegaan te worden tot openbare registratie van deze samenlevingsvormen.

5. Vrouwen en mannen dienen de mogelijkheid te krijgen tot een zodanige door hen gewenste rol- en taakverdeling te komen dat zij gezamenlijk verantwoordelijkheid kunnen dragen voor elkaar, voor hun gezin of ander duurzaam samenlevingsverband en voor de maatschappij.

6. Ouders of verzorgers zijn primair verantwoordelijk voor het opvoeden en verzorgen van hun kinderen.

Voorwaarden dienen te worden geschapen, waardoor een goede zorg voor het kind wordt bevorderd: het realiseren van ouderschapsverlof en diverse vormen van kinderopvang, waarbij een eigen bijdrage naar draagkracht van ouders of verzorgers uitgangspunt is.

7.a. De overheid dient oog te hebben voor de leefsituatie van alleenstaanden en één-oudergezinnen en voor hun specifieke omstandigheden.

7.b. De overheid zal zich – in het bijzonder voor de oudere alleenstaanden met een inkomen op minimumniveau – rekenschap dienen te geven van de lasten van de leefsituatie voor wat betreft het combineren van beroeps- en huishoudelijke arbeid.

8. Onrechtvaardige verschillen in de behandeling van de leefsituatie voor alleenstaanden, gehuwd en ongehuwd duurzaam samenlevenden dienen te worden weggenomen.

## E. Emancipatie, onderwijs en vorming

1. Onderwijs en vorming richten zich op de persoonlijke ontplooiing en zijn van wezenlijke betekenis bij het kunnen toegroeien naar een levensvervulling van mensen in verantwoordelijkheid, solidariteit en rentmeesterschap.

2. Het onderwijs is eveneens een belangrijk instrument om door mentaliteitsverandering het emancipatieproces verder te ontwikkelen.

3. Hierbij gelden onder meer de volgende aandachtspunten:

a. het subsidiëren van tweede-kansonderwijs en bijscholing;

b. het wegwerken van achterstanden in onderwijs en beroepsopleiding van vrouwen en mannen;

c. meer uniformiteit bij het vaststellen van de schoolvakanties en schooltijden;

d. het stimuleren van diverse vormen van kinderopvang;

e. rol doorbreking in lesmateriaal en lesmethoden;

f. het geven van aandacht aan het thema emancipatie bij de opleiding van onderwijsgevend.

## F. Emancipatie en arbeid

1. Arbeid is onder te verdelen in huiselijke arbeid, beroepsarbeid en vrijwilligerswerk.

2. Arbeid dient doelgericht handelen te zijn ten behoeve van de naaste en de samenleving. De waarde van arbeid valt niet samen met het wel of niet verdienen van inkomen.

3. Het zich in enigerlei vorm van arbeid kunnen inzetten in de samenleving, is wezenlijk voor de levensvervulling van mensen.

4. Vrouwen en mannen moeten de kans krijgen hun verantwoordelijkheid ten aanzien van het verrichten van huiselijke beroepsarbeid en vrijwilligerswerk te beleven, mede overeenkomstig ieders specifieke aanleg en capaciteiten; men moet hiertoe traditionele rolpatronen kunnen doorbreken.

5. Dit betekent onder meer:

a. het bevorderen van herwaardering en het vergroten van de mogelijkheden tot verdeling van de verschillende soorten arbeid.

b. aanvullende maatregelen zijn nodig, bijvoorbeeld in de fiscale sfeer, om te voorkomen dat alleenverdieners en alleenstaanden met name op het minimumniveau bij vormen van arbeidstijdverkorting onder het thans voor hen geldende minimuminkomensniveau terecht komen.

c. het streven naar een flexibel systeem van arbeidstijden afgestemd op de persoonlijke mogelijkheden van de mens en de praktische eisen die vanuit het beroepsleven gesteld moeten worden.

d. positieve waardering van vrijwilligerswerk via onder meer het subsidiëren van opleidingskosten; een billijke onkostenregeling voor bestuurders en overige vrijwilligers; opnemen in risicoverzekeringen; onbetaald verlof voor vrijwillig verrichte bestuurstaken.

e. verbetering van de rechtspositie van mensen met deeltijdbanen, gelijkwaardig aan die van mensen met een volledige betrekking, alsmede van meewerkende gezinsleden van zelfstandigen.

## G. Emancipatie en belastingen

1. Gelijkberechtiging van mannen en vrouwen dient in de belasting sfeer te worden gerealiseerd.

2. Belastingen naar inkomen en vermogen worden opgelegd aan individuen.

3. Solidariteit betekent, dat offers naar draagkracht worden opgelegd. De omvang van de belastingverplichting wordt in belangrijke mate mede bepaald door draagkrachtverhogende dan wel verlagende factoren die samenhangen met de leefsituatie van belastingplichtigen.

4. Ten aanzien van niet-huwelijkse duurzame samenlevingsvormen waarin de partners de verantwoordelijkheid voor elkaar aanvaarden, dient in het belastingstelsel een gelijke behandeling plaats te vinden met de gehuwden.

5. Gezinsverbanden en andere samenlevingsvormen waarin één partner betaalde arbeid verricht, mogen in het belastingstelsel niet worden achtergesteld ten opzichte van de situatie waarin twee partners betaalde arbeid verrichten.

## H. Emancipatie en sociale zekerheid

Zie de artikelen vermeld op de bijlage. Deze artikelen zijn ontleend aan de partijraadsresolutie over sociale zekerheid van 5 februari jl. en daarom niet in de tekst zelf opgenomen. Omdat deze artikelen wel de problematiek van de emancipatie betreffen, zijn deze artikelen hier terwille van de systematiek als bijlage vermeld.

## I. Evaluatie

Jaarlijks zal het partijbestuur nagaan in welke mate en op welke wijze aan de voorgaande uitgangspunten en beleidsvoornemens aandacht is geschonken c.q. daaraan uitvoering is gegeven.

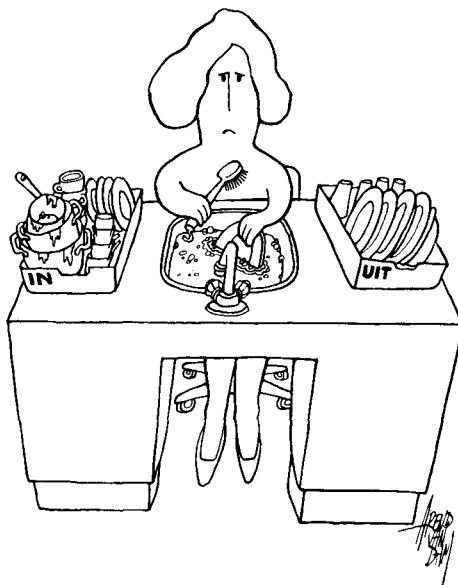
## Bijlage Sociale Zekerheid.

1. Vrouwen en mannen moeten onder gelijke omstandigheden aanspraak kunnen maken op dezelfde rechten in de sfeer van sociale zekerheid.

2. Gedacht wordt aan een herziening van het stelsel van sociale zekerheid, waarin sprake is van persoonlijke uitkeringen die in beginsel toereikend zijn voor het onderhoud van de uitkeringsgerechtigde.

3. Een vernieuwd stelsel van sociale zekerheid zal nadrukkelijk recht moeten doen aan de positie – in het bijzonder op het minimumniveau – van gezinnen en andere duurzame samenlevingsvormen, waarin één inkomen wordt genoten, omdat bijvoorbeeld een van de partners zich volledig wijdt aan de zorg van een ander of anderen.

4. Nagegaan moet worden of en op welke wijze de partner die uitsluitend niet-betaalde taken



verricht op vrijwillige basis ook kan deelnemen in sociale zekerheidsregelingen.

5. Ten aanzien van zelfstandigen en medewerkende echtgenoten dient telkens te worden nagegaan in hoeverre bij stelselwijziging ook ten aanzien van hen het gelijkwaardigheidsbeginsel wordt gevolgd.

6. Een vernieuwd stelsel van sociale zekerheid dient rekening te houden met herverdeling van werk. Deeltijdarbeid moet niet worden ontmoedigd, maar juist gestimuleerd.

## RESOLUTIE

### (INGEDIEND DOOR DAGELIJKS BESTUUR)

De partijraad van het CDA op zaterdag 28 mei 1983 bijeen te Hilversum.

#### Constaterende

a. dat het kabinet een adviesaanvraag heeft ingediend bij de SER en de emancipatieraad inzake de wijziging van het sociaal zekerheidsstelsel;

#### Overwegende

b. dat binnen het CDA een diepgaande discussie heeft plaatsgevonden over het sociaal zekerheidsstelsel;

c. dat de partijraad van het CDA op 5 februari 1983 een resolutie heeft aanvaard waarin de richting wordt aangegeven voor wijziging van het sociaal zekerheidsstelsel;

d. dat in de discussie en de partijraadsresolutie is aangegeven dat bij een stelselwijziging nadrukkelijk recht zal moeten worden gedaan aan de positie van de echte minima;

e. doet een beroep op de CDA-fractie en de CDA-bewindslieden om bij het voorbereiden van voorstellen tot wijziging van het sociaal zekerheidsstelsel de positie van de echte minima te ontzien;

en gaat over tot de orde van de dag.

## RESOLUTIE

### (INGEDIEND DOOR CDA-LIMBURG)

Gelet op de beraadslagingen in de CDA-adviesraad Limburg d.d. 29 maart 1983 te Weert, alsmede de verslagen van de discussiegroepen inzake Emancipatie in Limburg te Venlo, Weert, Sittard en Maastricht, alsmede het daaruit voortvloeiende samenvattend verslag dat aan de orde was in de vergadering van het CDA-bestuur Limburg op 22 maart 1983;

overwegende dat als uitdrukkelijke basis voor het emancipatiestreven bij het CDA het „program van uitgangspunten” van het CDA centraal zal moeten staan, waarin een gelijkwaardige behandeling van alle burgers wordt gewaarborgd;

overwegende dat zolang enigerlei groep of individu niet verzekerd is van fundamentele gelijkwaardigheid het CDA onafgebroken zal ijveren voor het bereiken daarvan. Gelet op de achterstandssituatie van de vrouw op tal van terreinen betekent dit extra aandacht voor hun positie (Program van Uitgangspunten);

is van oordeel dat in het terzake te voeren Emancipatiebeleid een oordeelsvorming moet plaatsvinden op grond van de volgende uitgangspunten:

1. Het emancipatiestreven bij het CDA zal in Europees verband gestalte moeten krijgen waarbij de samenhang van het te voeren beleid centraal dient te staan.

2. Ieder mens, zowel man als vrouw, heeft recht op het ontwerpen van een eigen levensplan, waarin solidariteit en eigen verantwoordelijkheid een plaats hebben, maar waarin op basis van onderlinge verantwoordelijkheid óók zelfontplooiing en zelfstandigheid tot hun recht komen.

3. Emancipatie dient met name gestalte te krijgen in het gezin. Dit doel tracht het CDA te bereiken door toepassing van gezinsvriendelijke wetgeving. Het gezin moet bij ons emancipatiestreven voortdurend gezien worden als hoeksteen van de samenleving. In het gezin leren mensen maatschappelijke normen en verantwoordelijkheden voor elkaar kennen die onze maatschappij juist een menselijk gezicht geven.

Het gezin als uitdrukking van het in geborgenheid, liefde en onderlinge zorg willen leven zijn in de CDA-benadering van bijzondere betekenis.

4. De opvoeding en vorming van kinderen kan in de CDA-benadering het best gedijen in het gezin. Op grond van zijn lichamelijke en geestelijke onrijpheid heeft het kind die bijzondere bescherming nodig opdat het zich goed kan ontwikkelen. Het behoort op te kunnen groeien onder de zorg en verantwoordelijkheid van zijn ouders of verzorgers.

5. Het emancipatiestreven dient ten goede te komen aan de hele samenleving. Het in vrijheid kiezen door zowel man als vrouw dient gerespecteerd te worden. Gelijke rechten van man en

vrouw dienen op alle terreinen en niveaus te worden verwezenlijkt.

6. Aan de samenleving moet geen emancipatiemodel worden opgedrongen, maar er moet worden gestreefd naar een voorwaardenschepend beleid om onnodige belemmeringen weg te nemen.

7. Zowel mannen als vrouwen moeten in vrijheid een arbeidskeuze kunnen maken.

8. Het (weer) intreden in het arbeidsproces door vrouwen dient te worden ondersteund. De mogelijkheden tot bij- en herscholing en volwasseneducatie dienen te worden bevorderd door de overheid en het bedrijfsleven.

9. Er dient gestreefd te worden naar een maatschappelijk gelijke waardering van betaald- en onbetaald werk;

10. Andere duurzame samenlevingsvormen van man en vrouw behoren met het gezin vergelijkbare rechten en plichten te krijgen.

11. Er dient een gezinsvriendelijke belastingwetgeving en wetgeving in het kader van de sociale zekerheid tot stand te komen, zodat de **niet** aan het arbeidsproces deelnemende vrouw op gelijke wijze wordt gewaardeerd als de buitenshuis werkende vrouw.

De sociale waardering voor de vrouw als opvoedster en als directe betrokkene bij de wezenlijke vorming van kinderen dient uitdrukkelijk bevorderd te worden.

12. De financiële consequenties van de individualisering, waarbij volledige autonomie van het individu voorop staat, zijn vooralsnog niet te overzien en dienen **nader bestudeerd** te worden. De financiële individualisering zal volstrekt niet ten nadele moge werken van de niet-buitenshuis werkende vrouw.

nodigen de Partijraad voor 28 mei 1983 uit als voren te besluiten en gaat over tot de orde van de dag.



# Najaarspartijraad stelt Europees Verkiezingsprogramma vast

De najaarspartijraad vindt op 5 november in Bussum plaats. Tijdens het huishoudelijk gedeelte van deze vergadering worden de begrotingen 1984 van de diverse partij-organen vastgesteld alsmede de jaarrekening 1982 van De Vereniging van CD-gemeente en provinciebestuurders. Eveneens worden een aantal voorstellen tot wijziging van statuten en huishoudelijk reglement vastgesteld.

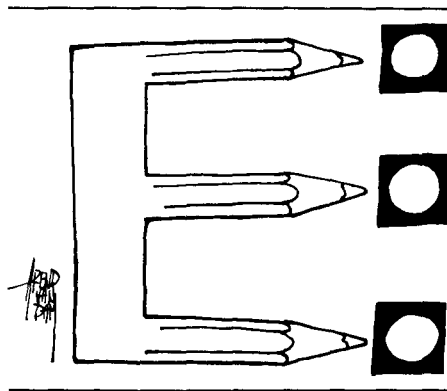
De partijraad stemt ook in met de voordracht van drs. J. J. A. Scholten tot plaatsvervanger van de Commissie van Beroep. Het politieke gedeelte van de partijraadsbijeenkomst wordt geopend met een redevoering van partijvoorzitter Bukman. In afwijking van de agenda gaat de partijraad daarna niet over tot de behandeling van een door het partijbestuur goedgekeurde resolutie inzake homofilie. De reden hiervoor is dat de partijraad een ordevoorstel ingediend door de Kamerkring Utrecht e.a. aanvaardt waarin het partijbestuur gevraagd wordt om een nieuwe beknopte resolutie over dit onderwerp aan de partijraad voor te leggen.

Van de zijde van het CDJA, het CDA-Vrouwenberaad, het CDA-overleg Homofilie, de CDA-werkgroep Homofilie en de CDA-leden van de Emancipatieraad wordt daarop in de loop van de dag een verklaring afgelegd waarin teleurstelling over dit uitstel uitgesproken wordt.

Voor het lijsttrekkerschap van de CDA-kandidatenlijst t.b.v. de eerstvolgende Europese Verkiezingen wordt de heer Beumer voorgedragen bij het CDA-congres dat hierover in februari 1984 vergadert. Door de heer Beumer wordt hierna een korte redevoering gehouden.



Bouke Beumer



Hierna behandelt de partijraad uitvoerig het concept-verkiezingsprogramma voor de Europese Verkiezingen.

Vervolgens gaat de partijraad akkoord met het voorstel van het partijbestuur om een aantal overgangsbepalingen uit het fusieprotocol op te heffen.

Fractievoorzitter dr. B. de Vries houdt hierna zijn toespraak tot de partijraad. Deze wordt gevolgd door een discussieronde tussen de fractievoorzitter en een aantal aanwezigen op de partijraad. Daarna komt de behandeling van de ingediende resoluties aan de orde. Dit leidt tot intrekking resp. verwerping van de ingediende resoluties. Tenslotte geeft minister-president Lubbers een uitvoerige en boeiende uiteenzetting over het kabinetsbeleid en de CDA-inbreng hierin. Centraal in zijn betoog staan de acties van de ambtenaren, de werkloosheidsbestrijding en het beleid inzake vrede en veiligheid.

## Behandeling resolutie homofilie uitgesteld

De voorgenomen behandeling van een ontwerp-resolutie over homofilie is door de partijraad uitgesteld. Dat gebeurde nadat een „ordevoorstel” waarin gevraagd werd de ontwerp-resolutie niet te bespreken en de behandeling op te schuiven naar een volgende vergadering van de partijraad aanvaard werd met 99 stemmen voor en 66 tegen. In dit voorstel van een aantal partijraadsleden werd het partijbestuur tevens gevraagd om de volgende bijeenkomst van de partijraad een beknopter ontwerp-resolutie voor te leggen.

Partijvoorzitter Bukman toonde zich teleurgesteld door dit besluit van de partijraad. Hij stelde dat de ontwerp-resolutie zowel door het dagelijks bestuur als het partijbestuur reeds vastge-

steld was en bovendien in de kamerkringen besproken was. „Dan kun je niet zeggen: we schuiven het door,” aldus Bukman.

Later op de dag besloot het dagelijks bestuur dat op korte termijn een discussie over homofilie in de partij moet plaatsvinden waarna op de volgende partijraadsvergadering een standpunt bepaald zal worden.

## Ordevoorstel

De Partijraad van het CDA, in vergadering bijeen te Bussum op 5 november 1983, erkentelijk voor het feit dat het Partijbestuur uitvoering heeft gegeven aan het verzoek van de Partijraad tot het opstellen van een ontwerp-resolutie inzake homofilie, constaterende dat blijkens de ingediende amendementen de tekst van die ontwerp-resolutie voor meerdere Kamerkringen grotendeels onaanvaardbaar is en dus om voortgezette discussie vraagt;

besluit:

1. de onder agendapunt 8 aan de Partijraad voorgelegde ontwerp-resolutie in zake homofilie niet te bespreken noch de tekst daarvan vast te stellen;
2. het Partijbestuur te verzoeken een volgende vergadering van de Partijraad een zeer beknopte ontwerp-resolutie in zake homofilie ter behandeling voor te leggen.

## Verklaring

Vanuit het CDJA, het CDA-Vrouwenberaad, het CDA-Overleg homofilie, de CDA-Werkgroep homofilie en de CDA-leden van de Emancipatieraad werd ter vergadering een verklaring uitgeleerd waarin teleurstelling over de gang van zaken uitgesproken werd.

Deze verklaring luidde als volgt:

Ondergetekenden,

– betreuen, dat tot twee keer toe de discussie in de partijraad is uitgesteld over een gelijkwaardige behandeling van de homofiele medemens;

– zijn van mening, dat juist een partij als het CDA verplicht is diepgaande discussie te voeren over ethische vraagstukken, zoals abortus, euthanasie en homofilie.

– gezien artikel 10 van het Program van Uitgangspunten dat spreekt over de fundamentele gelijkwaardigheid van mensen.

– gezien de door de partijraad aangenomen resolutie op 28 mei, over emancipatie

– gezien de daarbij gedane toezegging het onderwerp homofilie op de eerstvolgende partijraad afzonderlijk te behandelen,

– dringen er bij het partijbestuur op aan om in overleg met kamerkringen en de Stichting Kader- en Vormingswerk mogelijkheden te scheppen zodat in alle geledingen van de partij een fundamentele discussie over homofilie kan plaatsvinden die kan uitmonden in besluitvorming op de eerstvolgende partijraad.

## 2. Partijbestuur

# Jaar van bezinning en perspectief

Voor het Partijbestuur is 1983 vooral een jaar van bezinning. Bezinning op het functioneren van de partijorganisatie in al zijn geledingen en op de weerklank van het appèl van het CDA.

Onder de verantwoordelijkheid van het Partijbestuur publiceren twee werkgroepen in september rapporten waarin breedvoerig wordt ingegaan op de politieke koers, de overtuiging en organisatie van het CDA. In het najaar van 1983 neemt de partijpolitieke discussie over het rapport „Appèl en Weerklank” van de commissie Interne Partijorganisatie een aanvang. Dat geldt ook voor het rapport „Van verzorgingsstaat naar verzorgingsmaatschappij” van de commissie Politiek Perspectief.

In het verslagjaar komt het Partijbestuur vijftien keer bijeen. Daaronder zijn enkele tweedaagse vergaderingen en een aantal niet geplande extra bijeenkomsten in verband met actuele politieke verwickelingen. Vergaderplaats is als regel de Utrechtse jaarbeurs. De bijeenkomsten beginnen meestal aan het einde van de middag omstreeks 17.00 uur en eindigen tegen 22.00 uur.

## Taken

Tot de belangrijkste taken van het Partijbestuur kan men, kijkend naar de statuten, rekenen:

- de voorbereiding van de besluitvorming en uitvoering van besluiten van partijraad en congres;
- de voorbereiding en organisatie van de verkiezingen voor de leden van de Eerste en Tweede Kamer der Staten-Generaal en van het Europese Parlement;
- het opstellen van ontwerp-(model)programma's t.b.v. verkiezingen van vertegenwoordigende lichamen;
- de zorg voor de handhaving van statuten en reglementen;
- de zorg voor het beheer van geldmiddelen en eigendommen van het CDA.

Daarmee zijn nog niet alle taken en bevoegdheden opgesomd die het bestuur krachtens artikel 71 van de partijstatuten toekomen.

Samenvattend gaat het om: het leiding geven aan alle politieke en organisatorische activiteiten van en binnen het CDA.

## Bijzondere aandachtspunten

Bijzondere aandacht vragen in 1983 o.m. de navolgende zaken:

- De start van de voorbereiding in verband met de Europese verkiezingen van juni 1984. In concreto betekent dit o.m.:

het in werking zetten van de procedure tot het behandelen van het (voor)ontwerp-programma



*Partijbestuur praat met minister Brinkman over het mediabeleid.*

van de Europese Volkspartij in de partijgeledingen; het in werking zetten van de procedure m.b.t. de kandidaatstelling van verkiezing van leden van het Europees Parlement; het in werking zetten van de procedure tot het kiezen van een kandidaat-lijsttrekker voor de Europese Verkiezingen.

- De voorbereiding van de kandidaatstelling voor de verkiezing van leden van de Eerste Kamer der Staten-Generaal.

- De voorbereiding van de partijpolitieke discussie over de herziening van ons stelsel van sociale zekerheid, het emancipatiebeleid en „homofilie”.

- Bespreking van de resultaten van de commissies Interne Partijorganisatie en Politiek Perspectief.

- Algemene politieke bezinning, waaronder bespreking van actuele politieke onderwerpen in aanwezigheid van o.a. de voorzitters van de CDA Eerste en Tweede Kamerfractie, fractiespecialisten en bewindslieden.

## Politieke discussie

Het Partijbestuur wijdt o.m. besprekingen aan de navolgende onderwerpen:

- de herziening van het stelsel van **sociale**

**zekerheid**; het partijbestuur bespreekt de resultaten van de behandeling van het rapport „vernieuwing om behoud” door gemeentelijke afdelingen en kamerkringen in het kader van de partijpolitieke discussie. Het partijbestuur stelt een ontwerp-resolutie op voor de Partijraad van februari 1983. (januari)

- **emancipatiebeleid**; het partijbestuur bespreekt de resultaten van de behandeling van een ontwerp-resolutie met het oog op de behandeling in de Partijraad in het kader van de partijpolitieke discussie. (februari)

- **drugsbeleid en jongerenbeleid**: in februari en maart bespreekt het partijbestuur deze onderwerpen. Het Partijbestuur verzoekt het Wetenschappelijk Instituut een thema-bundel uit te brengen over diverse aspecten van het drugsbeleid. Terzake het jeugdbeleid besluit het partijbestuur een werkgroep in te stellen, samengesteld uit vertegenwoordigers van de partij, het CDJA en de Tweede Kamerfractie, die tot taak krijgt concrete conclusies op beleidsterreinen terzake het jeugdbeleid te formuleren.

## Internationale samenwerking

Aan de hand van enkele notities van de commissie Buitenland over vrede en veiligheid, ontwikkelingsamenwerking en de Nederlandse participatie in internationale organen, vindt een uitvoerige discussie plaats over de buitenlandse politieke oriëntatie van het CDA. (maart) De verslagen van de cie.Buitenland behoren tot de leesstof van het bestuur.

Ook de problematiek van Zuidelijk Afrika komt uitgebreid aan de orde (juni).

## Homofilie

Het partijbestuur bespreekt de problematiek van de homofilie in september en formuleert een ontwerp-resolutie t.b.v. de partijraad van november 1983.

## Kabinetsbeleid

Op enkele bijeenkomsten vinden er discussies plaats met bewindslieden uit het kabinet-Lubbers. Zo discussieert het bestuur in juni met minister van Financiën Ruding in het bijzonder over de effecten van het ombuigingsbeleid van het kabinet.

Met minister Brinkman vindt in november een discussie plaats over het media-beleid.

Bij discussies over de stelselherziening sociale zekerheid en emancipatiebeleid zijn de bewindslieden De Koning en De Graaf aanwezig.

Minister-president Lubbers laat in de september-vergadering van het bestuur „zijn gezicht” zien.

## Fractiebeleid

In elke politieke rondblik van het partijbestuur is er een discussie met de voorzitter van de CDA Tweede Kamerfractie over actuele politieke vraagstukken, die al gauw één à twee uur in beslag neemt. Het partijbestuur houdt zich op verzoek van de voorzitter van de CDA-Tweede Kamerfractie in november ook bezig met „de zaak Scholten/Dijkman”.

Op 18 november spreekt het bestuur o.m. uit „het te betreuren dat de leden Scholten en Dijkman in publieke commentaren over het fractiebeleid, de fractie aanstoot hebben gegeven, de vertrouwensrelatie in de fractie ernstig hebben aangetast”. De volledige resolutie/tekst is elders in het jaarverslag afgedrukt.

Overigens zijn de leden Scholten en Dijkman in de gelegenheid gesteld het partijbestuur hun visie in deze zaak uiteen te zetten. Daarvan maken zij uitvoerig gebruik.

Enkele weken na deze bestuursvergadering besluiten Scholten en Dijkman uit de CDA-fractie te treden en te bedanken als lid voor de partij, alsook een eigen groep in het parlement te vormen.

## Relatie partij-fractie

In het licht van het rapport „Appel en weerklank” alsook als uitvloeisel van de zaak Scholten/



Met minister Ruding bespreekt met bestuur de effecten van het omhuisingsbeleid.

Dijkman bespreekt het partijbestuur op een tweedaagse bijeenkomst in december het thema relatie „partij-fractie”. Partijvoorzitter Bukman constateert o.m. dat vorm en mate van dualisme (verhouding partij-fractie) erg afhankelijk is van de omstandigheden. In die dosering c.q. vormgeving zit bovendien een sterk pragmatisch element.

## Toekomst verzorgingsstaat

Tijdens de bespreking van het rapport „Van verzorgingsstaat naar verzorgingsmaatschappij”, eveneens in december, concludeert het bestuur o.m. dat een nadere bezinning over de taak van de overheid geboden is.

Het CDA moet meer aandacht besteden aan hetgeen tot de taken van de overheid gerekend moet worden en hetgeen niet tot die taken gerekend moet worden.

### En verder:

– besluit het partijbestuur tot het instellen van de werkgroep „Intercultureel Beraad” teneinde in CDA-verband meer aandacht te besteden aan de problematiek van de culturele minderheden (februari)

– besluit het partijbestuur niet te participeren in de vredesdemonstratie van 29 oktober 1983; het partijbestuur constateert geen werkelijke eenheid in opvattingen over de inzet van de demonstratie ondanks overeenstemming over de tekst van de leuze;

– tijdens zittingen in april en juni stelt het bestuur respectievelijk de advieslijst en definitieve kandidatenlijst vast voor de verkiezing van de leden van de Eerste Kamer der Staten-Generaal. Het CDA verwerft uiteindelijk 26 zetels in de Eerste Kamer. Diverse nieuwe „gezichten” voor het CDA treden de Eerste Kamer binnen. Zie ook elders dit verslag;

– tijdens de zittingen in april en oktober stelt het partijbestuur respectievelijk de voorlopige en definitieve advieslijst vast voor de verkiezing van de leden van het Europees Parlement;

– het partijbestuur stemt op hoofdlijnen in met de voorstellen van de toetsingscommissie terzake de problematiek van de cumulatie van politieke en maatschappelijke functies;

– het partijbestuur onderschrijft de conclusies van de „kleine statuten-commissie” terzake enkele aanpassingen van de statuten en reglementen;

– het partijbestuur besluit enkele tientallen leden te royeren merendeels als nasleep van de problematiek van het voorkomen van CDA'ers op niet-CDA-lijsten bij de raadsverkiezingen van juni 1982.

## Correspondentie

De financiële staat van de partij komt regelmatig aan de orde; vast punt is ook de behandeling van ingekomen stukken op basis van pré-adviezen

van het bestuur. Ook in 1983 ontvangt het partijbestuur weer duizenden brieven die om een zorgvuldige afhandeling vragen.

Terugblikkend is 1983 een uiterst intensief jaar voor het partijbestuur en dat zonder Tweede Kamerverkiezingen!

In 1983 treden de navolgende mutaties in de samenstelling van het partijbestuur op.

Per ultimo 1983 is het partijbestuur als volgt samengesteld:

### Partijbestuur

Drs. P. Bukman, mr. W. Aantjes, mw. A. J. Baas-Janssen, B. Batelaan, mw. mr. M. Bellingwout-Roodenburg, drs. B. Beumer, mr. J. M. Boll, mr. C. A. Bos, mw. N. Boonstra-Wijma, mw. T. Bot-van Gijzen, G. Bolhuis, drs. T. J. Bouwers, D. van Boven, drs. P. G. J. Bovens, mw. M. B. A. Brandsma-Ydema, J. Bronckers, W. v.d. Camp, dr. J. H. Christiaanse, D. Corporaal, L. P. J. Cuppers, J. A. M. Dijks, dr. G. J. Fleers, mr. W. F. de Gaay Fortman, mr. J. J. A. M. van Gennip, drs. H. Glimmerveen, A. v.d. Glind, G. C. de Groot, N. de Gouw, H. Haenen, mw. mr. Th. ten Hagen-Pot, drs. E. Heerma, drs. L. P. Heukels, drs. G. M. Kerkhof, E. B. Keuning, J. Kiers, K. A. Koekkoek, prof. dr. B. Krol, prof. dr. D. Th. Kuiper, M. F. N. W. Laman, ir. J. F. de Leeuw, dr. L. M. van Leeuwen, drs. M. de Leng, J. B. M. Meijer, mw. M. E. Chr. E. Nagel-Cornelissen, prof. mr. A. Nootboom, G. Numan, drs. A. M. Oostlander, G. Petersen, ds. J. Plantinga, drs. J. Pleumeekers, mr. dr. A. Postma, H. H. L. M. Pröpper, mw. J. Punt-van Osnabrugge, mw. C. H. Reitsma-van Spanje, mr. S. G. A. Roeleveld, R. J. Rotshuizen, mr. Sj. Scheenstra, drs. W. K. N. Schmelzer, drs. Th. Schmitz, N. Schouten, drs. M. Smits, drs. K. v.d. Steenhoven, prof. dr. P. A. J. M. Steenkamp, T. Strien, mw. A. Stroes-Kuening, mw. H. Tegelaar-Boonacker, J. J. Timmerman, dr. G. J. van der Top, drs. A. H. A. Veenhof, J. B. Ventevogel, drs. E. F. B. Verwoert, mw. A. van Vliet-Boors, ir. J. Vonk, ir. H. M. C. Voorn, J. P. Vos, dr. B. de Vries, drs. J. B. Waaijer, A. J. C. Wagemakers, mw. Wagenaar-Beeke, prof. dr. A. Wattel, prof. dr. J. P. I. de Wilde, P. A. Wilderom, ir. T. T. Wind, mw. M. A. Th. van Winden-Post, A. Zondag, drs. J. A. Zijlstra.

### 3. Dagelijks Bestuur

## Een spannend jaar voor het dagelijks bestuur

Het dagelijks bestuur van de partij vergadert, met uitzondering van de zomermaanden, als regel 1 keer per maand. In 1983 gaat deze regel zeker op. In de praktijk wordt zeker in de eerste helft van het jaar bijna 2 keer per maand bijeen gekomen. In totaal worden 20 vergaderingen belegd. Daarbij is dan nog niet meegeteld de enkele bijeenkomst, die plaatsvindt ter voorbereiding van de partijraden, alsmede i.v.m. de samenstelling van de kandidatenlijst voor de Eerste Kamerverkiezingen.

Het dagelijks bestuur houdt zich in de eerste plaats bezig met de zelfde aangelegenheden, die in het verslag van werkzaamheden van het partijbestuur worden aangestipt. Elke vergadering van het partijbestuur vereist tenslotte een gedegen voorbereiding. Daarnaast wordt veel aandacht besteed aan de politieke meningsvorming, zoals gezegd de kandidaatstelling voor de Eerste Kamer der Staten-Generaal alsmede de voorbereiding van kandidaatstelling voor de eerstvolgende verkiezingen voor het Europese Parlement.

In organisatorische zin zijn door het partijbestuur een aantal specifieke taken ter uitvoering gedelegeerd aan het dagelijks bestuur. De betreffende onderwerpen strekken zich uit tot beoordeling van verzoeken tot royementen, ontheffingsbesluiten ter zake onverenigbare functies, de behandeling en afwikkeling van de vele honderden brieven, welke aan het partijbestuur gericht worden, de bewaking en beleidsvoering m.b.t. de financiën van de partij e.d. Uiteraard gaat vrijwel geen vergadering voorbij zonder uitgebreide aandacht aan de politieke bezinning in het algemeen. Veel aandacht wordt ook besteed aan een samenhangende consistente beleidslijn m.b.t. de ontwikkeling van het CDA in al zijn geledingen. E.e.a. mede als gevolg van de verschijning van een tweetal zeer belangrijke rapporten, resp. „Appèl en Weerklank” „Van

verzorgingsstaat naar verzorgingsmaatschappij”.

Enkele vergaderingen van het dagelijks bestuur staan in het teken van rechtstreeks contact met geestverwante bewindslieden in het kabinet Lubbers. Zo wordt o.a. diepgaand van gedachten gewisseld met minister Brinkman over de voorbereiding inzake de medianota en staatssecretaris De Graaf over de voorbereidingen inzake de herziening van het sociale zekerheidsstelsel. Ook wordt van gedachten gewisseld met minister-president Lubbers m.n. voor wat betreft de politieke ontwikkeling in het algemeen en van de partij in het bijzonder.

In het kader van dit verslag mag niet achterwege blijven de vermelding dat het dagelijks bestuur, behalve zijn politieke- en organisatorische taak, ook functioneert als bestuur van de Stichting Secretariaat CDA, de Stichting welke formeel het beheer voert en de financiële middelen van de partij verzorgt en optreedt als werkgever van het personeel op het partijbureau. Uiteraard wordt van e.e.a. steeds volledig verantwoording afgelegd aan het partijbestuur.

### Samenstelling

Het dagelijks bestuur van de partij is per 31 december als volgt samengesteld:

**Stemhebbende leden:** drs. P. Bukman, N. Boonstra-Wijma, T. Bot-van Gijzen, D. Corporaal, dr. G. J. Fleers, H. H. Haenen, drs. L. P. Heukels, A. B. L. de Jonge, prof. ir. B. Krol, M. E. Chr. E. Nagel-Cornelissen, H. Tegelaar-Boonacker, dr. G. J. van der Top, drs. A. H. A. Veenhof, drs. E. F. B. Verwoert, drs. J. B. Waaijer, prof. dr. A. Wattèl.

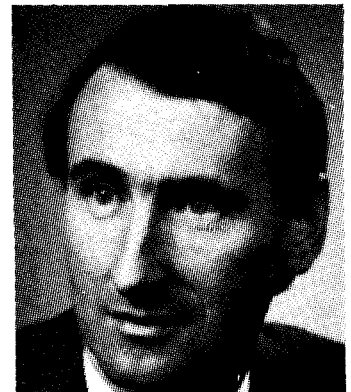
**Adviserende leden** van het dagelijks bestuur zijn achtereenvolgens: prof. dr. J. H. Christiaan-  
se (vz. Eerste Kamerfractie), mr. H. ten Hagen-

Pot (voorzitter Vrouwenberaad), ir. J. F. de Leeuw (voorzitter CDJA), drs. A. M. Oostlander (directeur Wetensch. Instituut) en dr. B. de Vries (voorzitter Tweede Kamerfractie) alsmede drs. M. Smits de partijsecretaris.

Met ingang van september 1983 nemen naar verhoudingen een groot aantal leden van het dagelijks bestuur afscheid van het college. Dit, omdat op dat moment door verkiezing als lid van de Eerste Kamer een onverenigbare functie wordt bekleed. Achtereenvolgens stellen daarom de DB-leden J. Kiers te Steenwijk, prof. D. Th. Kuiper te Amsterdam, drs. J. Pleumeekers te Simpelveld en mr. dr. A. Postma te Groningen hun functie ter beschikking. Daarnaast neemt ook de heer dr. L. M. van Leeuwen, vanwege persoonlijke omstandigheden, afscheid van het dagelijks bestuur. Hij blijft overigens wel aan als lid van het partijbestuur.



Dr. L. M. van Leeuwen:  
afschied van DB.



Postma, Kiers, Kuiper en Pleumeekers worden gekozen tot lid van de Eerste Kamer en verlaten derhalve het DB.

#### 4. Presidium

## Presidium 47 maal bijeen

Het CDA is rijk aan landelijke bestuursorganen, die alle – behoudens het Presidium – een samenstelling hebben die groter is dan het reglementair voorgeschreven aantal. Daarnaast is het CDA een politieke partij, die sterk in beweging is. Dat betekent dat de agenda's van de landelijke organen veel bespreekpunten bevatten. Het één en het ander leidt ertoe dat veel dat tot de competentie behoort van het Dagelijks Bestuur of het partijbestuur, ter afhandeling wordt gedelegeerd aan het Presidium.

Het Presidium bestaat uit 5 leden. De samenstelling bleef in 1983 ongewijzigd. Lid van het Presidium zijn: drs. P. Bukman – voorzitter, dr. G. J. Fleers – vice-voorzitter, mevr. H. Tegelaar-Boonacker – vice-voorzitter, drs. M. Smits – secretaris en drs. A. H. A. Veenhof – penningmeester.

In principe vergadert het Presidium wekelijks. In het verslagjaar kwam het Presidium 47 maal bijeen. Tijdens de vergaderingen wordt veel aandacht besteed aan de actuele politiek. De verschillende beleidsterreinen die in de politiek spelen krijgen aandacht. Veel aandacht werd besteed aan de beleidsombuigingen die zijn doorgevoerd in het onderwijsveld alsmede aan het inkomensbeleid. In het Presidium leefde de opvatting dat het inkomensbeleid dat in 1983 werd gevoerd in 1984 niet herhaald mocht worden. Vanuit de vele contacten die het Presidium had met leden en kader van de partij alsmede maatschappelijke organisaties bleek dat deze wens door brede lagen in de partij werd gedeeld. Om die reden besteedde de partijvoorzitter op de voorjaarspartijraad in zijn rede aandacht aan het door de partij gewenste inkomensbeleid.

Het Presidium onderhield contacten met CDA-organen en organisaties, alsmede met kerken



*Presidium en fractiebestuur praten met RK-bisschoppen. V.l.n.r. mgr. Simonis, fractieleider De Vries, kardinaal Willebrands en partijvoorzitter Bukman.*

en maatschappelijke organisaties. Er was contact met het bestuur van het CDA-Vrouwenberaad over onder meer de plaats en positie van het Vrouwenberaad in de partij. Gesproken werd over de uitvoering van de door de partijraad aanvaarde resolutie over de emancipatieproblematiek. Enkele malen voerde het Presidium overleg met het bestuur van het CDJA. Gesprekspunten waren onder meer de jeugdwerkloosheid en de korting van het wettelijk minimum-jeugdloon. Resultaat van deze ontmoetingen was dat besloten werd een agenda-commissie in het leven te roepen die de jeugd- en jongerenproblematiek volgt. In deze commissie hebben een tweetal leden van de CDA-Tweede Kamerfractie zitting, 2 leden van het CDJA en 2 leden van de partij. Contact had het

Presidium ook met het bestuur van de Vereniging van Provincie- en Gemeentebestuurders. In het rapport „Grondslag en Politiek handelen” wordt aangegeven dat het CDA nauwe contacten dient te onderhouden met kerken en maatschappelijke organisaties.

Met het moderamen van de Nederlandse Hervormde Kerk werd gesproken over de problematiek van de sociale zekerheid. Met het college van RK-bisschoppen werd onder andere gesproken over het gezin en andere samenlevingsvormen. In de ontmoeting tussen het Presidium en het moderamen van de Gereformeerde Kerken stond de vredes- en veiligheidsproblematiek centraal. Ontmoetingen waren er ook met christelijk-maatschappelijke organisaties. Eens per kwartaal is er een bijeenkomst met het Convent, waarin christelijke organisaties op werknemers en werkgeversgebied samenwerken. Daarnaast onderhoudt het Presidium afzonderlijk contact met christelijke maatschappelijke en andere maatschappelijke organisaties. Dergelijke bijeenkomsten vonden in het verslagjaar plaats met onder meer: NCW, NCOV, CNV, VNO, NCRV en KRO.

Veel tijd wordt door het Presidium besteed aan het onderhouden van contacten met de basis van de partij. In 1983 bezocht het Presidium alle Kamerkringen en ontmoette er het bestuur van de Kamerkring en de leden in het Kamerkringgebied. In deze gesprekken stond het functioneren van de Kamerkringorganisatie centraal. Uit deze contacten bleek de wens om belemmerende bepalingen in het fusieprotocol terzijde te kunnen schuiven, zodat een bestuurlijke doorstroming kan plaatsvinden, die ruimte maakt voor vrouwen en jongeren.



*Een gedeelte van het presidium in actie tijdens een partijraad.*

## 5. Partijsecretariaat

# Afslanking personeelsbestand op partijsecretariaat

Het CDA is per fusiedatum begonnen met 48 medewerkers op het partijsecretariaat. In 1982 nam dit aantal reeds met 6 af, terwijl in het verslagjaar 1983 nog eens 2 personeelsleden verdwijnen. Afscheid is genomen van de dames drs. M. C. E. A. Noten en Th. Mourits-Kortweg. Het personeelsbestand op 31 december 1983 telt nog 40 medewerkers, ofwel een afname van plm. 17% ten opzichte van de fusiedatum. Ondanks de afname van personeelskracht is in 1983 gepoogd de vele werkzaamheden naar behoren te vervullen. In dit verband vermelden wij met name de activiteiten van de werkgroepen Interne Partij Organisatie (IPO) en Politiek Perspectief (PP), de verkiezingen voor de Eerste Kamer, proeven met ledenwerving, de automatisering van de financiële administratie, de regionale manifestaties en de voorbereidingen voor de campagne voor de Europese Verkiezingen. Wederom mag gesteld worden dat in de verslagperiode door alle medewerkers op het partijsecretariaat een meer dan aanvaardbare inzet is gepleegd met betrekking tot het functioneren van het partijsecretariaat. Ook kan gesteld worden dat enerzijds het beroep op het partijsecretariaat vanuit het land toeneemt, terwijl men anderzijds vindt dat de serviceverlening van het secretariaat dient te verbeteren. In het licht van bovenstaande personeelsinkrimping zal zulks slechts kunnen geschieden door het stellen van prioriteiten.

### Leiding secretariaat

De leiding van het partijsecretariaat is in handen van de partijsecretaris. Bij de uitvoering van de aan hem opgedragen taken heeft de secretaris de beschikking over een partijvoorlichter en een drietal adjunct-secretarissen, nl. een adjunct-secretaris politiek, een adjunct-secretaris internationaal en een adjunct-secretaris administratie en organisatie.

### Partijsecretaris: drs. M. Smits

Secretaresse: mw. J. A. Kroon-Omvlee, tevens secretaresse van de partijvoorzitter.

### Partijvoorlichter: mr. J. W. R. de Savornin Lohman

Secretaresse: mw. N. Marey-Bevaart.

### Adjunct-secretaris politiek: drs. C. Bremmer

Secretaresse: mw. J. M. Westbroek-van Bree.

### a. Kader en Vormingswerk

W. Eikelboom - stafmedewerker  
H. Waterborg - stafmedewerker  
mw. M. Kuipers - secretaresse

### b. Vrouwenberaad

drs. I. de Ridders - stafmedewerker  
mw. E. M. Jansen-Keuvelaar - secretaresse

### c. CD/ACTUEEL

C. P. van Santen - redactie-secretaris  
mw. A. Vleeschouwer-van Wissen - secretaresse

**Adjunct-secretaris internationaal:** M. A. Kolster

mw. V. van Kuoten-v.d. Bos - secretaresse  
mw. M. J. Voerman-Nieuwenhuysse - secretaresse

**Adjunct-secretaris A en O:** G. v.d. Berg

mw. B. L. M. T. Lodeizen-Derksen - secretaresse

### a. Chef de bureau:

F. J. M. Jehée, tevens stafmedewerker organisatie

mw. U. Sardjoe - secretaresse

mw. P. J. A. v.d. Zande - secretaresse

### b. Stafmedewerker archief en algemene zaken

A. van Dam

### c. Medewerkster

mw. C. C. Verbaan-Keus

### d. boekhouding

Mw. C. W. M. Arkesteijn - hoofd van de afdeling;

mw. I. de Jong-Kaffa; mw. M. L. van Baggum.

### e. Ledenadministratie

D. J. van der Hoeven - hoofd van de afdeling;

mw. S. van Leeuwen-van Bree; mw. I. G. L. Dekker-Smit.

### f. Telefoon-receptiedienst

C. Zwanenburg

### g. Huisdrukkerij

H. W. Schrijver - hoofd; H. Vleeschouwer.

### h. Verzend- en documentatie-afdeling

E. Ramdajal

### i. Huishoudelijke dienst

A. Witteveen - hoofd; mw. K. Witteveen-Boonstra; mw. P. van Loo-Hansler; mw. W. Schippers-van Loo; mw. A. P. Schippers-van Loo.

Als werkgever voor alle medewerkers op het partijsecretariaat fungeert de Stichting Secretariaat CDA.

## Mutaties

De werkzaamheden op de ledenadministratie zijn in dit verslagjaar genormaliseerd. Ruim 50.000 handmatige mutaties zijn er nodig om de ledenadministratie in het gareel te krijgen. De boekhouding verzorgt de administratie van maar liefst 8 stichtingen en/of verenigingen. De huisdrukkerij produceert in 1983 bijna 2,3 miljoen A4-tjes.

## Ledental CDA

In 1983 zijn nog heel wat leden afgevoerd, die, om wat voor reden dan ook, niet bereid waren de contributie over te maken. Dit schoningsproces, alsmede de gebruikelijke afvoeringen deden het ledenbestand dalen tot 138.000.

## Overzicht ledental CDA per Kamerkring

	1-1-1984	1-1-1983	1-1-1982	11-10-1980
Amsterdam	1632	1736	1915	2024
Arnhem	8781	9224	9563	10233
Assen	5628	5940	6120	6492
Den Helder	7662	8267	8682	9410
Dordrecht	10513	11208	11471	12357
Den Haag	2228	2424	2671	2835
Groningen	6401	6723	6940	7522
Haarlem	6044	6461	6826	7397
Den Bosch	11703	12525	12892	13662
Leeuwarden	11943	12533	13073	13719
Leiden	11304	12027	12489	13227
Maastricht	8057	9199	9024	8771
Middelburg	3807	3985	4036	4341
Nijmegen	9034	9640	9795	10390
Rotterdam	2083	2300	2518	2760
Tilburg	7151	7797	7948	8567
Utrecht	9095	9642	9976	10772
Zwolle	14076	15160	15807	17562
Zijp	883	954	980	---
Buitenland	154	151	141	138
	138179	147896	152885	162179

## 6. Partijvoorlichting

# Toename telefonische reacties bij partijvoorlichting

Via de partijvoorlichting worden in dit verslagjaar ruim 100 persberichten uitgegeven variërend van wekelijkse spreekbeurtoverzichten tot statements van CDA-spreekbeurten, partijbestuursverklaringen, advieslijsten voor de Eerste Kamer en de Euro-lijst, studieconferenties, CDA-rapporten enz. enz.

Begin maart is er een persconferentie waarbij het Intercultureel Beraad van het CDA wordt gepresenteerd. De mogelijke deelname van het CDA aan de vredesdemonstratie in oktober leidt in de maand maart tot een stortvloed van schriftelijke en telefonische reacties. Een persconferentie na afloop van de partijbestuursvergadering op 14 maart geeft uitsluitel. Eind mei is de partijvoorlichting betrokken bij een persconferentie van het Wetenschappelijk Instituut waarbij het rapport „Gewetensbezwaren vragen aandacht” wordt gepresenteerd. Hetzelfde geschiedt eind november bij het beleidsadvies van het Wetenschappelijk Instituut over de pluriformiteit in omroep en pers en een rapport over onderwijs getiteld „Samen Verder”. Op Schiphol wordt in augustus een persconferentie belegd bij de terugkeer van partijvoorzitter Bukman en de vice-voorzitter van de PvdA-fractie Meijer na 1 week verblijf in Chili. Eind september is er grote journalistieke belangstelling als de rapporten van Verzorgingsstaat naar Verzorgingsmaatschappij en Appèl en Weerklank op een persconferentie nader worden toegelicht. Na afloop van de februari-partijraad in Ede over de sociale zekerheid vindt er een informele ontvangst plaats voor de leden van de pers. CDA-politici en vertegenwoordigers van de persmedia kunnen hier op informele wijze met elkaar van gedachten wisselen. Deze formule bevalt beide zijden goed en het wordt dan ook herhaald na afloop van de partijraad in Hilversum en in Bussum.

### Radio- en tv-uitzendingen

Evenals in vorige jaren zijn er in 1983 weer CDA radio- en tv-uitzendingen in het kader van de zendtijd voor politieke partijen. In totaal gaat het hier om 21 radio-uitzendingen en 4 tv-uitzendingen. In beide gevallen betreft het uitzendingen van 10 minuten.

Een greep uit de radio-uitzendingen: op 9 maart een interview met minister Deetman over de onderwijsbegroting; op 15 september een verslag van de door het CDA georganiseerde pastoresconferentie; op 13 oktober een impressie van de door het CDA – Tubbergen georganiseerde Schaepmanherdenking; op 24 november aandacht voor de door het CDA georganiseerde MRB-conferentie.

In de radio-uitzendingen komen verder CDA-fractieleden, CDA-ministers en vertegenwoordi-



*partijvoorzitter Bukman geïnterviewd door het NOS-journaal na afloop partijbestuursvergadering, waarin werd besloten niet deel te nemen aan de vredesdemonstratie.*

gers van de partij aan bod over actuele zaken die in de week van de uitzending een rol spelen.

CDA tv-uitzendingen zijn er in de maanden januari, april, juni en november. De januari-uitzending is gewijd aan de sociale zekerheid mede met het oog op de partijraad hierover in februari. Een jeugdige werkloze praat met staatssecretaris De Graaf van sociale zaken en fractieleider De Vries licht de maatregelen toe die in de sfeer van de sociale zekerheid worden genomen. Minister De Koning wordt in de april-uitzending geïnterviewd over de relatie tussen sociale zaken en werkgelegenheid en de ontwikkeling op de arbeidsmarkt. De juni-uitzending wordt besteed aan de CDA Euro-parlementariërs in Straatsburg. Deze uitzending blijkt naderhand ook zijn nut te bewijzen in het kader van de voorbereidingen voor de Euro-campagne. De november-uitzending van het CDA tenslotte wordt besteed aan een interview met minister-president Lubbers over het hoe en het waarom van de korting van de ambtenaren-salarissen.

De feitelijke productie en presentatie van de radio- en tv-uitzendingen berust bij de partijvoorlichting in overleg met de fractievoorlichting die bij een aantal uitzendingen ook zelf de productie/presentatie verzorgt.

### Pamfletten

Partij- en fractievoorlichting beginnen in november met de uitgave van de zogenaamde pamfletten. Het gaat hier om CDA-standpunten over

diverse actuele zaken die in begrijpelijk Nederland op A-4 formaat worden weergegeven. De pamfletten worden voor het eerst gebruikt tijdens de regionale CDA-manifestaties in Heerlen, Haarlem en Hattem en voorzien in een duidelijke behoefte. De pamflettenreeks vindt dan ook gestaag uitbreiding.

In deze verslagperiode is de partijvoorlichting uiteraard ook nauw betrokken bij alle optredens van de partijvoorzitter voor radio- en tv-rubrieken alsmede de schrijvende pers. Daarnaast speelt de partijvoorlichting ook een rol bij de wekelijkse uitgave van CD/ACTUEEL.

Tenslotte werden in 1983 vele schriftelijke dan wel telefonische reacties en verzoeken om informatie/toelichting door de voorlichting opgevangen resp. afgewerkt. Vergeleken met 1982 is hier sprake van een enorme toename samenhangende met de bezuinigingsmaatregelen van het kabinet Lubbers. Per 31 december 1983 zijn bij de partijvoorlichting werkzaam: mr. J. W. R. de Savornin Lohman (partijvoorlichter) en mw. N. Marey-Bevaart (secretaresse).

## 7. CD/ACTUEEL

# Lezersonderzoek bij CD/ACTUEEL

1983 is het jaar waarin, behalve de gebruikelijke journalistieke activiteiten die van een redactie verwacht mogen worden, aanzetten gegeven worden die tot een andere aanpak van weekblad en ledenblad zullen leiden. In dit jaarverslag aandacht voor veranderingen in de rubrieken en lay-out van het blad, het gehouden lezersonderzoek en de samenstelling en bestafing van de redactie.

### Inhoud

In de formule van de (vaste) rubrieken komt weinig verandering. De rubriek „Beurtelings” waarin een tweetal columnisten afwisselend een opiniërende bijdrage schrijft wordt na een tijdje stopgezet te zijn de eerste helft van het jaar weer opgestart. Voor een periode van telkens 3 maanden leveren mw. H. van Leeuwen, dr. G. J. van der Top, mw. mr. H. Strijd en drs. J. Pleumeekers hieraan hun gewaardeerde bijdragen.

Dit jaar wordt meer aandacht besteed aan Europa. Daarbij gaat het vooral om de inbreng van de CDA-Europarlementariërs in de verschillende Europese fora. Ook Europees commissaris mr. F. H. J. J. Andriessen komt via een interview aan het woord. In oktober wordt een

uitvoerig excerpt van het Europese verkiezings-program gepubliceerd waarmee de Europese Volkspartij (waarvan het CDA deel uitmaakt) de Europese Verkiezingen van 1984 ingaat.

Naast de wekelijkse actuele politieke zaken die om commentaren, opiniërende bijdragen of interviews vragen richt de redactie zich uiteraard op de inhoudelijke discussies van de diverse geleidingen van de partij. Zo is er in 1983 een aantal artikelen gewijd aan het stelsel van de sociale zekerheid vanwege de speciale partijraadsvergadering die hierover in februari plaatsvindt.

Hetzelfde geldt voor het emancipatiebeleid vanwege de besluitvorming op de partijraad hierover in mei.

Voorts wordt ingegaan op de twee rapporten die in het najaar gepubliceerd worden over de koers en organisatie van de partij. Van beide rapporten (Appèl en Weerklank en Van verzorgingsstaat naar verzorgingsmaatschappij) worden samenvattingen gepubliceerd.

Daarnaast wordt aandacht besteed aan een aantal conferenties van de partij (zoals de bijeenkomst met de pastores), de Vereniging van Gemeente- en provinciebestuurders en het Wetenschappelijk Instituut, alsmede de rapporten die deze organisaties publiceren.

### Buitenstaanders

Signaleringen in andere bladen (en media als radio en t.v.) leveren vooral de interviews van het blad op. Met name gesprekken met CDA-bewindslieden krijgen veel publiciteit, hetgeen ook de bekendheid van het blad zelf ten goede komt. Interviews blijven bovendien een goede manier om „buitenstaanders” bij de lezer te introduceren. Zo vindt bijv. een interview plaats met de scheidende ambassadeur voor ons land bij de Verenigde Naties, mr. H. Scheltema.

Het thema vrede en veiligheid ontbreekt ook dit jaar niet in het blad. In de tweede helft van het jaar wijdt de redactie een informatieve serie aan dit belangwekkende onderwerp waarin een aantal deelgebieden nader belicht worden.

Voorts worden diverse actuele gebeurtenissen op dit terrein onder de loep genomen, zoals de brief van de bisschoppen over de kernwapens en de vredesdemonstratie op 21 november.

### Regio-nieuws:

In de ledenummers (die dit jaar 9 maal verschijnen) vindt een opvallende verandering plaats voor wat de aandacht betreft die de regionale verbanden van de partij krijgen. Vanaf januari



## CD/ACTUEEL VERSCHIJNT ELKE WEEK!

Een abonnement op CD/ACTUEEL nu kost u tot aan 1 januari 1985 f 25,00. Iedere week een blad in de bus, met commentaren, analyses, interviews, cartoons en nieuws uit de partij. Ja, ik maak gebruik van dit abonnement op CD/ACTUEEL.

Naam: .....

Adres: .....

Postcode: .....

Woonplaats: .....

Deze bon opsturen naar CDA,  
Antwoordnummer 1700,  
2500 XK Den Haag.  
Een postzegel is niet nodig.

worden namelijk aan alle ledennummers van CD/ACTUEEL verschillende regionale edities van 8 pagina's toegevoegd die gevuld worden door redactieteams die ressembleren onder het kamerkringbestuur van de betrokken regio. Voor de landelijke coördinatie van deze omvangrijke uitbreiding stelt het partijbestuur de heer T. van den Houten aan. In de meeste kamerkringen is veel enthousiasme voor deze nieuwe mogelijkheid om regionaal CDA-nieuws bij de leden te brengen te bespeuren.

## Werkwijze redactie

In het vorige jaarverslag is gewezen op de geringe bestaaf van de redactie vanwege het feit dat voor het redactie-secretariaat/eindredacteurschap slechts over één full-timekracht kan worden beschikt. In het verslagjaar hebben gesprekken met het presidium van de partij uiteindelijk geleid tot het groene licht voor de aanstelling van een part-timekracht met ingang van 1984. Een sollicitatieprocedure is hiervoor in december afgerond. In het begin van het verslagjaar heeft de redactie 3 maanden lang een stagiaire van de Christelijke Academie voor Journalistiek te Kampen in de persoon van de heer A. Roos tot haar beschikking gehad. Deze samenwerking is positief verlopen.

## Lezersonderzoek

In het najaar vindt een lezersonderzoek plaats onder 250 abonnees en 250 leden (niet-abonnees) om de meningen te peilen over respectievelijk weekblad en ledenblad. Voornaamste conclusies ten aanzien van het weekblad zijn dat een groot deel van de abonnees veel waardering voor het blad heeft en met grote regelmaat van de inhoud van het blad kennis neemt.

Voor wat het ledennummer betreft moet geconstateerd worden dat de leesfrequentie en waardering aanzienlijk lager liggen. Voor beide categorieën geldt dat de gemiddelde leeftijd van de ondervraagde personen veelal boven de 50 jaar ligt hetgeen duidt op een vergrijzend abonnee- en ledenbestand. Om dit tegen te gaan is een wervingscampagne in 1984 noodzakelijk.

De niet zo gunstige reacties op het ledennummer stemmen overeen met de gedachten die de redactie hier al langere tijd over heeft. Een ander leidt na uitvoerige discussie tot het besluit van de redactie om het ledennummer in 1984 los te koppelen van het weekblad en het ledennummer een geheel eigen inhoud, stijl en formaat te geven. Met instemming van de zijde van het bestuur voor deze nieuwe opzet wordt hier de laatste weken van het jaar hard aan gewerkt. Deze aanpak komt ook grotendeels tegemoet aan de noodzaak om een aantal bezuinigingen door te voeren ten einde de financiële lasten die op het blad drukken te verlichten.

Positief daarbij is dat de abonnementsprijs voor 1984 niet verhoogd hoeft te worden.



*CD/ACTUEEL-interviews met CDA-bewindslieden leveren veel publiciteit op.*

## Samenstelling redactie

De redactie is per 31-12-1983 als volgt samengesteld: mr. Siebold Hartkamp (voorzitter), mr. Ben Pauw (plv. voorzitter), drs. Jan van den Assem, Annelies van den Beld-Pott, Maria Chorus-Menken, drs. Reina van Ditzhuyzen, drs. Aad van Dulst, Aalt van de Glind, Frans Jozef van der Heijden, drs. Ton de Kok, dr. Willem de Kwaadsteniet, Hans Schipper, mr. Willem van der Putten (vanuit CDJA).

Adviserende leden zijn: drs. Kees Bremmer, mr. Jan Willem de Savornin Lohman, Ton Huijssoon en Cor van Santen (redactie-secretaris).

Mutaties in de redactie:

als vertegenwoordiger van de CDA-jongeren in de redactie wordt mr. Aat de Jonge opgevolgd door mr. Willem van der Putten. In de tweede helft van het jaar worden mw. drs. Reina van Ditzhuyzen en Hans Schipper (vacature mw. Ph. Burgers) tot lid van de redactie benoemd. Mevr. Bos-Beernink deelt in november mee haar werkzaamheden voor de redactie te willen beëindigen in verband met overige drukke activiteiten.

Ook dit jaar maakt de redactie dankbaar gebruik van de activiteiten van de heer G. J. Brinkman (samensteller van de rubriek Zwart-Wit en betrokken bij de eindredactie van het blad) en de heer L. Veerman (voor de personaliarubriek). De samenwerking met het CDA-secretariaat, de beide kamerfracties en diverse organisaties binnen het CDA kan ook in 1983 als uitstekend gekwalificeerd worden.

## 8. Redactieraad

### Statutaire basis redactieraad

De redactieraad is een orgaan, waar elke statutaire basis aan ontbreekt. Tot die ontdekking kwam de raad. Nog voor de fusie was door het toenmalige federatieve bestuur besloten dat niet direct het partijbestuur als uitgever van het blad CD/ACTUEEL de redactiecommissie zou moeten controleren. Besloten werd hiervoor een redactieraad in het leven te roepen. Inmiddels is besloten voor te stellen om de redactieraad toch een statutaire basis te verschaffen.

De redactieraad komt tenminste vier keer per jaar bijeen om het beleid van de redactiecommissie te beoordelen. Voorts heeft de redactieraad zich intensief beziggehouden met de voorbereiding van een enquête onder de abonnees en leden-lezers van CD/ACTUEEL. Omtrent een door de redactiecommissie gewenste andere formule voor het weekblad en het ledenblad heeft de redactieraad zich uitgesproken. In het verslagjaar heeft de redactieraad naast de vier reguliere vergaderingen, éénmaal vergaderd met de redactiecommissie en éénmaal met het Presidium.

Per 31 december 1983 is de redactieraad als volgt samengesteld: mr. dr. A. Postma – voorzitter, drs. J. D. Gabor, drs. H. Glimmerveen, J. M. Kwakkenbos, drs. H. van Spanning, dr. K. de Vries, P. van Tellingen, mr. C. van de Wetering en drs. M. Smits – secretaris.

## 9. Centraal Verkiezingscomité

# Opstarten Euro-campagne door CVC

In het verslagjaar werden, behoudens in enkele herindelingsgebieden geen verkiezingen gehouden. Dit bood de mogelijkheid voor het CVC om tijdig te kunnen starten met de voorbereiding van de Euro-verkiezingen, die in 1984 zullen plaatsvinden. Voorts was er ruimte om te werken aan de permanente campagne van het CDA.

Dit heeft ertoe geleid dat in de tweede helft van het verslagjaar begonnen kon worden met een serie van themaconferenties en regiomanifestaties.

In september werd een druk bezochte pastoresconferentie gehouden en in november een de aandacht trekkende conferentie over de problematiek Midden- en Kleinbedrijf.

De regiomanifestaties in Wouw, Haarlem en Hattem kregen veel belangstelling van leden en zorgden voor veel publiciteit. De grote belangstelling zal mede voortvloeien uit het gelijktijdig aanwezig zijn van de heren Lubbers, Bukman en De Vries.

Terwille van de stroomlijning van de vele benodigde activiteiten komt het Centraal Verkiezingscomité, onder voorzitterschap van de partijsecretaris, regelmatig bijeen. In de eerste helft van het verslagjaar geschiedt dit om de 2 maanden, na de zomermaanden maandelijks. In verband met de voorbereidingen op de rechtstreekse Europese verkiezingen in 1984 wordt ook van de diverse stafgroepen meer en meer activiteit gevraagd. Dit geldt m.n. de werkgroep die zich bezighoudt met de totstandkoming van het propagandamateriaal. Juist omdat alle aandacht nu op Europa wordt gericht neemt vanaf medio 1983 de delegatieleider van de Ned. Chr. Democraten in het Europees Parlement, drs. B. Beumer, ook deel aan de vergadering van het CVC.

Campagnevoeringen kunnen slechts goed ten uitvoer worden gebracht doordat beschikt wordt over vele steunpunten in de verschillende regio's en plaatsen in het land. Binnen de provincies kennen wij een zeventiental kamerkring campagneteams, die in de eerste plaats verantwoordelijk zijn voor de gang van zaken in hun werkgebied. Ter voorbereiding op de komende activiteiten i.v.m. Europa zullen wederom instructie en brainstormingsbijeenkomsten worden gehouden. Terwille van een belangrijk stuk motivatie worden vanaf oktober 1983 onder auspiciën van het CVC speciale kaderweken georganiseerd t.b.v. CDA-leden die straks in de campagne actief hun partij zullen meeblazen. Onderdeel van deze kaderweken is ook een bezoek van enkele dagen aan het Europese Parlement te Straatsburg. De medewerkers van de St. Kader en Vormingswerk CDA zorgen telkenmale voor de begeleiding.

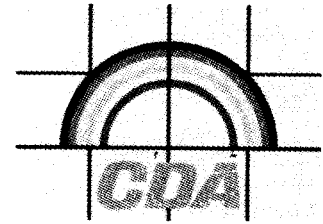
Vermeldenswaard is ook dat hier en daar in het land specifieke campagneactiviteiten dienen

plaats te vinden i.v.m. tussentijdse gemeentelijke verkiezingen, die in verband met een toegepaste herindeling. M.n. geldt dit voor grote delen van de provincie Friesland, de Hoekse Waard en enkele gemeenten in het Land van Maas en Waal. Alhoewel de verkiezingsresultaten enigszins teruglopen hoeven wij in algemene zin de beperkte campagneactiviteiten als geslaagd kenschetsen.

In het kader van de permanente campagne-structuur zullen bepaalde staf- en werkgroepen – uiteraard voor zover direct noodzakelijk – in de komende maanden in toenemende mate activiteiten ontwikkelen om in 1984 slagvaardig de Europese Parlementsverkiezingen tegemoet te kunnen.

In het Centraal Verkiezingscomité hebben per 31 december 1983 achtereenvolgens zitting: drs. M. Smits, partijsecretaris (voorzitter), drs. C. Bremmer, adjunct-secretaris (vice-voorzitter), G. v.d. Berg, adjunct-secretaris (secretaris/penningmeester), drs. P. Bukman, partijvoorzitter, dr. B. de Vries, fractievoorzitter Tweede Kamer, drs. A. M. Oostlander, directeur W.I., drs. B. Beumer, chef Ned. delegatie Eur. Parlement, M. A. Kolster, adjunct-secretaris buitenland, mr. J. W. R. de Savornin Lohman, partijvoorzitter en J. Schinkelshoek, fractievoorzitter. Mw. N. Marey, medewerkster op het partijbureau, functioneert als secretaresse van het CVC.

*Veel belangstelling voor regionale manifestaties. Fractieleader De Vries, minister Van den Broek en staatssecretaris Van Leijenhorst in gesprek met bezoekers.*



Onder verantwoordelijkheid van het CVC functioneren voorts een tweetal hoofdstafgroepen, enerzijds om politieke inhoudelijke voorbereidingen te plegen, een groep die onder leiding staat van adjunct-secretaris Bremmer, en anderzijds een stafgroep die alle aandacht besteedt aan de vele organisatorische aspecten van campagnes, een groep die onder leiding staat van adjunct-secretaris Van den Berg. Vanuit de beide stafgroepen functioneren weer enkele specifieke werkgroepen, zoals de werkgroep propagandamateriaal, de w.g. werkbezoeken, de w.g. grote steden, de w.g. spreekbeurten, de w.g. advertenties en de w.g. opiniepeilingen. Met name door initiëring en stimulering van deze werkgroepen vinden de directe campagnewerkzaamheden plaats.



## Kader- en Vormingswerk steeds belangrijker

– Als gevolg van het beëindigen van de bij de CDA-fusie vastgelegde overgangsbepalingen mag worden verwacht dat op vele niveaus een lichte ervaren partijbestuurders opgevolgd gaat worden door partijleden die vanwege fusie-bepalingen nog niet in aanmerking kwamen.

– „Het vertalen van de christen-democratische uitgangspunten naar de politieke praktijk levert op alle niveaus problemen op”.

Deze problemen vinden hun oorzaak enerzijds in de weerbarstige politieke realiteit, doch anderzijds ongetwijfeld in gebrek aan bekendheid en affiniteit met de grondbeginselen van de christen-democratie.

– Voor het kader- en vormingswerk is daarmee een blijvende en steeds belangrijker wordende taak weggelegd, door het steeds nadrukkelijker onder de aandacht brengen van wat met betrekking tot de signatuur en eigenheid van de christen-democratie in partijdocumenten en rapporten van het WI is en wordt beschreven.

– Tevens levert het kader- en vormingswerk zijn aandeel in de blijvende ondersteuning en bijstand, die aan het CDA-kader, dat in zekere zin als CDA-personeel kan worden beschouwd, toekomt.

Met het bovenstaande zijn de voornaamste motieven en doelstellingen gegeven die het bestuur van de Stichting Kader- en Vormingswerk CDA heeft neergelegd in zijn beleidsnota kader- en vormingswerk 1983.

### Beleidsnota

De beleidsnota komt tot stand nadat met name het deel dat handelt over het regionaal kader- en vormingswerk met Kamerkring, vormingscommissies en met vormingswerkconsulenten is besproken. Vervolgens wordt de beleidsnota, na besproken te zijn in het CDA-dagelijks bestuur en het CDA-partijbestuur toegezonden aan de Kamerkring en provinciale afdelingen en de in Kamerkring en provinciale afdeling aanwezige vormingscommissies.

### Bezuinigingen

In 1983 deelt de minister van Binnenlandse Zaken aan alle vormingsstichtingen en politieke partijen mee de verstrekking van subsidie te willen beëindigen.

Als gevolg van dit voornemen vindt overleg plaats tussen de minister enerzijds en de vormingsstichtingen en wetenschappelijke instituten van alle politieke partijen anderzijds. Dit overleg leidt ertoe dat de minister afstapt van zijn voornemen de subsidies aan vormingsinstituten en wetenschappelijke instituten te stoppen, doch hij vraagt evenals in 1982, ook in 1983 een substantiële korting op de te verlenen subsidie van 16⅔%.



Nico Schouten  
voorzitter Stichtingsbestuur.

Bij de behandeling van de begroting van Binnenlandse Zaken laat de Tweede Kamer bij monde van het amendement-De Kwaadsteniet de minister weten een korting van ⅓ deel in twee jaar te veel van het goede te vinden.

### Bestuursleden

Het bestuur is per 1 januari 1983 als volgt samengesteld:

N. Schouten – voorzitter, mevr. M. H. A. Boers-Wijnberg – vice-voorzitter, L. A. Maasdam – penningmeester, mevr. A. van der Broek, mevr. J. C. M. Demmers-Vriens, mevr. C. H. Evenhuis-van Essen, H. Faber, J. C. G. Fijen, mevr. M. A. J. de Ronde-de Rooij, A. J. v.d. Velde.

In de per 1 januari 1983 bestaande vacature wordt J. Chr. van Dalen te Hoge Hexel benoemd. De heer Van Dalen vervult de vacature, ontstaan door het vertrek van mevr. Th. Huberts-Fokkelman. Hij is tevens voorzitter van de vormingscommissie in de Kamerkring Overijssel.

Ook mevr. A. v.d. Broek en de heer A. v.d. Velde continueren het bestuurslidmaatschap van het Stichtingsbestuur met het voorzitterschap van een provinciale vormingscommissie, en wel respectievelijk in CDA-Brabant en CDA-Gelderland.

De heer Fijen is voorzitter van de commissie werkgroepenwerk. De heer Faber heeft als adviserend lid zitting in de commissie Buitenland en hij maakt deel uit van de Kamerkring vormingscommissie in CDA-Drenthe. Mevr. Boers en mevr. Demmers vertegenwoordigen het CDA in de Stichting Burgerschapkunde.

Ingevolge het rooster van aftreden, zijn in 1983 **aftredend** en herbenoembaar:

mevr. H. M. A. Boers-Wijnberg (vice-voorzitter), H. Faber en mevr. M. A. J. de Ronde-de Rooij. Zij stellen zich beschikbaar voor herbenoeming en worden als zodanig aan het partijbestuur voorgedragen.

Het rooster van aftreden bepaalt voorts:

#### Aftredend 1984:

mevr. J. C. M. Demmers-Vriens, de heer L. Maasdam, de heer N. Schouten (allen herbenoembaar, respectievelijk herkiesbaar).

#### Aftredend 1985:

mevr. C. H. Evenhuis-van Essen (niet herbenoembaar);  
de heer J. Chr. van Dalen (herbenoembaar).

#### Aftredend 1986:

mevr. A. v.d. Broek, de heer J. C. G. Fijen, de heer A. J. v.d. Velde (allen herbenoembaar).

#### Adviserende leden van het Stichtingsbestuur zijn:

mevr. T. Bot-van Gijzen (CDA-Vrouwenberaad)  
drs. C. Bremmer (plv. partijsecretaris)  
H. G. Cloudt (ver. CD-gem. en prov. bestuurders)

drs. C. Klop (Wetensch. Inst.). Hij vervangt de heer A. M. Oostlander, die zijn adv. lidmaatschap in 1983 beëindigt.

Chr. Westerlaken (CDJA).

#### Personeel

In de verslagperiode zijn bij de Stichting werkzaam:

1. W. Eikelboom (stafmedewerker);
2. H. Waterborg (stafmedewerker);
3. mevr. M. Kuipers (adm. medewerkster).

#### Kader- en vormingsactiviteiten

De activiteiten van de Stichting zijn te onderscheiden in landelijke en in regionale activiteiten.

Landelijke activiteiten zijn die, welke rechtstreeks worden geïnitieerd door de Stichting. Regionale activiteiten zijn die, waarvan het initiatief wordt genomen door de vormingscommissies in de Kamerkringen.

### 1. Landelijke activiteiten

#### 1.1. Kadercursussen

Een drietal kadercursussen vindt plaats. En wel in Alkmaar met 15 deelnemers, in Utrecht met 27 deelnemers en in Limburg met 18 deelnemers. De kadercursus bestaat uit 5 cursusedagen, een weekendbijeenkomst en wordt besloten met een bezoek aan politiek Den Haag, dat is de Tweede Kamer en het partijsecretariaat. De kadercursus is met name bestemd voor partijleden die in de partijorganisatie een functie vervullen of bereid zijn die kaderfunctie te vervullen.

In de cursus wordt in ruime mate aandacht besteed aan de grondslag van het CDA, het verband tussen grondslag en praktisch politiek

bezig zijn en de presentatie van het aldus te voeren beleid.

De andere politieke hoofdstromingen worden besproken en veel aandacht wordt besteed aan vergader-, discussie- en gespreksvaardigheden.

In de zomer vindt een cursusweek voor jongeren plaats in Beek bij Nijmegen, waarin het programma van de kadercursus wordt gegeven. Hieraan nemen 19 jongeren deel.

Voorts wordt de uitvoering verzorgd van een tweetal kadercursussen, die door het kader- en vormingswerk in Gelderland in de Kamerkring Nijmegen georganiseerd worden. Hieraan nemen 55 mensen deel.

### 1.2. Gemeenteraadscursussen

In de verslagperiode vinden nog een tweetal cursussen plaats voor (aspirant)raadsleden. Hieraan nemen 54 mensen deel. Deze cursussen zijn de laatste van de serie die in 1982 1.350 deelnemers trok.

### 1.3. Cursus gemeentefinanciën

Deze cursus, die een aanvulling is op de gemeenteraadscursus, vindt nog tweemaal plaats en kent 70 deelnemers. In de verslagperiode wordt in samenwerking met de vereniging voor gemeente- en provinciebestuurders, met medewerking van een aantal deskundigen een nieuw pakket vervaardigd, waarin de nieuwe financiële verhoudingswet, de nieuwe gemeentelijke comptabiliteitsvoorschriften en de problemen van bezuinigingen op het gemeentelijk vlak aan de orde komen.

Er vinden twee cursussen plaats met 58 deelnemers in totaal.

### 1.4. Bestuursledencursus

De bestuursledencursus vindt voor het eerst in 1983 plaats. Het doel is CDA-afdelingsbesturen wegwijs te maken in de partij en haar organisatie. De partijorganisatie wordt dan ook besproken en onder het thema „de gemeentelijke afdeling in actie” worden een aantal voor afdelingsvergaderingen specifieke aspecten van vergaderkunde behandeld.

De cursus bestaat uit drie dagdelen en wordt bij voorkeur gehouden op een vrijdagavond en een daaropvolgende zaterdag.

In 1983 wordt de bestuursledencursus gehouden in Groningen, Hoogeveen, Emmen, Apeldoorn, Echt en Delft met in totaal plm. 100 deelnemers en deelneemsters.

### 1.5. Partijpolitieke discussie

De organisatorische aspecten van de partijpolitieke discussie behoren tot het takenpakket van de Stichting Kader- en Vormingswerk. De vaststelling van de thema's en de politieke afronding op de partijraad behoort tot de competentie van het partijbestuur.

Op de voorjaarspartijraad in Bussum wordt de partijpolitieke discussie Emancipatie afgerond. Voorafgaand aan de afronding op de partijraad

beleggen de meeste Kamerkringen bijeenkomsten, tijdens welke op basis van rapportages van de in de Kamerkring werkzame werk- en discussiegroepen het thema Emancipatie wordt besproken met onder andere de deelne(e)m(st)ers aan de partijpolitieke discussie.

In het najaar van 1983 start opnieuw een brede discussie in de partij. Nu heeft de partijpolitieke discussie als gespreksonderwerp de rapporten „Appèl en Weerklank” en „Van verzorgingsstaat naar verzorgingsmaatschappij”.

Thans is bij de partijpolitieke discussie de organisatorische gang van zaken in zoverre anders dat niet meer gerapporteerd wordt aan de Kamerkring door onafhankelijk van gemeentelijke afdelingen geformeerde discussiegroepen. Nu wordt uitsluitend door of via de gemeentelijke afdelingen aan de Kamerkring gerapporteerd over het onderwerp van de partijpolitieke discussie.

### 1.6. Van werkgroepenwerk naar praatstuk

De commissie werkgroepenwerk bestaat uit: J. C. G. Fijen – voorzitter, mevr. T. Bot-van Gijzen, mevr. L. Booij-Bukman – namens CDA-Vrouwenberaad, B. Diederiks – namens CDJA, mevr. Y. Timmerman-Buck – namens WI.

Onder leiding van deze commissie verschijnen in 1983 de volgende werkstukken in ledennummers van CD/ACTUEEL:

1. Werkstuk „Inkomenspolitiek”.

2. Werkstuk „Ontwikkelingssamenwerking”.

In maart 1983 wordt een enquête gehouden onder de plm. 120 bij het werkgroepenwerk aangesloten groepen. Uit die enquête blijkt dat nog slechts 34 groepen met in totaal plm. 375 participanten aan het werkgroepenwerk deelnemen.

De uitslag van de enquête en het feit dat zowel het werkgroepenwerk als de partijpolitieke discussie tot doel hebben partijleden bij het (partij)politiek gebeuren te betrekken, is aanleiding voor het bestuur van de Stichting Kader- en Vormingswerk CDA om naar een nieuwe vorm te zoeken.

In september verschijnt dan ook het eerste praatstuk „Energie”. In november verschijnt het praatstuk „Bezuinigen in de gemeente”.

Het praatstuk heeft ten doel: werkgroepen, CDA-Vrouwenberaden, CDJA-kernen, CDA-afdelingen en alle groepen die daarvan gebruik willen maken, gespreksonderwerpen aan te reiken.

### 1.7. Studiedagen

Op 26 november 1983 wordt in samenwerking met de Vereniging voor Christen Democratische Gemeente- en Provinciebestuurders de studiedag „Gemeente en (tijdelijk) werk” belegd. De studiedag telt 80 deelnemers.

De inleidingen worden verzorgd door F. L. A. J. Wolters, lid van de CDA-Tweede-Kamerfractie en drs. G. v. Veenen, burgemeester van Achtkarspelen.

Naast de inleiders hebben in een forum zitting: H. Hofstede, vice-voorzitter CNV en S. Veenin-ga, voorzitter NCOV.

Minister J. de Koning sluit de studiedag af en bij G. D. H. Verkuylen, wethouder van 's-Hertogenbosch, berust de leiding van de studiedag.

### 1.8. Kernencursus CDJA

Op verzoek van de jongerenorganisatie vindt een cursus plaats voor bestuursleden van CDJA-kernen. De cursus omvat een weekeinde en een zaterdag. Aan de orde komt het functioneren van het bestuur, de te ontplooiën activiteiten, hoe samen te werken en de grondslag van het CDJA.

### 1.9. Trainingen

Om presentatie van CDA-afgevaardigden te verbeteren en hun handvatten te geven zich als CDA'er beter te profileren op basis van de uitgangspunten voert de Stichting trainingen uit of werkt aan trainingsprogramma's mee.

Globaal is deze activiteit te verdelen in:

- Training van kamerleden en bewindslieden
- Training van kandidaten voor verkiezingen



Beide rapporten centraal in partijpolitieke discussie.

c. Voorbereiden van kaderleden voor campagnes

d. Incidentele verzoeken om medewerking b.v. ten behoeve van raadsleden.

In de verslagperiode heeft de nadruk gelegen op trainen van raadsleden en groepen uit de partij, wat betreft het intern functioneren en de presentatie naar buiten.

### 1.10. Eurocursussen.

Tezamen met het IPOVO, de Vlaamse zusterorganisatie van de Stichting Kader- en Vormingswerk CDA worden vanaf oktober Straatsburgreizen met daaraan gekoppeld Eurocursussen georganiseerd.

In oktober bezoeken de meeste campagneleiders Straatsburg en tijdens de vervolgreizen zijn de deelnemers/sters CDA-kaderleden van wie het Kamerkring Campagneteam mag verwachten dat zij minimaal in het kader van de Europese verkiezingen een Euro-avond in hun afdeling organiseren.

### 1.11. Publikaties

In het licht van de komende Euro-verkiezingen wordt tezamen met het IPOVO een scholenbundel „Europa, gaat het samen beter?“ en een boekwerk bestemd voor partij-kaderleden „Europa aan de vooravond van de verkiezingen“ vervaardigd.

## 2. Regionale en categorale activiteiten

### 2.1. Vormingscommissies

Naast hulp bij de organisatie van landelijke



Frans Wolters verzorgt inleiding op studiedag

activiteiten is er een terrein, waarop met betrekking tot kaderij en vormingsactiviteiten door of namens de Kamerkringen initiatieven worden genomen.

Ter uitvoering van hun ook statutaire taak om kader- en vormingswerk te verrichten, hebben de Kamerkringen c.q. Provinciale Afdelingen vormingscommissies in het leven geroepen, die onder voorzitterschap van een bestuurslid van de Kamerkring het regionale kader- en vormingswerk (doen) verzorgen.

Van die vormingscommissies maken veelal ook afgevaardigden van het CDA-Vrouwenberaad en het CDJA deel uit, terwijl uiteraard ook de

vormingswerkconsulenten deel uitmaken van de vormingscommissies.

### 2.2. Regionale cursussen

Op deze wijze vindt er op gevarieerde wijze in de Kamerkringen politieke kader- en vormingsactiviteiten plaats, zoals introductie-cursussen, basiscursussen, kadercursussen, studiedagen en -avonden, alsmede thema-gerichte projecten e.d.

De activiteiten komen veelal op basis van de geldende subsidieregeling regionaal kader- en vormingswerk CDA voor subsidie door de landelijke Stichting in aanmerking.

### 2.3. CDA-Vrouwenberaad

De Stichting verleent voorts subsidie aan politieke vormingsactiviteiten, waarvan het initiatief gelegen is bij de in het CDA-Vrouwenberaad functionerende werkgroep vorming.

De werkgroep vorming organiseert met name de cursus Kijk Op Politiek, trainingen voor gespreksleidsters en de deelname aan de partijpolitieke discussie door het CDA-Vrouwenberaad.

### 2.4. CDJA

In 1983 ontvangt ook het CDJA een incidentele subsidie o.a. voor de CDJA-kernencursus.

Met het CDJA wordt voorts de afspraak gemaakt dat voor 1984 een doelgerichte subsidie zal worden verstrekt, ter totstandkoming van een team CDJA-consulenten.

Het vormingswerk-consulententeam bestaat uit:

Kamerkring Groningen	I. van Dellen Wilhelminalaan 42 9781 CW Bedum	tel. 05900-12975	Kamerkring Leiden	M. A. van Welie Prins Bernhardstraat 24 2825 BE Berkenwoude	tel. 01826-513
Kamerkring Leeuwarden	A. Oudman-Kroeske Ooievaarslaan 24 8601 XN Sneek	05150-19650	Kamerkring Rotterdam	P. B. de Baat-Slingerland Stadhoudersweg 3d 3038 EB Rotterdam	tel. 010-678023
Kamerkring Assen	C. W. M. Jongma-Roelants Jan Steenweg 24 9761 RJ Eelde	tel. 05907-3367	Kamerkring Dordrecht	A. J. Bakker-Osinga Oranjepark 3 3311 LP Dordrecht	tel. 078-147010
Kamerkring Zwolle	Th. van Osch Tjariet 36 8032 LM Zwolle	tel. 038-534297 (th) tel. 038-977177 (knt)	Kamerkring Dordrecht	W. van Dinter-Vroegindeweyj Merellaan 357 3145 EM Maassluis	tel. 01899-15309
Kamerkring Arnhem	C. H. Reitsma-van Spanje Sparrenlaan 3 8162 CX Epe	tel. 05780-14819	Kamerkring Zeeland	J. de Loeff-de Wild Noordlangeweg 15 4485 AN Kats	tel. 01109-340
Kamerkring Nijmegen	G. J. Mombarg Van Goghstraat 39 6566 ZB Millingen a/d Rijn	tel. 08813-2061	Kamerkring Tilburg	J. C. H. Leenderts-van den Maagdenbergtel. Eksterstraat 11 4901 BA Oosterhout	01620-22962
Kamerkring Utrecht	M. Ch. Bruins Slot-Vis Willem Alexanderstraat 48 2474 JT Zegveld	tel. 03489-686	Kamerkring 's-Hertogenbosch	M. Appels-de Jager Fonteinberg 1 5691 GZ Son	tel. 04990-71947
Kamerkring Amsterdam	mevr. B. Burggraaff-Moscoviter 3e Weteringdwaarsstraat 15 hs 1017 TA Amsterdam	tel. 020-229877	Kamerkring Maastricht	W. Thuis Rietbeek 10 6166 GV Geleen	tel. 04494-45717 (th) 04494-66269 (knt)
Kamerkring Haarlem	M. Verheul-Verhulst Willem Denijslaan 11 2101 EN Heemsker	tel. 023-289625		H. van Oostayen Reppelstraat 3 6088 EV Roggel	tel. 04749-2080

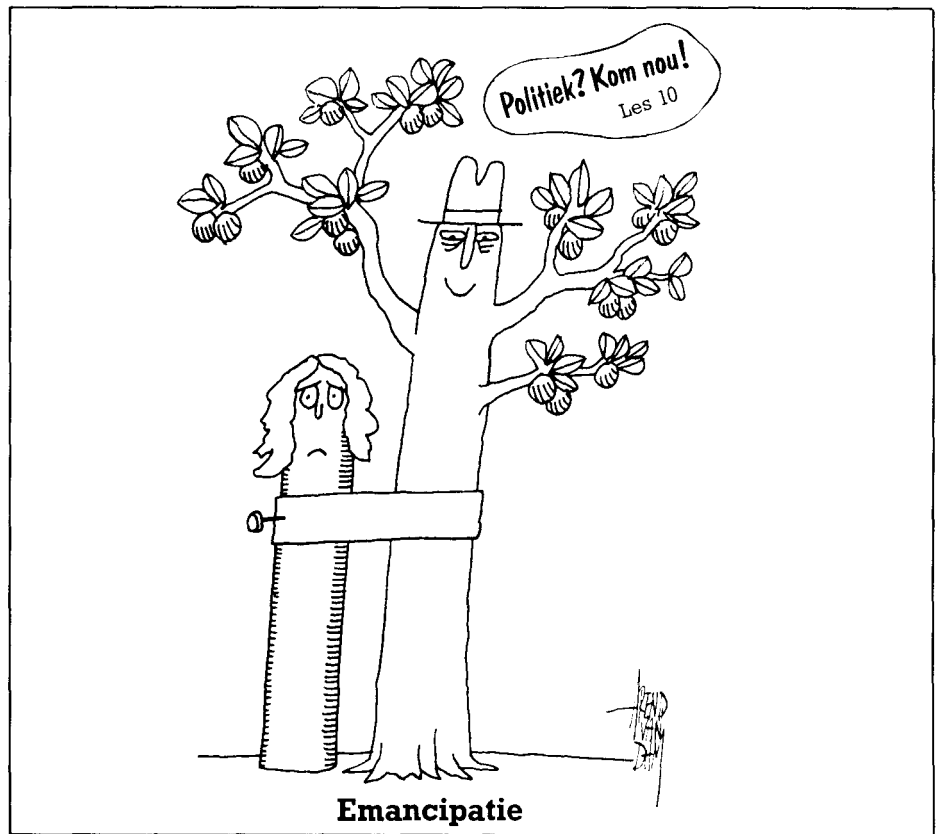
### 3. Vormingswerkconsulenten

Teneinde de Kamerkring c.q. de vormingscommissie behulpzaam te zijn bij het organiseren en ontwikkelen van kader- en vormingsactiviteiten, heeft de Stichting in overleg met het Kamerkringbestuur vormingswerkconsulenten aangesteld. Zij vormen als het ware het intermediair tussen de Stichting Kader- en Vormingswerk CDA en het Kamerkringbestuur c.q. de Kamerkringvormingscommissie.

De vormingswerkconsulent wordt door de Stichting geïnformeerd over allerhande zaken het kader- en vormingswerk en de partijorganisatie betreffende. Van hen mag worden verwacht dat zij op hun beurt de vormingscommissie waarvan zij deel uitmaken ruimschoots informeren over kader- en vormingswerk en partijorganisatorische aangelegenheden.

Voorts mag van de vormingswerkconsulent worden verwacht dat hij of zij in ieder geval organisatorisch mede-uitvoering geeft aan landelijke en regionale kader- en vormingsactiviteiten.

Bij een goede samenwerking tussen vormingscommissie en vormingswerkconsulent is de vormingscommissie aan te merken als het bestuurlijk draagvlak waarop het kader- en vormingswerk in de Kamerkring rust en is de vormingswerkconsulent, – naast het verrichten van tal van uitvoerende werkzaamheden – te beschouwen als de motor waarop het kader- en vormingswerk in de Kamerkring draait.



## 11. Commissie Buitenland

# Versterking buitenlandse betrekkingen van het CDA

### 1. Samenstelling

#### Leden van de commissie Buitenland per 31 december 1983

Drs. W. K. N. Schmelzer (voorzitter); mr. C. A. Bos (vice-voorzitter); mr. W. Aantjes (tevens voorzitter werkgroep ad hoc Midden-Oosten); drs. P. Bukman (partijvoorzitter); M. van Ditmarsch (tevens voorzitter werkgroep Mensenrechten/Latijns Amerika); mr. J. J. A. M. van Gennip (tevens voorzitter werkgroep Ontwikkelingssamenwerking); G. C. de Groot; C. F. Kleisterlee; drs. R. H. J. Kruisinga; mr. C. van Lede; drs. W. Polman, drs. R. J. Rotshuizen, drs. A. Slingerland; M. A. Kolster (secretaris).

#### Adviserende leden van de commissie Buitenland per 31 december 1983

Partijsecretaris: drs. M. Smits, partijsecretaris; Stichting Kader- en Vormingswerk: H. Faber; Wetenschappelijk Instituut: drs. A. Oostlander; CDJA: drs. H. de Wit; CDA-Vrouwenberaad: mevrouw B. F. Bos-Beernink; CDA-Eerste Kamerfractie: dr. R. Eysink; CDA-Tweede Kamerfractie: dr. B. de Vries, drs. H. Aarts en J. de Boer; CD-Europarlementariërs: drs. B. Beumer, drs. J. Penders, mr. J. A. Mommersteeg; Voor-

zitter werkgroep Vrede en Veiligheid: dr. H. J. Neuman; Voorzitter werkgroep Europa: dr. Th. Kerstiëns; Voorzitter werkgroep ad hoc Zuid-Afrika: ir. E. J. de Rijk van der Gracht.

### 2. Organisatie commissie buitenland

#### Vergaderingen Commissie Buitenland

De commissie Buitenland heeft in 1983 negen keer vergaderd, waaronder een extra vergadering met de heer mr. H. van den Broek, minister van Buitenlandse Zaken, en een extra vergadering over Zuid-Afrika-advies.

De gemiddelde presentie van de commissie Buitenland was 15 personen, de gemiddelde afwezigheid van 13 personen.

#### Adviezen Commissie Buitenland

De commissie Buitenland heeft de volgende adviezen uitgebracht:

- voor de begroting Ontwikkelingssamenwerking 1983 een advies opgesteld door de werkgroep Ontwikkelingssamenwerking;
- een advies aan de fractie terzake Zuid-Afrika, dit was een interim-advies dat nog nader zal

moeten worden uitgewerkt aan de hand van de toezeggingen die door de minister van Buitenlandse Zaken zijn gedaan.

Voorts heeft de commissie Buitenland zich gebogen over de tekst van een EVP-verklaring over Vrede en Veiligheid, die naderhand in Rome is aangenomen.

Er is een advies aan het presidium uitgebracht over de verhouding tussen het CDA en het IKV. Voor de kleine delegatie die deelnam aan de EVP-topconferenties in Brussel werd een advies overgenomen van de werkgroep Europa. Tenslotte werd door de commissie Buitenland een advies uitgebracht terzake de levering van duikboten aan Taiwan.

#### De door de commissie Buitenland behandelde onderwerpen

- Gespreksonderwerpen van de commissie Buitenland zijn bij iedere vergadering:
- de agenda's van de vergaderingen van de Politieke Bureaus van de EVP/EUCD.
  - de rapportages uit de vergaderingen van de werkgroepen (zie hieronder);
  - de rapportages uit de CDA-fracties van de

Eerste en Tweede Kamer en uit het Europees Parlement;

De uit te brengen adviezen (zie hiervoor onder 2.2) of de formulering van een advies-aanvraag aan één van de onderscheiden werkgroepen. De volgende onderwerpen hebben deel uitgemaakt van de beraadslagingen binnen de commissie Buitenland:

Suriname; bespreking notitie: Enige overwegingen met betrekking tot een gedachtenwisseling over een discussie over de Europese vrede- en veiligheidsproblematiek; bespreking reisindrukken in de Chinese Volksrepubliek; rapportage partijvoorzitter over zijn reis door Libanon, Israël en Syrië; kamerdebat inzake de begroting Buitenlandse Zaken; reorganisatie werkgroep Zuidelijk Afrika; situatie in het Midden-Oosten; situatie van het Europees Parlement en de Europese Gemeenschap; situatie in Latijns- en Midden-Amerika; de opsplitsing van de werkgroep Latijns-Amerika/Mensenrechten in twee afzonderlijke werkgroepen; nabespreking gesprekken met de heren Valdéz en Zaldivar, respectievelijk voorzitter van de Chileense christen-democraten en voorzitter van de Christen-democratische Internationale; de Spaanse partij-situatie en de toetreding van de Partido Demócrata Popular tot de EUCD; het actie-program van de EVP voor de Europese Verkiezingen; rapportage van de Chileense reis van de partijvoorzitter; bespreking van de Centraal-Amerikaanse rapportages van dr. Kerstiëns; bespreking van de rapportages van dr. K. J. Hahn over de situatie van de Democracia Cristiana.

#### **Werkgroepen**

De werkgroepen die hieronder vermeld worden zijn ingesteld door de commissie Buitenland, kunnen slechts adviserend zijn aan de commissie Buitenland niet rechtstreeks aan het partijbestuur.

#### **Werkgroep Europa**

Voorzitter van deze werkgroep is dr. Th. Kerstiëns.

De werkgroep vergaderde dit jaar vijf keer met een gemiddelde presentie van negen leden en absentie van zes leden. En sprak over de volgende onderwerpen: CD-initiatieven terzake

het EP en de Europese Commissie; het Euro-CVC; De Euro-campagne; de problematiek van Oost-Europa; politiek bureau van de EVP; Turkije; verhoudingspatroon ontwikkeling en vrede en veiligheid; partijstructuur christen-democraten in Spanje; stellingname betreffende de uitnodiging van de EVP-voorzitter voor een topconferentie met de partijvoorzitters; het EVP-program; de werkgelegenheid in Europa; de begroting Buitenlandse Zaken.

#### **Werkgroep Ontwikkelingssamenwerking**

Voorzitter van deze werkgroep is mr. J. J. A. M. van Gennip.

De werkgroep vergaderde dit jaar zes keer met een gemiddelde presentie van twaalf leden en absentie van zeven leden.

Vrij intensief werd vergaderd over: Suriname; de begroting Ontwikkelingssamenwerking 1983 en later 1984, beide (gepaard) uitmondend in een concept-advies; de voorbereiding van een notitie over de ontwikkelingssamenwerking en het bedrijfsleven; ontwikkelingssamenwerking in Europese dimensie.

#### **Werkgroep Latijns-Amerika/Mensenrechten**

Voorzitter van deze werkgroep is M. van Ditmarsch.

De werkgroep vergaderde zes keer met een gemiddelde presentie van zes leden en absentie van drie leden. Behandeld werden de volgende onderwerpen: de notitie over de instelling van een werkgroep Mensenrechten; het program van de EVP; Suriname; het Instituut New Chile; notitie Midden-Amerika, als advies toegezonden aan de commissie Buitenland; notitie relatie Europa/Latijns-Amerika; de voorbereiding van een symposium over Latijns-Amerika; een nota van het Europees Parlement: de EEG en Latijns-Amerika; wat kanttekeningen bij de brochure van de Bisschoppelijke Adviescommissie voor Latijns-Amerika.

#### **Werkgroep Vrede en Veiligheid**

Voorzitter van deze werkgroep is H. J. Neuman. De werkgroep vergaderde dit jaar vier keer met een gemiddelde presentie van vijf en absentie van drie. De volgende onderwerpen werden in deze vergaderingen behandeld: het overleg CDA/IKV; nadere uitwerking EVP-congres-resoluties; CDA-deelname aan IKV-oktoberbetoging; advies aan de commissie Buitenland



*CLAT-secretaris van de Latijns Amerikaanse vakbond Enrique Marius bezocht het CDA.*

inzake de verhouding CDA-IKV; analyse kerkelijke uitspraken over vrede en veiligheid, waarbij de commissie de grote lijnen van de artikelen van prof. Teunissen in CD-verkenningen onderschreef; de voor- en nadelen van een Europees veiligheidsbeleid; adviezen over de zgn. Reagan en Andropov-voorstellen.

#### **Werkgroepen ad hoc**

De werkgroep ad hoc Midden-Oosten (voorzitter: mr. W. Aantjes) is nog doende met een uitgebreid advies terzake van het Midden-Oosten.

De werkgroep ad hoc Zuid-Afrika (voorzitter: ir. E. de Rijck v. d. Gracht) heeft in juni een interim-advies inzake Zuid-Afrika uitgebracht en is thans doende met een samenstelling van een advies inzake Zuid-Afrika.

### **3. EVP/EUCD**

#### **Politiek Bureau van de EVP/EUCD**

Hierboven is reeds vermeld dat de voorbereiding van de vergaderingen van de Politieke Bureaus plaatsvindt in elke vergadering van de commissie Buitenland. De Nederlandse delegatie naar het Politiek Bureau van de EVP bestaat uit: drs. Schmelzer (delegatieleider), mr. W. Aantjes, drs. A. Slingerland, C. F. Kleisterlee en M. A. Kolster. De heer Bukman is vice-voorzitter van de EVP.

De Nederlandse delegatie naar het Politiek Bureau van de EUCD is samengesteld uit de volgende leden: P. Bukman (delegatieleider), C. F. Kleisterlee, drs. A. Slingerland, mr. W. Aantjes, M. A. Kolster. Drs. Schmelzer is vice-



*EVP-secretaris dr. Thomas Jansen geflankeerd door CDA-secretaris Smits en adjunct-secretaris buitenland Kolster.*

voorzitter van de EUCD en telt dus niet mee in de Nederlandse delegatie.

**Markante gebeurtenissen EVP in 1983**  
**Het colloquium over Latijns/Midden-Amerika op 7 en 8 april 1983.** Dit colloquium was zeer belangrijk, vooral omdat dit voor het eerst een ontmoeting was tussen de ODCA enerzijds en de EVP anderzijds en ten tweede omdat er uit deze bijeenkomst een zeer uitgewogen verklaring over Midden-Amerika werd uitgebracht, waarin met name het structureren van dit overleg werd beklemtoond.

**De EVP top-conferentie van partijvoorzitters te Brussel op 3 oktober 1983** waarin vooral vrij duidelijk door een groot aantal partijen van de EVP stelling genomen werd ten opzichte van de EDU en het lidmaatschap van de CDU/CSU in de EDU en het oprichten van de IDU te Londen en vervolgens het besluit om op zo kort mogelijke termijn bijeen te komen samen met de cd-ministers en regeringsleiders van de EVP ter voorbereiding van de top in Athene in december.

**De EVP-topconferentie van cd minister-presidenten, ministers en partijvoorzitters,** ter voorbereiding van de Atheense top op 26 november in het Egmontpaleis te Brussel.

Ofschoon deze bijeenkomst niet aan alle verwachtingen heeft voldaan was dit in ieder geval een gebeurtenis die om herhaling vraagt opdat ook de christen-democratische regeringsverantwoordelijken een forum krijgen waarop men elkaar vrijelijk kan ontmoeten om met elkaar te discussiëren over de verschillende politieke vraagstukken.

#### **Activiteiten van de EVP**

In april werd tot nieuwe secretaris-generaal van EVP zowel als van EUCD benoemd dr. Th. Jansen, tot voor kort werkzaam als vertegenwoordiger van de Konrad Adenauer Stiftung in Rome. Onder zijn leiding werd zowel vergaderd in de verkiezingscommissie iedere maand ter voorbereiding van de Europese verkiezingen 1984 alsook in de Programcommissie, die iedere maand bijeen kwam om een program samen te stellen voor de verkiezingen 1984. Voor deze laatste commissie treedt als rapporteur op drs. A. Oostlander, directeur van het Wetenschappelijk Instituut van het CDA.

## **4. Secretariaat buitenland CDA**

### **Taken van het secretariaat**

In prioriteitsvolgorde heeft het secretariaat de volgende taken te vervullen: het internationale werk van het CDA; coördinatie van de internationale activiteiten van het CDA; het secretariaat van de commissie buitenland, zoals onder 2 integraal werd beschreven; voorbereiding van de CDA-delegaties naar internationale bijeenkomsten; advisering aan de vrouwen de jongeren n.a.v. internationale aangelegenheden.

### **Het internationale werk van het CDA**

De contacten met de buitenland secretariaten van de zusterpartijen binnen de EVP/EUCD

werden nader gestructureerd en geïntensiveerd.

Bijzonder moet vermeld worden de goede samenwerking tussen de secretariaten van de CVP en de CDU/CSU. Bovendien werd een goed contact gelegd met de directeur van het secretariaat van de Senaatsfractie van de CDU in Berlijn. De contacten van het CDA met diverse ambassades werden nader gestructureerd.

In 1983 werd vrij regelmatig contact onderhouden met de ambassades van de volgende landen: Nigeria, Hongarije, Verenigd Koninkrijk, DDR, Tsjechoslowakije, Italië, Denemarken, Roemenië, Oostenrijk, Spanje, West-Duitsland, Polen, Bulgarije, Rusland en Vaticaan.

Op het secretariaat werden verschillende buitenlandse gasten ontvangen zoals de Eritreese Bevrijdingsbeweging, de Uruguese oppositie in de persoon van de dochter van Liber Seregni, Polisario, het Salvadoraanse FNL/FDR, Ruben Zamora (leider van de politieke vleugel van het verzet in El Salvador), vertegenwoordiger van het verzet in Colombia, vertegenwoordiger van de socialisten in Chili: Ramirez.

### **Coördinatie van de internationale activiteiten van het CDA**

Door het secretariaat werd zorg besteed aan Nederlandse deelname aan de zeer specialistische studiedagen van de Konrad Adenauer Stiftung in Brussel die vier keer per jaar worden gehouden.

Voorts werd het bezoek van diverse buitenland-

Joegoslavische parlementaire delegatie, het bezoek van de Russische delegatie Zamyatin en Zarnow, het bezoek van de heer Herschfeld, voormalig lid van de Amerikaanse delegatie aan de ontwapeningsconferentie te Wenen.

Bijzondere zorg werd door het secretariaat besteed aan de structurering van een aantal bilaterale contacten: in het kader van de Europese verkiezingen werd vrij frequent met het bureau van de CVP en ook met de topleiding van de CVP vergaderd waardoor belangrijke initiatieven konden worden genomen die thans worden uitgevoerd.

Voorts werd zorgvuldig aandacht besteed aan de ontmoeting van de leiding van het CDA met de leiding van de CDU, welke in september 1983 plaatsvond. Deze contacten zullen regelmatig plaatsvinden.

### **Vorbereiding van CDA-delegaties naar Internationale bijeenkomsten**

Het secretariaat heeft zoals onder 3. werd duidelijk gemaakt veel voorbereiding ook organisatorisch geëntameerd aan de vergaderingen van de Politieke Bureaus van de EVP en EUCD. Voorts werd de delegatie die deelnam aan het zgn. Berlinseminar over de Duitse situatie uitdrukkelijker. Tenslotte werd door het secretariaat grotere aandacht besteed aan de voorbereiding van de deelname van het Nederlandse CDA aan de vergaderingen van het bestuur van de EUCDW.



*Gabriel Valdes, voorzitter van de Chileens christen-democraten in gesprek met Bukman en Lubbers (foto Nico Naeff).*

se organisaties georganiseerd zoals die van: de CDU uit Solingen, het bezoek van pater Bryan Hehir, (de samensteller van de tekst van de bisschoppelijke brief van de bisschoppenconferentie van de VS), de ontvangst van een Israëliëse delegatie bestaande uit pacifistische Israëlië en Palestijnen, het bezoek van de heer Valdéz, voorzitter van de Chileense cd, het bezoek van de heer Zaldivar, voorzitter van het Christen-democratische Internationale, het bezoek van de Hondurese minister van buitenlandse zaken, Paz Barnica, het bezoek van een

## **5. Samenvatting**

Het jaar 1983 overziende moeten wij constateren dat de positie van het CDA in het internationale krachtenveld niet onopgemerkt is gebleven. Deze duidelijker markering moet men aan de andere kant relativeren door in aanmerking te nemen dat het Nederlandse CDA qua getal minder inbreng heeft. De waardering om de kwaliteit van de inbreng wordt allengs sterker. Ook het buitenlands CDA-beleid wordt geconfronteerd met de kleine marge in de politiek!

## 12. Commissie van Beroep

# Opnieuw drukke arbeid voor Commissie van Beroep

De mogelijk bij de aanvang van het jaar stilzwijgend geuite wens dat de Commissie van Beroep van de partij in het verslagjaar geen of in elk geval niet al te veel zaken ter behandeling krijgt voorgelegd, gaat helaas niet in vervulling.

In verhouding worden toch een groot aantal geschillen ter beslissing aan de Commissie voorgelegd. Bij sommigen heerst het gevoel dat dit wellicht iets al te gemakkelijk geschiedt. Aan de andere kant moet gerealiseerd worden dat juist de Commissie van Beroep binnen het partijverband functioneert om een reglementair oordeel te verschaffen over meningsverschillen, welke voortvloeien uit de toepassing van de bepalingen van statuten en daaruit voortvloeiende reglementen. De Commissie van Beroep is tenslotte een boven de „partijen” staand college, die als onafhankelijke instantie definitieve oordelen velt.

De Commissie moet m.n. uitspraken doen omtrent beslissingen die het partijbestuur heeft

genomen t.a.v. een aantal individuele partijleden. In het algemeen betreft het hier personen die van hun lidmaatschap zijn geroyeerd en die het besluit van het partijbestuur voor de Commissie aanvechten. Juist omdat de Commissie uiterst zorgvuldig en onbevooroordeeld te werk dient te gaan kunnen een aantal beslissingen eerst na intensief overleg en diepgaande bestudering van de gegevens plaatsvinden. Door de omvang van het aantal in behandeling genomen kwesties, raakt de commissie daardoor in enkele gevallen enigszins in tijdnood. De omstandigheden dwingen ertoe dat de voorgeschreven termijnen voor het nemen van beslissingen niet altijd gehaald kunnen worden.

Vermeldenswaard is dat met uitzondering van een tweetal kwesties, alle aanhangig gemaakte zaken de besluitvorming van het partijbestuur betreffen. In geen van deze gevallen is het partijbestuur overigens tot nog toe in het ongelijk

gesteld. Daaruit moge mede blijken en vastgesteld worden dat het partijbestuur bij zijn veelal niet gemakkelijke beslissingen zorgvuldig te werk gaat. Aan het eind van het verslagjaar dient de Commissie over nog één voorgelegde kwestie een nadere beslissing te nemen.

De samenstelling van de Commissie van Beroep per 31 december 1983 is: mr. J. L. Janssen van Raay (voorzitter), mw. mr. L. C. Baud, mr. A. M. Boersma, mr. H. M. Krans, mr. J. M. Smeets, G. v.d. Berg (griffier).

**Plaatsvervangende leden** zijn resp. mr. P. W. Mertens, mw. A. Witteveen-Alink, H. R. Happel, drs. M. Smits (plv. giffier) en drs. J. J. A. Scholten. Laatstgenoemde wordt in de loop van het verslagjaar benoemd door partijbestuur en partijraad in een reeds sinds de fusie bestaande vacature. Begin 1984 diët het congres met deze benoeming in te stemmen.

## 13. College van Bindend Adviseurs

### Geen bijeenkomst noodzakelijk

Simpelweg gezegd, waakt het uitgebreide College van Bindend Adviseurs over de juiste „bloedgroep”-verhoudingen in de organen van de partij en op de kandidatenlijsten. De voorzitter van het College van Bindend Adviseurs stelt een Kamer samen indien tenminste vijf leden van het partijbestuur schriftelijk kenbaar maken dat in een bepaalde situatie sprake is van een onjuiste verhouding. In het verslagjaar kwam het College noch een Kamer uit het College van Bindend Adviseurs bijeen, omdat er geen klachten zijn binnengekomen. In de maand december van het verslagjaar kwam een klacht binnen van een vijftal partijbestuursleden inzake de samenstelling van de CDA-kandidatenlijst in 's-Hertogenbosch.

De behandeling van deze klacht zal in 1984 door een Kamer van het College in behandeling worden genomen. Voorzitter van het College is mr. Y. Scholten en secretaris is drs. M. Smits.

## 14. Financiële Commissie

De samenstelling van de financiële commissie is als volgt:

- J. A. F. van Osch - voorzitter
- H. C. Kok

## 15. CDA-werkgroep Homofilie

### Werkgroep homofilie bereidt ontwerp-resolutie voor

De CDA-Werkgroep Homofilie is in februari 1981 door het partijbestuur ingesteld. De taken die het partijbestuur de werkgroep toen meegaf zijn de volgende:

- bevorderen van een informatie-uitwisseling, meningsvorming en standpuntbepaling t.a.v. homofilie;
- het adviseren van het CDA teneinde te komen tot een beter en rechtvaardiger beleid in kwesties betreffende homofilie en homosexualiteit.

In deze verslagperiode is de werkgroep 6 maal bijeen geweest. Een drietal vergaderingen werd gewijd aan de verhouding tussen huwelijk en alternatieve samenlevingsvormen. De overige 3 vergaderingen zijn besteed aan het opstellen van een ontwerp-resolutie over homogiel t.b.v. het partijbestuur. Hierbij is ook het zogenaamde CDA-Overleg Homofilie onder voorzitterschap van mr. A. Slob nauw betrokken geweest. Dit Overleg is een initiatief vanuit de basis van het CDA. De ontwerp-resolutie werd door het partij-

- M. Paats

De commissie is belast met het jaarlijks onderzoeken van de balans en de rekening van baten en lasten van de partij-organen en adviseert over belangrijke financiële zaken.



Mr. Jan Buikema

bestuur na enkele kleine wijzigingen overgenomen en doorgestuurd ter beoordeling naar de CDA Kamerkringen. Op de partijraad van 5 november te Bussum zou de resolutie dan worden vastgesteld.

Tot teleurstelling van de werkgroep is het echter zover niet gekomen want de partijraad besloot via een ordevoorstel van de resolutie niet in behandeling te nemen. De behandeling van de resolutie werd doorgeschoven naar één der eerstvolgende partijraden.

Per 31 december 1983 is de werkgroep als volgt samengesteld: mr. J. Buikema (voorzitter), mw. Evenhuis-van Essen, J. H. Seegers, dr. P. A. van Gennip, drs. R. C. A. M. Dercks, drs. E. J. G. Ouwejan, mw. mr. Y. E. M. A. Timmerman-Buck, B. Wessel en mr. J. W. R. de Savornin Lohman (secretaris).



ICB-voorzitter Kris Sietaram.

## 16. Intercultureel Beraad

### ICB adviseert inzake minderheden problematiek

Op 26 februari 1983 besloot het partijbestuur een Intercultureel Beraad in het leven te roepen. De onder verantwoordelijkheid van het partijbestuur opererende werkgroep, waarin autochtone en allochtone CDA-leden samenwerken, heeft tot taak het partijbestuur te adviseren over vraagstukken die betrekking hebben op de minderhedenproblematiek.

In het verslagjaar heeft het ICB zich met verschillende vraagstukken beziggehouden. Behandeld werd de problematiek van fascisme en racisme, de remigratie, de rechtspositie van minderjarige kinderen van buitenlanders. In het verslagjaar had het ICB een ontmoeting met de staatssecretaris van Justitie, mevrouw mr. V. Korte-Van Hemel. Met haar werd met name gesproken over de rechtspositie van minderjarige kinderen.

In het verslagjaar presenteerde de regering de minderhedennota. Dit heeft geleid tot extra activiteit van het ICB. Door het ICB wordt een officiële reactie van de partij op de minderhedennota voorbereid.

Voorzitter van het ICB is dr. K. Sietaram en secretaris drs. M. Smits.

## 17. Wetenschappelijk Instituut voor het CDA.

### WI: verdieping christendemocratisch denken

Het jaar 1983 kenmerkt zich, naast een onverminderde voortgang van studies en publikaties, door wisselingen in bestuur en staf, pogingen om vacatures te vervullen en door dreigingen op het financiële vlak.

#### Bestuurszaken

In oktober neemt de voorzitter van het Wetenschappelijk Instituuts-bestuur, de heer prof. dr. P. A. J. M. Steenkamp, afscheid wegens zijn benoeming tot senaatsvoorzitter. Prof. Steenkamp is sinds de oprichting van het Wetenschappelijk Instituut in oktober 1980, voorzitter van ons bestuur en heeft in die functie de eerste, in bestuurlijk opzicht bepaald niet probleemloze, jaren van het instituut meegemaakt en bij de oplossing van moeilijke kwesties leiding gegeven. Zijn specifieke belangstelling voor principiële studies en het feit dat hij het belang van dit werk voor een jonge beginselpartij als het CDA zeer hoog aanslaat, heeft het bestuur en de staf van het instituut zeer gemotiveerd. De vicevoorzitter, de heer mr. P. J. Boukema, neemt het voorzitterschap sinds oktober waar.

Het W. I. is geconfronteerd met bezuinigingsvoorstellen betreffende de rijks subsidie. Samen met de collega's van de andere wetenschappelijke instituten en de Kader- en Vormingsstichtingen der politieke partijen, zijn wegen gevonden om de kortingen eerlijker over onze instellingen en over onderzoekinstellingen van de overheid te spreiden. Deze inspanningen, waarin met name drs. C. J. Klop een effectief aandeel heeft, zijn met succes bekrond.

Met het CDA-Dagelijks Bestuur zijn regelingen getroffen betreffende de verdeling van lasten die uit de fusie voortvloeien.

Het bestuur benoemt drs. C. J. Klop tot adjunct-directeur. Hij vertegenwoordigt voortaan de directie van het W.I. in het bestuur van de Stichting Kader- en Vormingswerk.

De Stichtingsraad van het Wetenschappelijk Instituut komt in het verslagjaar tweemaal bijeen. De Raad, waarin ook vertegenwoordigers van de Kamerkringen zitting hebben, keurt de jaarstukken goed en bespreekt het onderzoeksprogramma.

Het CDA-rapport „Appèl en Weerklank” trekt de aandacht vanwege het voorstel om het W.I. en de Stichting Kader- en Vormingswerk te fuseren. Bestuur en Stichtingsraad juichen de goede verstandhouding en samenwerking tussen de beide staven toe, maar achten een fusie vooralsnog niet raadzaam.

De adviseurs van het W.I. moeten er zeker van kunnen zijn, dat zij op basis van het Program van Uitgangspunten onafhankelijk hun bijdragen

aan het politieke denken in het CDA kunnen leveren. De formule zoals die voor CD Verkenningen geldt, nl. „een kritisch-solidaire en onafhankelijke opstelling” moet ook het W.I. als geheel kenmerken. Over de relatie met het Kader- en Vormingswerk zal binnen het W.I. nog nader overleg worden.

#### Personeelszaken

Mevrouw mr. C. den Hollander-van der Ent nam op 1 februari afscheid van het W.I. om zich met name aan de zorg voor haar zoon te wijden.

Daarmee sluit zij een periode af waarin de publikaties „Christian Political Options” en „Wij en de ruimte, de ruimte en wij” hoogtepunten zijn. Mevrouw E. Sleijsjer-Tegelaar neemt in juni definitief afscheid van het W.I. Zij heeft met name in organisatorisch opzicht veel voor het instituut gedaan en zet haar arbeid ten behoeve van de emancipatie van de vrouw voort als lid van de Emancipatieraad. De heer H. Borstlap verlaat ons op 1 november, wegens zijn benoeming tot raadadviseur bij Algemene Zaken (Kabinet van de minister-president). Gedurende de tieneneenhalf jaar waarin hij voor de Dr. A. Kuypersstichting en het W.I. werkt is Borstlap rapporteur van een serie uitstekende publikaties geweest. Door zijn artikelen, adviezen en spreekbeurten geniet hij veel vertrouwen in de partij.

De drie vacatures die de genoemde medewerkers achterlaten, kunnen in 1983 nog niet vervuld worden, hetgeen de druk op het overblijvende personeel vergroot en de uitvoering van belangrijke taken vertraagt of stil legt. Voor de vervulling van de vacature in de sector sociaal-economisch en financieel beleid worden sollicitanten opgeroepen.

#### Rapporten

De door het Wetenschappelijk Instituut uitgebrachte rapporten zijn van verschillende aard. In de eerste plaats de Studierapporten welke tot stand worden gebracht in, door het bestuur van het Wetenschappelijk Instituut benoemde, werkgroepen, welke worden bijgestaan door de wetenschappelijk medewerkers van het instituut die als rapporteurs optreden. In de tweede plaats de Beleidsadviezen, die geschreven worden door een wetenschappelijk medewerker van het instituut die daarbij wordt bijgestaan door een aantal, met name door het betreffende sectoroverlegorgaan voorgedragen adviseurs. Ten derde de Themabundels, welke bijdragen op naam bevatten van personen wier oordeel

voor de meningsvorming binnen het CDA van bijzonder belang is.

Het bestuur besluit tot publikatie van de rapporten of beleidsadviezen indien de inhoud daarvan zich beweegt binnen het kader van het Program van Uitgangspunten en indien het wetenschappelijk niveau voldoende is. De Themabundels kunnen worden beschouwd als een pendant van het maandblad CD Verkenningen.

Deze publikaties fungeren als handreiking voor korte- en lange-termijnbeleid en voor de meningsvorming in de partij als geheel. Soms fungeren zij als uitgangspunt voor de officiële positiebepaling van het CDA als partij. Het Wetenschappelijk Instituut stelt zich o.m. tot taak om de politieke eenheid van het CDA rond het Program van Uitgangspunten en de daarachter liggende tradities te versterken. Het verlangen naar die eensgezindheid is, mede blijkens de aandacht die genoemde rapporten verkrijgen binnen het CDA onverminderd in ruime mate aanwezig.

In het verslagjaar komen de volgende rapporten tot stand:

*„Gewetensbezwaren vragen aandacht”* (studierapport). Het rapport grijpt terug op de traditionele aandacht die binnen de christen-democratie voor gewetensbezwaren bestaat. Verschillende opvattingen over gewetensvorming worden behandeld. De evangelische belangstelling voor de mens als persoon wordt benadrukt, waarbij echter niet de subjectiviteit van het individu, maar de religieuze en sociaal-ethische gerichtheid van de mens centraal staat. Bij behandeling van gewetensbezwaren moet niet alleen de persoonlijke verantwoordelijkheid in de beschouwingen worden betrokken maar ook de invloeden en de rechten van de sociale en culturele omgeving. De Studiecommissie heeft dit beklemtoond door enerzijds voorstellen te doen die aan gewetensbezwaarden de gelegenheid bieden zich te onttrekken aan de handelingen waartegen zij onoverkomelijke bezwaren hebben, terwijl anderzijds ertegen wordt gevaakt dat het beleid van de organisaties waaraan de gewetensbezwaarden deelnemen, door het scheppen van ruimte voor gewetensbezwaren gedwarsboemd wordt. Verschillende gewetensbezwaren tegen door de overheid aan burgers als zodanig opgelegde verplichtingen worden behandeld: dienstplicht, totaalweigerars en financiële plichten passeren de revue.

Daarnaast wordt aandacht gewijd aan gewetensbezwaren van beroepsmilitairen en politiepersoneel en aan gewetensbezwaren van werknemers in het particuliere bedrijfsleven en instellingen. De studiecommissie staat onder leiding van de heer dr. A. Soeteman, die secretariael wordt bijgestaan door drs. C. van Vliet. Leden van de commissie zijn mr. D. van de Kamp, mr. C. van der Kemp, W. Sizoo en H. J. Teeuwen. Een bijzondere adviserende rol wordt gespeeld door de CDA-Tweede Kamerleden dr. W. de Kwaadsteniet, J. J. P. de Boer en F. Borgman.

*„Samen verder”* (studierapport). In deze nota

wordt een poging gedaan om vanuit christen-democratisch standpunt verder in te gaan op de verhouding tussen onderwijs en samenleving. Rekenschap wordt gegeven van de stand van zaken binnen het onderwijs, in welk kader ook de problemen van het voortgezet onderwijs aan de orde worden gesteld. De studiecommissie pleit voor een herziening van het voortgezet onderwijs, met een open oog voor de mogelijkheden die het vigerende stelsel biedt als vertrekpunt voor vernieuwing. Tevens pleit zij voor een groeimodel dat een kader biedt voor een nadere invulling die aan de afzonderlijke scholen veel ruimte laat. Deze benadering leidt tot een visie op het voortgezet onderwijs welke een geheel eigen karakter draagt. De commissie doet een reeks van beleidsvoorstellen voor de lange en korte termijn die een verantwoorde invoering van vernieuwingen in het onderwijs mogelijk maken. De studiecommissie staat onder voorzitterschap van dr. J. de Jonge en wordt secretariael bijgestaan door drs. H. A. J. Klooster. Leden van de studiecommissie zijn: mevrouw dr. A. J. M. Alkemade en de heren G. P. Hofman, ir. P. van der Schans, R. Sneller, ir. A. F. J. van Tuijl en drs. G. H. Voortman.

*„Pluriformiteit”* (beleidsadvies). Dit beleidsadvies bouwt voort op het eerder verschenen „Massa- of kassacommunicatie?”. In het perspectief van een mogelijke commercialisering van het omroepbestel bij introductie van nieuwe media, kiest het rapport voor het handhaven van een systeem waarin plaats is voor onafhankelijke omroeporganisaties, die de geestelijke, maatschappelijke en culturele verscheidenheid in Nederland tot uitdrukking kunnen brengen. In dit beleidsadvies wordt het instrumentarium met betrekking tot de verscheidenheid en de invloed van de stromingen op pers en omroep nader uitgewerkt. Het beleidsadvies vormt daarmee een nadere concretisering van de gedachten over pluriformiteit, die in het genoemde rapport zijn neergelegd. Met name voor de pers worden voorstellen gedaan, die richtinggevend kunnen zijn voor een betere samenwerking van de verschillende levens- en wereldbeschouwingen in

het informatie-aanbod. Voorstellen voor democratisering bij pers en omroep worden gedaan. Het beleidsadvies is opgesteld door drs. C. J. Klop, die daarbij dankbaar gebruik maakte van de adviezen van verschillende deskundigen uit de kring van het CDA, welke onder verantwoordelijkheid van het bestuur worden geselecteerd.

*„Hoeksteen of sluitpost”* (beleidsadvies). Dit beleidsadvies handelt over de bekostiging en de doelmatigheid van het onderwijs. Gepoogd wordt wegen te wijzen naar een stelsel van onderwijsvoorzieningen dat efficiënter en dus goedkoper is dan het huidige, zonder echter hiervan de kwaliteit te benadelen. Ook komt de vraag aan de orde, hoe een beleid van inkomensmatiging in de sfeer van het onderwijs kan worden toegepast, en of door arbeidstijdverkorting werkgelegenheid kan worden behouden op een wijze die de kwaliteit van het onderwijs niet schaadt.

Het blijkt dat bij de kosten van het onderwijs niet alleen de rijkdom of armoede van de overheid een rol speelt. Er zijn vele andere zaken, die invloed hebben op de financiële positie van het onderwijs, zoals de demografische structuur en de begrotingssystematiek.

De schrijvers zijn van oordeel dat de christen-democratie oplossingen aanreikt, die weer ruimte bieden voor de beleving van de eigen verantwoordelijkheid en van de grondwettelijke vrijheid van onderwijs. De nota is samengesteld met de financiële uitgangspunten van het laatste regeerakkoord voor ogen. De nota is geconcipeerd in nauwe samenwerking met het Sector-overlegorgaan Onderwijs en Wetenschappen van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA, waarbij drs. H. A. J. Klooster als secretaris optreedt. Drs. C. Blokland en P. G. Kroeger hebben een zeer werkzaam aandeel aan de totstandkoming van de nota.

*„Drugs: het einde?”* (Themabundel onder redactie van mevrouw mr. Y. E. M. A. Timmerman-Buck). Deze bundel is een bijdrage aan de bijzonder moeilijke problematiek van het drugsbeleid. Een poging wordt gedaan om het beleid in een verantwoord spoor te brengen,



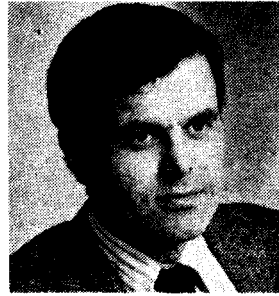
Het WI belegt een studieconferentie over godsdienstbeleving van etnische minderheden. Tweede van links adjunct-directeur drs. C. Klop, daarnaast H. de Boer.

zonder dat de schrijvers pretenderen recepten voor beleid te kunnen verstrekken. De problematiek wordt benaderd vanuit verschillende invalshoeken. Het eerste artikel behelst een vergelijking van de programs van het CDA, de VVD, de PvdA en D'66. Het mensbeeld en de maatschappij-opvatting van de verschillende partijen, alsmede hun daaruit voortvloeiende actiepunten voor de drugsproblematiek worden geanalyseerd door mevrouw Y. Timmerman-Buck.

In de tweede bijdrage gaat ds. G. N. Wouters in op de relevantie van het Evangelie voor onze benadering van de drugsproblematiek. Vervolgens komt het preventievraagstuk aan de orde (dr. J. M. H. Knibbeler), de gezondheidszorg (dr. J. H. Schipper), het beleid van de overheid (drs. H. Koetje en dr. H. van Ruller), het gemeentelijk drugsbeleid (dr. W. M. van Andel) en de strafrechtelijke invalshoek (mr. B. de Hoogh). Het geheel wordt afgesloten met een discussie tussen de schrijvers. Als bijlage is het rapport „Touwtrekken om hennep” dat de Dr. A. Kuyperstichting in 1972 uitbracht, opgenomen.

### Lopende projecten

Eind 1983 komen de studierapporten „Werkloosheid en de crisis in onze samenleving” alsmede „Vernieuwend energiebeheer” in hun eindfase. Eerstgenoemde studie is verricht door



Mevr. mr. C. den Hollander-Van der Ent nam afscheid van het WI evenals drs. H. Borstlap. Mevr. mr. Y. Timmerman-Buiten (foto rechts) wordt de nieuwe redactiesecretaris van CD-Verkenningen.

het Sectoroverlegorgaan Sociaal-economisch beleid van het Wetenschappelijk Instituut, welk orgaan onder voorzitterschap staat van drs. H. H. F. Wijffels. Leden ervan zijn: prof. dr. H. van der Laan, drs. G. H. Terpstra en prof. drs. J. Weitenberg. De heer drs. H. Borstlap fungeert tot 1 november 1983 als secretaris. Het rapport draagt de ondertitel: „De samenhang tussen economie, cultuur en politiek”.

De tweede studie is verricht door een werkgroep onder voorzitterschap van prof. ir. B. Krol. Rapporteur was dr. W. L. M. Adriaansen. Overige leden zijn: ir. A. F. Bos, prof. dr. H. van der Laan en drs. P. R. H. M. van der Linden (waarnemend lid vanuit de Tweede Kamerfrac-

tie van het CDA). De heer Borstlap fungeert tot 1 november 1983 als secretaris. Een drietal andere studieprojecten zijn nog in gang, te weten: „Niet huwelijkse samenlevingsvormen” (secretaris/rapporteur mevrouw Timmerman-Buck), „Ontwikkelingssamenwerking” (tot 1 november 1983 secretariael begeleid door de heer H. Borstlap) en „Alternatieve Veiligheidsmodellen” (secretaris drs. A. M. Oostlander). Aan de studie van de welzijnsorde wordt o.a. voortgewerkt door een stagiaire, de heer R. Kalk, die onder leiding van drs. Klop de betekenis en effectiviteit onderzoekt van het pluriformiteitsvoorschrift in de Kaderwet Specifiek Welzijn. Deze analyse kan zijn betekenis krijgen bij

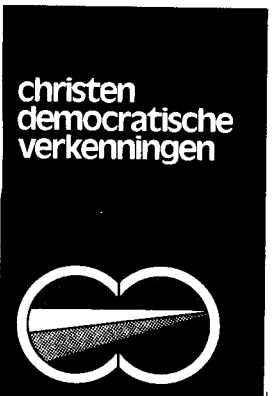
## Abonneer u op "Christen Democratische Verkenningen."

Christen Democratische Verkenningen is het maandblad van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA. Het wil vanuit een onafhankelijke en kritisch-solidaire houding ten opzichte van het CDA de ontwikkeling van de christen-democratie volgen en beïnvloeden: verkennend, grenzen verleggend, ook internationaal georiënteerd.

### Christen Democratische Verkenningen publiceert:

- over christen-democratische uitgangspunten en de doorwerking daarvan naar het actuele politieke beleid
- over de verhouding tot de kerken en tot maatschappelijke organisaties
- over de internationale contacten
- over de eigen positie van de christen-democratie, zoals die is en behoort te zijn in het politieke krachtenveld in ons land.

Het toetst op gelegen en ongelegen momenten het politieke handelen van het CDA aan zijn uitgangspunten.



**BON**

een abonnement van f 45,-.  
 een jongerenabonnement (tot 30 jaar) van f 35,- (mijn geboortjaar is \_\_\_\_\_).  
 Ik ontvang gratis de speciale uitgave van artikelen uit de eerste jaargang.

Noteer mij als abonnee op Christen Democratische Verkenningen voor:

Naam:

Straat:

Postcode:

Woonplaats:

Wilt u deze bon uitknippen en zonder postzegel zenden aan:  
 Wetenschappelijk Instituut voor het CDA, Antwoordnummer 1904, 2500 WB Den Haag.

de nieuwe Zorgwetgeving die op stapel staat. De heer Klop onderzoekt met een kleine redactie-commissie de mogelijkheden de bijbel een meer vruchtbare rol te laten spelen in de meningsvorming in de partij. Samen met de vakgroep Missiologie en Oecumenica van de Theologische Faculteit te Utrecht neemt de directeur deel in een project „Theologische achtergronden van het kerkelijk spreken in internationale politieke zaken”.

## Christen Democratische Verkenningen

De jaargang 1983 is zeer omvangrijk (683 pagina's met 114 bijdragen). De kwaliteit van ons maandblad wordt binnen en buiten het CDA onverminderd gewaardeerd. De redactieleden drs. R. F. M. Lubbers en drs. A. H. A. Veenhof zien zich helaas genoodzaakt hun lidmaatschap op te zeggen en worden opgevolgd door dr. B. de Vries en mr. J. J. A. M. van Gennip. De overige leden van de redactie, die onder voorzitterschap staat van mr. W. C. D. Hoogendijk, zijn: prof. dr. W. Albeda, drs. J. W. A. van Dijk, prof. mr. H. Franken, mr. W. F. de Gaay Fortman, mevr. mr. H. Th. ten Hagen-Pot, dr. K. J. Hahn, drs. A. M. Oostlander, mr. dr. A. Postma, dr. H. van Ruller, prof. dr. C. J. Rijnvos, dr. E. Schroten, prof. dr. A. G. Weiler, mr. L. B. M. Wüst. Tot 1 november 1983 wordt het redactie-secretariaat uitgeoefend door drs. H. Borstlap, die inmiddels is opgevolgd door mevr. mr. Y. E. M. A. Timmerman-Buck.

CD Verkenningen brengt wederom een zomer-nummer uit dat deze keer het thema voert „Toekomstverwachtingen”. Een groot aantal personen van binnen en buiten het CDA voldoet

aan het verzoek van de redactie om een bijdrage tot dit thema te schrijven. De redactie besluit om enkele thema's systematisch te gaan benaderen, waaronder met name dat betreffende de visie op de overheid. In het verslagjaar wordt hiermee een start gemaakt. Overigens vertoont CD Verkenningen een grote gevarieerdheid aan besproken onderwerpen.

De bezuinigingen in de persoonlijke levenssfeer laten helaas ook CD Verkenningen niet onberoerd. In het jaar 1983 telt ons blad plm. 3.000 betalende abonnees.

## Bestuursforum

De heer Klop fungeert ook in 1983 als secretaris van Bestuursforum, waardoor de samenwerking tussen het Wetenschappelijk Instituut en de Bestuurdersvereniging op gewaardeerde wijze tot uitdrukking wordt gebracht. Langs deze weg helpt het Wetenschappelijk Instituut mee aan de ondersteuning van de praktische en principiële stellingname van lokale en provinciale CD-bestuurders.

## Adviespraktijk

Medewerkers van het Instituut verlenen aan raads- en statenleden advies op uiteenlopende beleidsterreinen. In ongeveer veertig gevallen betreft dit een schriftelijk advies. Met name mevrouw Timmerman-Buck en de heer Klop hebben daar een actief aandeel in. Mevr. Timmerman coördineert de adviespraktijk van het Instituut.

In het kader van het Wetenschappelijk Instituut komt een Brainstormingsgroep tot stand ter bespreking van enkele vragen van staatsrechtelijke aard, welke aan de orde zijn in de

Staatscommissie-Biesheuvel. De Brainstormingsgroep staat onder voorzitterschap van drs. A. M. Oostlander. Naast de heren Biesheuvel, Franken en Kortmann nemen daaraan deel: mr. A. A. M. van Agt, prof. mr. J. A. Borman, mr. P. J. Boukema, prof. mr. E. M. H. Hirsch Ballin en mr. O. W. A. Baron van Verschuer.

## Internationaal werk

De heer Oostlander wordt door het Politiek Bureau van de Europese Volkspartij benoemd tot rapporteur, belast met de samenstelling van het verkiezingsprogramma voor de Europese Verkiezingen van 1984. Naast diverse vergaderingen van de Europese Programcommissie en het schrijven van verschillende concepten van het verkiezingsprogramma brengt dit een aantal bezoeken met zich mee aan de ledenpartijen van de EVP. De heer Oostlander wordt uitgenodigd deel te nemen aan de werkgroep „Doctrine” onder voorzitterschap van de heer Tindemans, voorzitter van de Europese Volkspartij. Naast de bijwoning van een drietal conferenties over Europese problemen, georganiseerd door de Konrad-Adenauer-Stiftung en de Hanns-Seidel-Stiftung brengt de heer Oostlander bezoeken aan diverse Europese instellingen die zich bezighouden met veiligheidspolitieke vraagstukken, zulks op uitnodigingen van de Amerikaanse ambassade.

## Fractiebegeleiding

In het verslagjaar zijn de Fractiebegeleidingsgroepen Defensie, Volkshuisvesting en Volksgezondheid actief werkzaam onder auspiciën van het Wetenschappelijk Instituut. De Fractiebegeleidingsgroep Defensie begint aan een systematische analyse van de Defensienota.

## Vertegenwoordigingen en dienstverlenende activiteiten

De heren Klop en Borstlap nemen een zeer werkzaam aandeel in de totstandkoming van de CDA-rapporten „Appel en Weerklank” en „Van verzorgingsstaat naar verzorgingsmaatschappij”. De heer Klop is voorts lid van het Begeleidingscollege van het Sociaal Cultureel Planbureau. Als adviseur van de CDA-Bestuurdersvereniging heeft hij een belangrijk aandeel in de totstandkoming van de brochure „Vrede en veiligheid” die als ondertitel draagt „De gemeente en het kernwapenvraagstuk”. Mevrouw Timmerman treedt op als lid van de redactiecommissie voor de ontwerp-resoluties „Emancipatie” en „Homofilie”. Zij is adviseuse van het Landelijk Bestuur van het CDA-Vrouwenberaad en lid van de CDA-Werkgroep Homofilie.

De heer Oostlander leidt de CDA-delegaties in de ontmoetingen met resp. het IKV en het ICTO. Hij heeft namens het CDA zitting in het Overlegorgaan tegen de Kernbepanning. Voorts is hij lid van het Euro-CVC en neemt hij deel aan



Premier Lubbers, drs. A. M. Oostlander, mgr. Bär en dr. Fiolet op de pastoresconferentie waar WI-directeur Oostlander een inleiding verzorgde.

enkele daaruit voortvloeiende activiteiten, waaronder het voorzitterschap van de Euro-Programcommissie van het CDA.

## Studieconferenties

Eind januari belegt het W.I. een studieconferentie inzake de godsdienstbeleving van etnische minderheden in ons land. Het instituut blijkt daarmee een trendsetter en het verslag van de conferentie wordt zeer goed verkocht. In vervolg op deze conferentie neemt de heer Klop als spreker deel aan het Islam-symposium in Zwolle en verleent hij zijn medewerking aan de internationale zomerconferenties van het CDJA over dit thema.

Inzake de Kaderwet Specifiek Welzijn belegt het Instituut samen met de CDA-Bestuurdersvereniging een studieconferentie, welke vanwege de actualiteit ruime aandacht krijgt.

De studieconferentie betreffende de gewetensbezwaarden (6 oktober) onder leiding van drs. W. K. N. Schmelzer, trekt ruime aandacht. De conferentie wordt begeleid door publikaties in CD Verkenningen van de hand van prof. dr. J. A. C. J. van de Wouw en dr. G. Manenschijn. Dr. P. A. van Gennip treedt als co-referent op. In het verslagjaar worden een tweetal besloten conferenties gehouden, te weten over „herziening van het Sociale Zekerheidsstelsel” op 6 januari en over het rapport „Werkloosheid en de crisis in onze samenleving” op 31 augustus. Bij deze gelegenheden krijgen een aantal uitgenodigde CDA-deskundigen de gelegenheid om in een vrije sfeer met elkaar over de in deze nota neergelegde stellingen van gedachten te wisselen. Van de publieke studieconferenties zijn gebundelde verslagen verkrijgbaar. Conferenties worden voorbereid betreffende „Christendemocratisch Kunstbeleid” (samen met de Boekmanstichting), „Latijns-Amerika” (met de

CDA-commissie Buitenland), „Werkgelegenheid in Europa” (samen met het CEPESS, het Wetenschappelijk Instituut van de CVP). Bij de voorbereiding van de beide eerstgenoemde conferenties spelen publikaties in CD Verkenningen een belangrijke rol.

## Publikaties, bijdragen en spreekbeurten

Alle stafleden publiceren één of meermalen in CD/ACTUEEL, Bestuursforum of CD Verkenningen. In totaal een twaalfstal artikelen over uiteenlopende onderwerpen (Drugsbeleid, Emancipatie, Homofilie, Niet-huwelijkse samenlevingsvormen, Volwasseneneducatie, Onderwijsbeleid, commentaren op en aankondigingen over WI-publikaties). Daarnaast wordt gepubliceerd in het tijdschrift „Jeugd en Politiek”: drs. H. Klooster over grondslag en politieke overtuiging van het CDA; in het dagblad Trouw: drs. A. M. Oostlander over de verhouding kerk en politiek en in het tijdschrift van het Evangelisch Welzijnsberaad: artikelen van A. M. Oostlander over de overheid in het tijdperk der privatisering.

De stafleden van het W. I. vervullen tezamen ruim vijftig spreekbeurten (met name de heren Borstlap, Klop en Oostlander) ten behoeve van CDA-afdelingen, Kader- en Vormingswerk, de Vormingscommissie van het CDA-Vrouwenberaad, Kamerkringen en ten behoeve van organisaties buiten het CDA.

## Slot

Ondanks alle wisselingen in het personeelsbestand en de daardoor optredende vacatures zijn bestuur en staf er toch in geslaagd om de stroom aan publikaties door te laten gaan. Daarbij bestaat de indruk dat door het eigen instituutswerk en door de dienstverlenende activiteiten

aan andere organen van het CDA en daarbuiten een wezenlijke bijdrage kan worden geleverd aan de verdieping van het christendemocratisch denken. Met name ook de contacten met andere christelijke organisaties doordringen ons van de grote behoefte die er aan „herbronning” bestaat. De staf voelt zich in hoge mate gesterkt door de aanmoediging die zij daarbij ontvangt van de kant van het bestuur van het W.I. en van de Stichtingsraad, alsmede van al diegenen die van de resultaten van ons werk gebruik weten te maken. Het bestuur is zeer onder de indruk van de produktie in het verslagjaar met zo'n kleine bezetting en relatief veel mutaties in de staf.

## Samenstelling bestuur Wetenschappelijk Instituut voor het CDA

Mr. P. J. Boukema (wnd. voorzitter), drs. L. P. J. de Bruyn, prof. dr. S. Cnossen, drs. C. Dekker (penningmeester), mr. P. van Dijke, dr. G. J. Fleers, mr. W. F. de Gaay Fortman, H. J. Neuman, drs. A. M. Oostlander (secretaris), mr. F. J. H. Schneiders, mr. C. van Veen, prof. dr. J. A. C. J. van de Wouw.

## Voorzitters Sectoroverlegorganen

Mr. O. W. A. Baron van Verschuer (Binnenlandse Zaken/Justitie), dr. ir. W. F. Schut (Ruimtelijke Ordening, Volkshuisvesting, Verkeer en Waterstaat), drs. H. H. F. Wijffels (Sociaal-economisch en financieel beleid), prof. mr. P. J. Teunissen (Buitenlandse Zaken, Ontwikkelingssamenwerking, Defensie), prof. mr. H. Franken (Welzijn), drs. A. W. Solberg (Onderwijs).

## Wetenschappelijke en Organisatorisch-administratieve stafleden per 31-12-'83

Drs. A. M. Oostlander (directeur), mevrouw A. de Goede-Borman, mevrouw B. M. C. Groeneveld-Ivens, mevrouw J. Hageman, drs. H. A. J. Klooster, drs. C. J. Klop (adjunct-directeur), mevrouw G. J. Martinus, mevrouw mr. Y. E. M. A. Timmerman-Buck.

# BESTUURSFORUM

maandblad voor christen-democratische gemeente- en provinciepolitiek

## INHOUD

*Bestuursforum* verschijnt elf maal per jaar, met gemiddeld tenminste 30 redactionele pagina's. Elk nummer bevat een of meer commentaren, diverse artikelen, soms een interview, en steeds een aantal rubrieken. Regelmatig verschijnen nummers met enkele artikelen over één *thema*, bijv. openbaar vervoer en „fietsbeleid”; decentralisatie welzijnsbeleid; milieubeleid; verkeersveiligheid; energiebesparing; sportbeleid; volkshuisvesting; gezondheidszorg.

*Een abonnement kost in 1984 f 34,-. Voor abonnementen, proefnummers en nadere inlichtingen:*

**BESTUURSFORUM** Antwoordnummer 360, 2500 VB Den Haag; tel. (070) 92 40 21

## „CDA-politiek wordt niet alleen in Den Haag gemaakt”

„Het CDA is niet alleen wat er op het Binnenhof en op het partijbureau gebeurt, maar evenzeer de wijze waarop de CDA-bestuurders in staten en raden opereren. Dat vergeet men wel eens in Den Haag. Men denkt daar te vaak dat de CDA-politiek alleen in Den Haag gemaakt wordt”.

Aldus mr. S. H. Scheenstra, voorzitter van de Vereniging van christen-democratische gemeente- en provinciebestuurders, in een interview dat in januari 1983 in **Bestuursforum** verscheen ter gelegenheid van het vijfjarig bestaan van de vereniging. De voorzitter bekleemtoonde dat het CDA in ongeveer 700 van de – thans – 749 gemeenten met een eigen fractie present is en dat onze partij ook in alle provinciale staten en in de rechtstreeks gekozen gewestraden en deelgemeenteraden vertegenwoordigd is. „Ruim vierduizend leden van CDA-fracties staan voor de taak (–) gestalte te geven aan de christen-democratische politiek in hun gemeenteraad, provinciale staten, gewest- of wijkraad. Op hun manier delen ook enkele honderden benoemde bestuurders van CDA-huize in die verantwoordelijkheid.”

Om haar doel – „de toepassing te bevorderen van de christen-democratische beginselen bij het besturen van gemeenten, provincies...” enz. – te bereiken en om haar leden voor hun taak toe te rusten heeft de vereniging ook in 1983 een groot aantal activiteiten ontplooid. Dat was niet alleen het werk van het verenigingsbestuur en het secretariaat, maar ook van de ledenraad, de afdelingsbesturen, de werkgroepen, de redactie en redactieraad van **Bestuursforum**; kortom, van enkele honderden „vrijwilligers”, die voor hun inspanningen de dank van de overige leden verdienen. De vereniging is allerminst een gezellige praatclub van gezeten

bestuurders; niet voor niets stond er „Bestuurders in actie” boven het commentaar bij het vijfjarig bestaan van de vereniging, in het januari-nummer van **Bestuursforum**.

Actie heeft de vereniging in 1983 onder meer gevoerd door de publicatie van de notitie „Gemeenten en provincies met de rug tegen de muur” en door zich in te spannen ten behoeve van de wethouders, wier rechtspositie verder dreigde te verslechteren. Er vond een geslaagde conferentie plaats over deregulering – volgens minister-president Lubbers bij uitstek een „item” voor het CDA – en er werden vier brochures uitgegeven. Vijf werkgroepen maakten in nieuwe samenstelling een nieuw begin met hun werkzaamheden. En zoals steeds deden de afdelingsbesturen in de provincies, de redactie(raad) van **Bestuursforum**, het bestuur en de ledenraad hun werk.

Bij dit alles heeft de vereniging zich ingespannen om waar mogelijk de beleving en de „vertaling” in de praktijk van de politieke overtuiging van het CDA te bevorderen, om te helpen bewerkstelligen dat de identiteit van het CDA op lokaal en provinciaal niveau herkenbaar is en dat zijn bestuurders zich profileren als christen-democraten, op basis van de grondslag van het CDA, het program van uitgangspunten en hun eigen verkiezingsprogram.

### Publicaties

Vrij veel opzien baarde de notitie „**Gemeenten en provincies met de rug tegen de muur**”, die op 20 januari werd aangeboden aan de CDA-fractie in de Tweede Kamer. In deze brochure zijn de consequenties van het regeerakkoord tussen CDA en VVD voor het lokaal en provinciaal bestuur op indringende wijze aan de orde

gesteld. De notitie is op verzoek van het bestuur in zeer korte tijd opgesteld door een speciale werkgroep, bestaande uit: Th. H. Heijne (voorzitter), mr. P. van Dijke, H. Folkeringa, mr. J. A. M. Hendriks, mr. W. J. Hoobroeckx, jhr. mr. L. M. Michiels van Kessenich en H. G. Cloudt (secretaris). Een samenvatting van de notitie, geschreven door de voorzitter van de vereniging, verscheen in het dagblad **Trouw**.

In maart zag de brochure „**Depots voor chemisch afval**” het licht. Het betreft een rapport over de uitvoering van de Wet chemische afvalstoffen en in het bijzonder de inzameling, opslag en verwerking van chemisch afval uit huishoudens en kleine bedrijven. Dit rapport is samengesteld door de Werkgroep milieubeleid, toen nog onder voorzitterschap van mr. F. J. M. Houben; drs. J. Tegelaar fungeerde als rapporteur, de heer J. Wouters als secretaris.

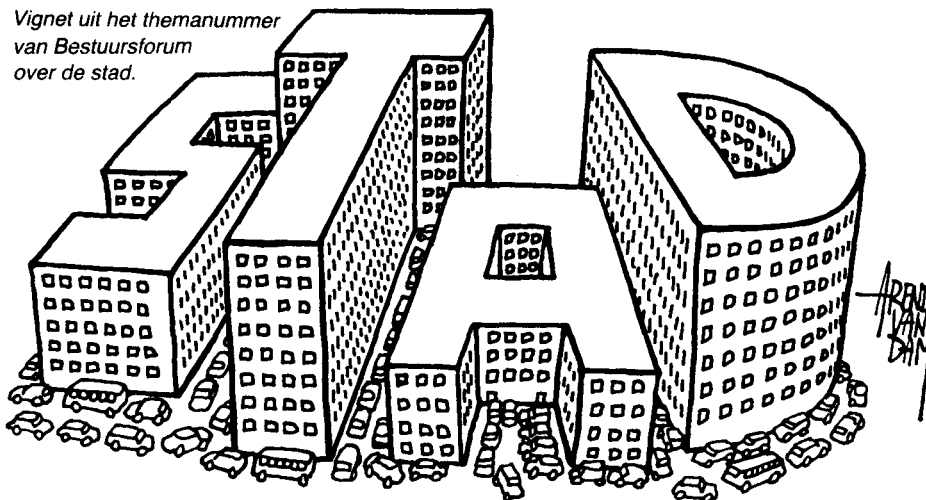
Als resultaat van een uitvoerige discussie in het bestuur en de ledenraad verscheen in de zomer een standpuntbepaling van de vereniging over „Gemeenten en provincies en het vredes- en veiligheidsbeleid”. Deze notitie, waarin in het bijzonder werd ingegaan op de relatieve betrokkenheid van de lagere overheden bij plaatsing van kernwapens, is gepubliceerd in het juli-augustusnummer van **Bestuursforum**. Ook vormt zij de kern van de brochure „**Vrede en veiligheid**”, die in augustus van de pers kwam. Daarin is ook de inleiding opgenomen die drs. C. J. Klop op 4 juni in de ledenraadsvergadering heeft gehouden over „Lagere overheden en het vredes- en veiligheidsbeleid”. Verder bevat de brochure een documentair gedeelte (de betrokken paragrafen uit de CDA-programma’s, de resoluties van de partijraad over vrede en veiligheid, enkele raadsnoties over kernwapens, ingediend door CDA-fracties, enz.).

Tenslotte publiceerde de vereniging in november onder de titel „**Deregulering**” het verslag van de op 7 mei gehouden conferentie. In deze brochure zijn de stellingen en de inleidingen opgenomen, alsmede een verslag van de forumdiscussie, de slottoespraak en de conclusies van de dag-voorzitter.

### Conferenties

Het thema van de zoëven genoemde landelijke conferentie, gewijd aan (de)regulering en gehouden in het Jacobitheater te Utrecht, was „**Gerechtigheid en regelgeving**”. Het bestuur achtte dit onder meer een belangwekkend onderwerp omdat hierbij alle kernbegrippen uit het beginselprogram van het CDA aan de orde zijn. Vóór de conferentie verscheen in het aprilnummer van **Bestuursforum** een interview met premier Lubbers, alsmede enkele artikelen over deregulering in de praktijk. De deelnemers

Vignet uit het themanummer van **Bestuursforum** over de stad.





Het forum tijdens de conferentie van de CDA-bestuurdersvereniging over deregulering, op 7 mei 1983 in het Jacobi-theater te Utrecht. (Foto 't Sticht)

(ongeveer 200) ontvingen bovendien een documentatiebundel.

Het thema „Gerechtigheid en regelgeving” werd ingeleid door prof. mr. A. M. Donner. Via twee andere inleidingen werd het thema toegespitst op de deelonderwerpen „Deregulering en werkgelegenheid” (mr. N. Wijma) en „Deregulering en milieubeleid” (mr. P. C. E. van Wijmen). Na de lunch volgde een forumdiscussie onder leiding van de dagvoorzitter, prof. mr. H. Ph. J. A. M. Hennekens; naast de inleiders hadden in het forum zitting drs. H. H. M. Klooster en drs. Th. E. M. Wijte. De slottoespraak werd gehouden door oud-minister mr. W. F. de Gaav Fortman. Een kort verslag van de conferentie is opgenomen in het juni-nummer van Bestuursforum.

Op 17 september organiseerde de vereniging samen met het Wetenschappelijk instituut voor het CDA in de Jaarbeurs te Utrecht een studiedag over de **decentralisatie van het welzijnsbeleid**. Het doel was een evaluatie in CDA-kring van het experimentele welzijnsbeleid in de proefgemeenten en -regio's, met het oog op de invoering van de Kaderwet specifiek welzijn. De studiedag was in de eerste plaats bedoeld voor leden van de CDA-fracties in de proefgemeenten.

Deze conferentie kreeg onverwacht een zeer actueel karakter doordat daags tevoren de plannen van minister Brinkman om de Kaderwet in te trekken waren uitgelekt. Omdat staatsse-

cretaris Van der Reijden, die een inleiding zou houden, wegens ziekte verhinderd was, schetste conferentievoorzitter drs. C. J. Klop de departementale voornemens inzake het welzijnsbeleid. De deelnemers aan de studiedag (ongeveer zestig, onder wie de Tweede-Kamerleden mevrouw Kraaijeveld-Wouters en Van der Heijden), vonden intrekking van de Kaderwet niet opportuun. Men constateerde dat er sprake was van een aanzienlijke afwijking van het CDA-verkiezingsprogram. (Een verslag van de conferentie is geplaatst in het oktobernummer van Bestuursforum.)

In het najaar, op 26 november, vond ook weer de studiedag plaats die de Stichting kader- en vormingswerk CDA en de bestuurdersvereniging al bijna traditiegetrouw jaarlijks beleggen. Het onderwerp was ditmaal „**Gemeente en (tijdelijk) werk**”. Ruim tachtig gemeente- en provinciebestuurders en andere belangstellenden aanhoorden in de Reehorst te Ede twee inleiders. Het Tweede-Kamerlid F. L. A. J. Wolters behandelde het onderwerp „Bevordering en stimulering van de werkgelegenheid”; drs. G. van Veenen leidde het onderwerp „Tijdelijk werk voor werklozen” in. Na de gesprekken in groepen volgde een geanimeerde discussie met een forum, waarin naast de inleiders ook de heren H. Hofstede (CNV) en S. Veninga (NCOV) zitting hadden; als dagvoorzitter fungeerde mr. G. D. H. Verkuylen. In de

discussie bleek dat er nogal wat verschil van inzicht bestaat over gemeentelijke steunverlening aan bedrijven en de toetsing van werken met behoud van uitkering tussen enerzijds lokale bestuurders en anderzijds werkgevers en werknemers alsmede „landelijke politici”. Het slotwoord werd gesproken door drs. J. de Koning, minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. De studiedag werd ook bijgewoond door de staatssecretaris van Economische Zaken, P. H. van Zeil. (Een verslag van deze conferentie is gepubliceerd in het decembernummer van Bestuursforum.)

## Rechtspositie wethouders

Voor wat betreft de behartiging van de belangen van haar leden besteedde de vereniging veel aandacht aan de inkomenspositie van de wethouders, die begin 1983 op onaanvaardbare wijze was verslechterd door de verhoging van de sociale premies, die zij – toen nog – zelf moesten betalen, evenals overigens de gedeputeerden; dit in tegenstelling tot burgemeesters, gemeentesecretarissen, enz., voor wie deze premies altijd al werden betaald door de betrokken overheid. De verdere verslechtering van de rechtspositie van de wethouders, die toch al te wensen overlaait, dreigde op termijn de kwaliteit van het lokaal bestuur aan te tasten.

Over deze materie heeft het verenigingsbestuur

op 26 januari, enkele dagen voor het debat over de begroting van Binnenlandse Zaken, opnieuw een brief geschreven aan de Tweede-Kamerfractie van het CDA (zie het februari-nummer van Bestuursforum). Toen de begrotingsbehandeling niet het gewenste resultaat bleek op te leveren, volgde op initiatief van de CDA-bestuurdersvereniging een gezamenlijke brief van de voorzitters van de bestuurdersorganisaties van CDA, PvdA en VVD aan de minister van Binnenlandse Zaken. Daarin deden zij een dringend beroep op minister Rietkerk om de knelpunten in de zwakke rechtspositie van de wethouder op korte termijn weg te nemen. Van deze brief, d.d. 12 april, werd een afschrift gezonden aan de Vaste commissie voor Binnenlandse Zaken uit de Tweede Kamer (zie voor de tekst van de brief het meinummer van Bestuursforum).

Naar aanleiding van de brief d.d. 12 april nodigde minister Rietkerk vervolgens de bestuurdersorganisaties van CDA, PvdA en VVD uit voor een gesprek. Dat vond plaats op 20 juni, vlak voor het mondeling overleg tussen de minister en de Vaste Commissie uit de Tweede Kamer over de rechtspositie van de wethouders. Aan het gesprek met de bewindsman werd van de kant van de CDA-bestuurdersvereniging deelgenomen door voorzitter Scheenstra en ir. G. C. van Wijnbergen, bestuurlijk secretaris. Een verslag van dit gesprek is gepubliceerd in het juli-augustusnummer van Bestuursforum. De inspanningen van onder meer de vereniging hebben er, mede door toedoen van onder andere de CDA-fractie in de Tweede Kamer, toe geleid dat de rechtspositie van de wethouder inmiddels enkele verbeteringen heeft ondergaan. Voor 1983 hebben de wethouders een compensatie ontvangen voor de verhoging van de sociale premies, die de gemeenten vanaf 1984 voor hun rekening mogen nemen (de kosten daarvan worden gecompenseerd via het Gemeentefonds; mutatis mutandis geldt hetzelfde voor de gedeputeerden). Andere verbeteringen, zoals een verlaging van de grens voor het full-time wethouderschap en een herziening van de onbillijke kortingsregeling voor wethouders die „van huis uit” ambtenaar zijn, liggen in het verschiet.

## Bestuursforum

De zevende jaargang van Bestuursforum omvatte een themanummer over **de stad** (verschenen in april). Diverse auteurs behandelden het werken in de stad, het woon- en leefklimaat, het probleem van de openbare orde, de drugsverslaving, en het welzijnsbeleid. Ook de bestuursstructuur van en in de grote stad en het zgn. Schuyt-rapport kwamen aan de orde. Het themanummer werd in- en uitgeleid door drs. W. Lemstra; zijn inleidend artikel handelde over „Het CDA en de grote stad”, terwijl hij het themanummer afsloot met een actieprogramma.

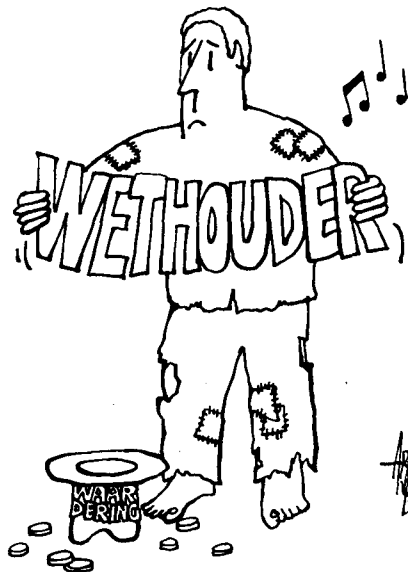
In hetzelfde (april)nummer werd, zoals reeds

vermeld, ook veel aandacht geschonken aan de deregulering. Andere onderwerpen die er in deze jaargang uitsprongen, waren – in willekeurige volgorde – : gemeentelijke herindeling, onderwijs, gemeentelijke belastingen en inkomenspolitiek, volkshuisvesting, gemeenten en kernwapens, kunst en cultuur, werkgelegenheid en werkloosheid, drugsbeleid.

Helaas moest de jury voor de **Bestuursforum-prijs** besluiten de prijs voor het jaar 1982 niet toe te kennen. Op een geheel ander terrein, de **advertentie-exploitatie**, voltrok zich een verheugende ontwikkeling : sinds september 1983 bevat Bestuursforum dankzij de goede zorgen van een nieuwe exploitant (Advertentieadministratie CDA in Castricum) een zeer bevredigend aantal advertentiepagina's. Dat stelt de vereniging als uitgever in staat de kwaliteit en de omvang van het blad op peil te houden nu de oplage onder invloed van de recessie helaas een dalende tendens vertoont. In 1983 bedroeg de gemiddelde oplage ruim 7200 (in 1982, overigens een verkiezingsjaar, was dat nog ruim 7600). Het aantal betalende abonnees bedroeg in het verslagjaar ongeveer 6700. De jaargang 1983 telde 374 redactionele pagina's (in 1982: 384).

Per 1 januari werd de **redactie** uitgebreid met drie leden: G. C. de Bruijn (wethouder van Amersfoort), mr. Ph. J. I. M. Houben (voorzitter van het gewest Twente) en mr. N. Wijma (secretaris van de gemeente Smallerland). In de vacature die was ontstaan door de benoeming van mevrouw Korte-van Hemel tot staatssecretaris werd voorzien door de benoeming, per 1 maart, van mevrouw M. E. Ch. E. Nagel-Cornelissen, voorzitter van de CDA-fractie in de Provinciale Staten van Gelderland.

Per 31 december was de samenstelling van de redactie als volgt: mr. C. A. Bos (voorzitter), drs. W. van den Bos Czn., G. C. de Bruijn, H. G. Cloudt (eindredacteur), mr. Ph. J. I. M. Houben,



drs. C. J. Klop (secretaris), M. E. Ch. E. Nagel-Cornelissen, drs. A. J. Nieuwenhuizen, J. H. Reinders, mr. A. G. J. M. Rombouts, mr. L. A. van Splunder en mr. N. Wijma.

Begin 1983 telde de **redactieraad** nog enkele vacatures. Daarin is voorzien door de benoeming van: mr. drs. A. H. M. Dölle, lid van de gemeenteraad van Groningen, drs. A. J. van Dulst, burgemeester van Tietjerksteradeel, mevrouw J. J. H. van der Kooij-Feenstra, wethouder van Almelo, jhr. mr. L. M. Michiels van Kessenich, burgemeester van Margraten en mevrouw M. J. A. Vleugels-van der Hoeven, raadslid in Maastricht.

Per 31 december was de samenstelling van de redactieraad als volgt: drs. G. A. de Boer, drs. A. K. Bot, drs. E. Broekhuis, mr. drs. A. H. M. Dölle, drs. A. J. van Dulst, M. Dijksterhuis-de Jong, mr. J. A. M. Hendriks, J. Hollenbeek Brouwer, J. J. H. van der Kooij-Feenstra, mr. J. H. A. G. van Maasakkers, jhr. mr. L. M. Michiels van Kessenich, mr. S. H. Scheenstra, H. N. Stoekenbroek, M. J. A. Vleugels-van der Hoeven en mr. A. C. van de Vliert.

## Werkgroepen

Zoals reeds is vermeld zijn de werkgroepen van de vereniging in de loop van het jaar in vernieuwde samenstelling weer aan het werk getogen. Tot voorzitter resp. secretaris werden (her)benoemd:

- Werkgroep binnenlands bestuur en financiën: drs. A. G. W. Schapenk (voorzitter), mr. W. J. C. Knopper (1e secretaris) en mr. W. G. H. M. van der Putten (2e secretaris);
- Werkgroep milieubeleid: ing. P. G. Jonker (voorzitter) en J. Wouters (secretaris);
- Werkgroep onderwijs: A. C. 't Hart (voorzitter) en H. M. Davids (secretaris);
- Werkgroep volkshuisvesting en ruimtelijke ordening: drs. G. A. de Boer (voorzitter), M. B. Verrijp (1e secretaris) en D. Baas (2e secretaris);
- Werkgroep welzijnsbeleid: A. H. Wibier (voorzitter), R. Brouwer (1e secretaris) en L. W. M. de Groot (2e secretaris).

De volledige samenstelling van de werkgroepen is weergegeven in het novembernummer van Bestuursforum.

De Werkgroep Volkshuisvesting en ruimtelijke ordening produceerde een notitie over „Discontinuiteit in de woningcontingentering” (zie het septembernummer van Bestuursforum).

## Afdelingen

De nieuwe afdelingsbesturen hebben in het verslagjaar in de provincies diverse ledenvergaderingen, regionale bijeenkomsten en besprekingen met fracties c.q. fractievoorzitters belegd. Bij het schrijven van dit stuk waren de jaarverslagen van de meeste afdelingen begrijpelijkerwijs nog niet beschikbaar. Voor meer informatie over de ontplooiende activiteiten moet daarom verwezen worden naar de rubriek Verengingsnieuws in Bestuursforum.

Aparte vermelding verdient dat de afdeling Utrecht in september een studiedag heeft georganiseerd over de betrokkenheid van de gemeenteraad bij het politiebeleid. De inleidingen werden verzorgd door mr. P. van Dijke, commissaris der Koningin (tevens dagvoorzitter), de Utrechtse hoofdofficier van justitie mr. A. Herstel, J. Schoonderbeek, burgemeester van Rhenen, en C. S. van Doesburg, oud-hoofdcommissaris van politie in de gemeente Utrecht.

Sinds begin 1983 kent de vereniging een twaalfde afdeling (in oprichting), nl. de afdeling Zuiderzeeland. Omdat de plannen voor een polderprovincie steeds concreter werden hebben de lokale CDA-bestuurders uit de IJsselmeerpolders zich verenigd in een afdeling van de bestuurdersvereniging. Voorzitter is J. Witteveen (Dronten), secretaris mr. S. Bakker (Urk). De vereniging telde begin 1984 4641 leden (begin 1983: 4757). Het ledenverlies (- 116) is grotendeels een gevolg van de gemeentelijke herindelingen in Friesland, Gelderland en Zuid-Holland, zoals ook blijkt uit het overzicht van de aantallen leden per afdeling:

Afdeling	Begin 1983	Begin 1984
Drenthe	154	151
Friesland	307	252
Gelderland	626	612
Groningen	212	203
Limburg	406	404
Noord-Brabant	729	733
Noord-Holland	492	484
Overijssel	443	445
Utrecht	333	325
Zeeland	171	166
Zuid-Holland	863	843
Zuiderzeeland	21	23
	4757	4641

## Contacten met partijleiding en Tweede-Kamerfractie

Op 16 mei voerde een delegatie van het verenigingsbestuur overleg met het presidium van de partij. Bezoeken aan de CDA-Tweede-Kamerfractie werden gebracht ter aanbieding van de notitie „Gemeenten en provincies met de rug tegen de muur” en ter bespreking van de rechtspositie van de wethouders. Naar aanleiding van de genoemde notitie vond tweemaal een gesprek plaats met staatssecretaris Van Amelsvoort.

In oktober werden besprekingen gehouden tussen de Werkgroep binnenlands bestuur en financiën, respectievelijk de Werkgroep volkshuisvesting en ruimtelijke ordening, en de betrokken commissies uit de CDA-Tweede-Kamerfractie, zulks met het oog op de begrotingsbehandeling.

Het bestuur hecht veel belang aan goede contacten met de (leden van de) Tweede-Kamerfractie, zowel „in de regio” als op landelijk niveau, alsmede met de partijleiding. Het presidium van het CDA heeft op 16 mei in principe



Op 20 januari 1983 overhandigde voorzitter Scheenstra (2e van links), vergezeld door het bestuurslid Heijne en ambtelijk secretaris Cloudt, de notitie „Gemeenten en provincies met de rug tegen de muur” aan de CDA-Tweede-Kamerfractie, in de persoon van fractievoorzitter De Vries. Hij werd gesecondeerd door zijn collega's Mateman en Krajenbrink. (Foto Nico Naeff)

ingestemd met het voorstel van het verenigingsbestuur om een „driehoeksoverleg” tussen partijleiding, Tweede-Kamerfractie en verenigingsbestuur tot stand te brengen. Ook heeft het presidium toegezegd op termijn een bezinningsweekend te houden over het CDA en het lokale/provinciale bestuur.

## Ledenraad en bestuur

De ledenraad, bestaand uit afgevaardigden van de afdelingen en het verenigingsbestuur, vergaderde driemaal. Op 5 maart sprak mr. A. J. E. Havermans over het ontwerp-Financiële-verhoudingswet 1984. In de vergadering van 4 juni behandelde de ledenraad de jaarstukken 1982, die ongewijzigd werden goedgekeurd.

Hoofdmoot van de agenda was het onderwerp „Lagere overheden en het vredes- en veiligheidsbeleid”, dat werd ingeleid door drs. C. J. Klop. Tevens behandelde de ledenraad de ontwerp-standpuntbepaling „Gemeenten en provincies en het vredes- en veiligheidsbeleid”, die in het voorgaande al is genoemd.

Op 12 november hechtte de ledenraad zijn goedkeuring aan de begroting 1984, met inbegrip van de contributieregeling. Voor het overige werd deze vergadering gewijd aan een bespreking van de rapporten „Appel en weerklank” en „Van verzorgingsstaat naar verzorgingsmaatschappij”, waarover inleidingen werden gehouden door mr. J. M. Boll en prof. dr. D. Th. Kuiper. Besloten werd aan de afdelingen commentaar te vragen op beide rapporten, waarna de vereniging in 1984 haar standpunt kenbaar zou maken aan het partijbestuur.

Het bestuur vergaderde in het verslagjaar zesmaal. De belangrijkste zaken die de aandacht vroegen, zijn in dit verslag al genoemd. Uiteraard vertegenwoordigden bestuursleden de vereniging bij partijraadsvergaderingen en conferenties in CDA-verband. In eigen kring voerde het verenigingsbestuur in april tijdens drie goedbezochte en vruchtbare regionale bijeenkomsten overleg met de afdelingsbesturen.

Individueel vertegenwoordigden de leden het bestuur in de werkgroepen van de vereniging en onderhielden zij de contacten met „hun” afdelingsbestuur. De voorzitter representeerde de vereniging in het partijbestuur en in de stichtingsraad van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA, de heer Van Wijnbergen (bestuurlijk secretaris) in het Secretarissenoverleg, het bestuurslid Heijne in de Werkgroep grote steden en de heer Cloudt (ambtelijk secretaris) in het bestuur van de Stichting kader- en vormingswerk. In de bestuursorganen van de Europese vereniging van christen-democratische lokale en regionale bestuurders hadden zitting de heren dr. G. J. Fleers (vice-president), J. A. M. Reijnen, Scheenstra en Van Wijnbergen.

Per 31 december was de samenstelling van het bestuur ongewijzigd als volgt: mr. Sj. H. Scheenstra (voorzitter), drs. F. G. L. L. Schols (vicevoorzitter), ir. G. C. van Wijnbergen (secretaris), drs. J. de Geus (penningmeester), M. Dekker, H. Folkeringa, J. J. Geldhof, Th. H. Heijne, J. Koops, B. Migchels, G. W. van Montfrans-Hartman, A. P. R. Pieterse-de Geus, H. L. P. Poels-Peters en K. Tuinstra (leden), H. G. Cloudt, drs. C. J. Klop en drs. M. Smits (adviseerende leden).

## Secretariaat

Wat het secretariaat betreft zijn er geen bijzonderheden te vermelden. De ambtelijk secretaris en zijn medewerkers hadden de handen vol aan de voorbereiding en uitvoering van de activiteiten die in het voorgaande zijn genoemd, aan de werkzaamheden ten behoeve van het bestuur en van Bestuursforum, aan het verstrekken van informatie en advies aan vele leden en anderen, aan het beheer van het ledenbestand, de contributie-inning, de financiële administratie enz. Per 31 december bestond het personeel ongewijzigd uit: H. G. Cloudt (ambtelijk secretaris), mevrouw T. W. A. M. Willemse-Rajmann (stafmedewerkster) en mevrouw A. J. N. Verhagen-van der Vegt (administratief medewerkster).

## Vrouwenberaad: de groei werd doorgezet

Ook voor het CDA-Vrouwenberaad wordt de fusiedatum steeds meer historie. Niet alle kinderziekten konden worden overwonnen in deze drie jaar na 1980 maar in 1983 was merkbaar dat de groei werd doorgezet. Het politieke, vormende en organisatorische reilen en zeilen van het Vrouwenberaad gaat steeds beter en dit jaarverslag wil deze ontwikkeling in kaart brengen.

### De Landelijke Raad

De Landelijke Raad is het hoogste gezagsorgaan binnen het Vrouwenberaad en komt tweemaal per jaar in vergadering bijeen. Vier afgevaardigden per provincie, samen met het Dagelijks Bestuur en vijf adviserende leden, vormen de Landelijke Raad.

De eerste vergadering van de Landelijke Raad vond plaats op 30 mei te Amersfoort. Hanja May-Weggen kwam spreken over de rol van de vrouw in de Europese politiek, welke inleiding werd gevolgd door bespreking van en discussie over een resolutie. Deze resolutie door mevrouw May voorbereid, betreft het onderdeel „Europa en de Vrouw” in het Europese Verkiezingsprogramma voor de periode 1984-1989. In de vrij uitvoerige resolutie werd met klem aangedrongen op zowel verbetering van de bestaande Europese Richtlijnen als op toezicht op de uitvoering er van. Ook voor nieuwe richtlijnen wordt er in de resolutie gepleit. Na gezamenlijk wijzigen en aanvullen werd de ontwerp-resolutie goedgekeurd.

In deze vergadering werd voorts het proefproject emancipatiewerkers afgerond. Drie jaar hebben twee emancipatiewerkers in deeltijdfuncties samen met een begeleidingscommissie hard gewerkt aan het ingang doen vinden van emancipatoir denken in het CDA.

Tot slot kwam aan de orde de op handen zijnde maatregel om de anti-conceptiepil uit het ziekenfonds te elimineren. De Nationale Ziekenfondsraad meent dat de anti-conceptiepil geen medicijn is en daarom niet in het ziekenfondspakket thuishoort. Duidelijk is echter dat in Nederland als gevolg van een goed anti-conceptiebeleid procentueel het laagste aantal abortussen voorkomt in vergelijking met andere (West-)Europese landen. Omdat het CDA-Vrouwenberaad van oordeel is dat abortus zoveel mogelijk dient te worden voorkomen en dat de pil daartoe op dit moment nog een onmisbaar anti-conceptiemiddel is, werd een resolutie aangenomen tegen uitstoting uit het ziekenfondspakket.

De tweede Landelijke Raadsvergadering vond plaats op 28 november te Utrecht.



Riet ten Hagen-Pot voorzitter.

Hoofdthema van deze bijeenkomst was de onderwijsproblematiek en dan met name gericht op de verdwijning van scholen in kleine kernen, het opheffen van kleine scholen en het identiteitsverlies van scholen met een christelijke signatuur.

In de middag kwamen de beide partijrapporten aan de orde, „Appel en Weerklank” en „Van Verzorgingsstaat naar Verzorgingsmaatschappij”. Voorzitter Riet ten Hagen-Pot plaatste in haar inleiding duidelijke kanttekeningen bij de rapporten, met name voor wat de positie en invloed van het Vrouwenberaad betreft.

### Het Landelijk Bestuur

Eén afgevaardigde per provincie vormt samen met het Dagelijks Bestuur en de vijf adviserende leden het Landelijk Bestuur dat dit jaar acht maal in reguliere vergadering bijeen is geweest en twee aaneengesloten dagen in beleidsvergadering.

Over het algemeen werden de vergaderingen aangevangen met een politieke rondblik, gehouden door een CDA-Tweede Kamerlid. Onderwerpen die dit jaar onder andere aan bod kwamen zijn: „drugverslaving en overheidsleid”, „de mogelijke wijziging van de winkelsluitingswet”, „de problematiek van de schooltijdenregeling” en „de kaderwet specifiek welzijn”.

Naast deze onderwerpen voor de politieke rondblik zijn nog de volgende zaken te memoreren. Op 27 juni stelt de vergadering twee telegrammen op aan de heren Lubbers, Brink-

man, Korthals Altes en mevrouw Kappeyne van de Coppello. Eén telegram wordt verstuurd namens het Landelijk Bestuur, een namens het politiek vrouwencontact waar het CDA-Vrouwenberaad in participeert. De telegrammen spelen in op de mogelijke eliminatie van abortus uit het ziekenfondspakket. Het CDA-Vrouwenberaad is van mening dat waar abortus is toegelaten, deze ook in het ziekenfonds moet worden opgenomen.

In de vergadering van 31 oktober wordt stilgestaan bij het onstellige bericht dat op 23 september Lisbeth Schneiders-Schönau zeer plotseling is overleden. Lisbeth Schneiders was gedurende drie jaar emancipatiewerker bij het CDA. We zullen haar missen.

Op 21 november is een extra vergadering gehouden die gewijd was aan het werkstuk „Betaalde en onbetaalde arbeid” van de Landelijke Werkgroep „Arbeid, inkomen, belastingen en uitkering”. Dit werkstuk zal, naar wij hopen in 1984 als goedgekeurde documentatie van het Vrouwenberaad functioneren. De beide beleidsdagen, begin september, waren gewijd aan het evalueren van de achter ons liggende activiteiten en het maken van nieuwe plannen. Resultante was een nieuw werkplan. Vanuit het Landelijk Bestuur is nog een zaak het vermelden waard. Op 3 november schreef het bestuur een brief, gericht aan de heren Lubbers en De Vries en aan de Emancipatie Raad om te reageren op het wetsontwerp tweeverdieners.

Het Landelijk Bestuur sprak zich uit voor een emancipatoir belastingstelsel dat uitgaat van de individuele benadering van mannen en vrouwen. Daarbij dient rekening te worden gehouden met ieders persoonlijke draagkracht en in het geval van de alleenverdieners dienen de toeslagen in evenredigheid met de inkomensgroei van de echtgenoot of partner te worden vastgesteld.

### Het Dagelijks Bestuur

In ruim twintig bijeenkomsten is met veel inzet door de vier leden van het Dagelijks Bestuur het reilen en zeilen van het Vrouwenberaad voorbereid en begeleid. Aan deze bijeenkomsten werd steeds door de beleidsmedewerker deelgenomen. Naast de aandacht die gestoken werd in de voorbespreking van vergaderingen en studiedagen, en in de uitvoering van besluiten die in het Landelijk Bestuur werden genomen, is er tijd uitgetrokken voor overleg met mensen en organisaties buiten het Vrouwenberaad. Zo valt onder andere te denken aan ontmoetingen met het presidium van het CDA, Vrouwen voor Vrede, partijbestuursleden, Emancipatie Raad, Kamerleden. Amendementen inzake ontwerp-resoluties over sociale zekerheid (partijraad 5 februari), emancipatie (partijraad 28 mei) en homofilie (partijraad 5 november) werden in

eerste instantie door het Dagelijks Bestuur voorbereid.

## Het landelijk secretariaat van het Vrouwenberaad

Op het partijbureau worden de werkzaamheden verricht door een beleidsmedewerker, vier dagen per week, en een secretariaatsmedewerker, drie dagen per week. In voorgaande jaren zijn veel pogingen gedaan om meer continuïteit te krijgen in de verzorging van het werk. Deze pogingen konden niet altijd slagen omdat langdurige ziekte een situatie van overmacht creëerde.

Sinds februari is de continuïteit echter beter gewaarborgd door een vaste bezetting.

## Politieke activiteiten

In het vorige jaarverslag is de wens geuit dat de politieke trein in de toekomst gesmeerd zou gaan lopen en dat de meeste aandacht daadwerkelijk aan politiek inhoudelijke zaken en aan het beleid van het CDA-Vrouwenberaad gegeven zou kunnen worden. Terugkijkend op 1983 mogen we zeggen dat het geen ijdele hoop is geweest.

De politieke activiteiten die voortvloeien uit landelijke bestuursvergaderingen zijn vermeld onder het kopje „Het Landelijk Bestuur”. Hetzelfde geldt voor activiteiten vanuit landelijke raadsvergaderingen. Naast die reeds genoemde zaken dienen de volgende te worden gezet. Op 18 maart hield het Vrouwenberaad een afsluitende discussiedag over emancipatie. Op een aantal visies (b.v. Visie op de mens, Visie op overheid en samenleving, Visie op arbeid) gaven mevrouw A. M. V. C. Groensmit-van der Kallen en mevrouw J. J. M. S. Leyten-de Wijkerslooth de Weerdesteijn hun mening, waarna de discussie kon plaatsvinden die later weer door de beide dames werd samengevat en afgerond. De op tafel gekomen standpunten vormden de bijdrage van het Vrouwenberaad aan de partijpolitieke discussie die op 28 mei door de partijraad werd afgerond met het aanvaarden van de geamendeerde ontwerp-resolutie.

In het begin van het jaar schreven de politieke vrouwenorganisaties binnen de PvdA, het CDA, de VVD, D'66, PSP en de PPR gezamenlijk twee brieven. De eerste was aan het kabinet gericht over de anti-emancipatoire gevolgen van de extra belastingheffing van tweeverdieners in een gezin.

Een tweede brief was gericht aan werkgevers- en werknemersorganisaties inhoudende het verzoek om bij de onderhandelingen over de Arbeidstijdverkorting niet alleen uit te gaan van de economische noodzaak, maar zeker ook van een eerlijker verdeling van betaald werk over mannen en vrouwen.

Later in het jaar hebben de vrouwenorganisaties van PvdA, CDA, VVD, D'66 en PPR gezamenlijk een brief gestuurd aan staatssecretaris Van der

Reijden over de discriminatie van vrouwen bij de uitkering aan vrouwelijke (burger-)oorlogsslachtoffers.

Op 10 september 1982 hield het Vrouwenberaad een afsluitende dag over de partijpolitieke discussie sociale zekerheid. Naar aanleiding van die dag is het besluit genomen een landelijke werkgroep in te stellen. Deze in 1983 ingestelde werkgroep legt nu, na het werkstuk „Arbeid, betaald en onbetaald” de laatste hand aan „Gelijke behandeling in de belastingwetgeving”.

## Interne betrekkingen

Wanneer integratie van het Vrouwenberaad in de partij een belangrijke doelstelling van het Vrouwenberaad wordt genoemd, kan het niet anders of er is sprake van participatie in de partij. Het Vrouwenberaad is dan ook vertegenwoordigd in het Dagelijks Bestuur (mr. H. Th. ten Hagen-Pot), Partijbestuur (mr. H. Th. ten Hagen-Pot en A. J. Baas-Jansen), in de Partijraad, in de Stichtingsraad van het Wetenschappelijk Instituut (mr. M. Bellingwout-Roodenburg), in het Stichtingsbestuur van Kader- en Vormingswerk (T. Bot-van Gijzen) en in de Commissie Buitenland (B. F. Bos-Beernink).

## Externe betrekkingen

Contact onderhouden met mensen en organisaties buiten de eigen partij is ook dit jaar van groot belang geweest.

Het Vrouwenberaad is een van de organisaties die is aangesloten bij de Nederlandse Vrouwen Raad. In het najaar mocht het CDA-Vrouwenberaad als participerende organisatie mevrouw B. F. Bos-Beernink afvaardigen naar de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties. Mevrouw Bos-Beernink heeft tevens zitting in het Dagelijks Bestuur van de Nederlandse Vrouwen Raad op grond van haar voorzitterschap van de NVR-beleidscommissie „Internationale betrekkingen”.

Voorts is het Vrouwenberaad officieel vertegenwoordigd in zowel het Breed Platform van



Vrouwen voor Economische Zelfstandigheid, in de actiegroep Tijd voor School, een organisatie die zich met name inspant voor een betere regeling van de schooltijden en overblijfmogelijkheden, als in het overleg van politieke vrouwenorganisaties.

Het Breed Emancipatie Overleg is een overleg-situatie van het Dagelijks Bestuur met CDA-Tweede Kamerleden uit de commissie emancipatie, vrouwelijke CDA-Eerste Kamerleden, CDA-Eerste Kamerleden met speciale belangstelling voor emancipatie, CDA-leden uit de Emancipatie Raad en CDA-vrouwen uit het Europees Parlement.

Tot slot functioneert het CDA-Vrouwenberaad in het Politiek Cultureel Centrum De Populier, dat zich bezighoudt met de problematiek van herverdeling van betaalde en onbetaalde arbeid.

## Secties Vrouwenberaad

Twee secties van het Vrouwenberaad verrichten belangrijke, ondersteunende en uitvoerende taken.

### De Sectie Buitenland

De sectie besteedde veel aandacht aan de in 1984 te houden Europese Verkiezingen. Beatrice Bos, voorzitter van de Sectie Buitenland, was lid van de redactiecommissie van het EVP-verkiezingsprogramma.

Dat de sectie zich met het Landelijk Bestuur heeft ingezet om de beide zittende Nederlandse CD-vrouwen in het Europese Parlement op *verkiezbare* plaatsen te krijgen behoeft geen betoog, zoals het ook duidelijk zal zijn dat de sectie zich heeft ingespannen om haar sectielid, Yvonne van Rooy, op een *verkiezbare* plaats te krijgen. Aan een „Vrouwenfolder” in het kader van de Europese Verkiezingen werd hard gewerkt.

Op 6 juli werd er in Straatsburg voor jonge EVP-vrouwen een conferentie georganiseerd betreffende Europa, de campagne voor de Europese Verkiezingen, en problemen waar vrouwen in de lidstaten mee te maken hebben. Door tussenkomst van de sectie werden ook vier Nederlandse, jonge vrouwen naar deze geslaagde conferentie afgevaardigd.

Sectieleden waren voorts actief bij de ontvangst van een groep CDU-vrouwen uit Solingen en een gemengde groep CDU-leden uit Bonn en omgeving in het najaar van 1983, in Den Haag.

Ook gaven enkele sectieleden gehoor aan de uitnodiging van de Haagse Vrouwenraad om mevrouw Sadat te ontmoeten. Ook in 1983 was er een nauwe relatie met het CDA-Vrouwenberaad doordat Rietje Bellingwout, Dagelijks Bestuurslid, de sectievergaderingen bijwoonde en Beatrice Bos adviserend lid is van het Landelijk Bestuur.

### De Sectie Vorming

De sectie vergaderde in 1983 achtmaal. Het dagelijks bestuur van de sectie bereidde zowel de vergaderingen als de studiedagen voor.

De volgende activiteiten hebben plaatsgevonden:

- De voltallige Sectie Vorming is twee dagen bijeen geweest op „De Essenburgh” (nabij Harderwijk) om een werkplan voor 1984 op te stellen. De voorzitter van de Stichting Kader- en Vormingswerk, N. Schouten, was tijdens de avondvergadering aanwezig voor een uitwisseling van gedachten ten aanzien van de samenwerking van de Stichting Kader- en Vormingswerk en de Sectie Vorming.
- In september werd, eveneens op „De Essenburgh” een training georganiseerd voor de

toekomstige groepsbegeleidsters van de „Startcursus”. Het doel van deze cursus is, nog-niet-in-politiek geïnteresseerde vrouwen in aanraking te brengen met de politiek.

- In oktober werd ten behoeve van a.s. forumleden in politieke scholingscursussen van negen samenwerkende niet-politieke vrouwenorganisaties, een studiedag gehouden. Onderwerpen waren: „Bezuinigingen en Decentralisatie”.
- Ten behoeve van vrouwelijke kaderleden werd er een cursus Uitgangspunten CDA georganiseerd, bestaande uit vier bijeenkomsten.
- In acht provincies werd een Kijk-op-Politiek-

cursus gehouden. Praten over Program van Uitgangspunten, Politieke Stromingen, opbouw van het CDA en het Vrouwenberaad, actuele politiek, trainingen in gespreks- en discussietechniek.

- Een zogenoemde Vrouwenwijzer is in de maak. De losbladige Vrouwenwijzer zal beginnende Vrouwenberaden veel informatie bieden over en wegwijs maken in mogelijkheden plaatselijke afdelingen te laten functioneren. Veel werk werd er in 1983 verricht ten behoeve van het wegwerken van achterstand die vrouwen hebben.

## 20. CDJA

# Werkzaam jaar voor CDJA

1983 is voor het CDJA een werkzaam jaar. Enerzijds wordt in vervolg op de kernactie van 1982 verder gewerkt aan de organisatorische opbouw op landelijk, provinciaal en plaatselijk niveau, anderzijds onderneemt het CDJA meer politieke activiteiten. Uitgangspunt bij de werkzaamheden is het beleidsplan 1983, dat in september 1982 is vastgesteld.

## Leden

De groei van het ledenbestand die in 1982 ondanks de schoning van de ledenadministratie tot stand komt, zet in 1983 niet door. Een en ander gaat gepaard met een ongeveer gelijk blijven van het aantal actieve CDJA-leden in besturen, commissies, provincies en kernen.

## Algemene ledenvergadering

De algemene ledenvergadering (ALV) komt in 1983 één keer bijeen en wel op 19 november in Utrecht. Tijdens het ochtendgedeelte komen naast de gebruikelijke verkiezingen en andere huishoudelijke zaken een aantal resoluties aan de orde. Zo spreekt de ALV zich uit voor ruimte voor verschillende stromingen in fractie en partij,



De bestuurstafel. V.l.n.r. Govert Veldhuijzen (secr.), Pieter Gerrit Kroeger (vz. CDJA-raad), Johan de Leeuw (vz. bestuur) en Paul Doop (vz. jeugdplancommissie).

tegen al te ver gaande gemeentelijke herindelings- en tegen de verlaging van minimumjeugdlo- nen en verkorting van de arbeidsduur van jongeren alleen.

Tevens spreekt de ALV zich uit tegen maatregelen die ertoe leiden dat jonge buitenlanders in bepaalde omstandigheden een huwelijkspartner niet naar ons land mogen doen overkomen en pleit zij uitstel van de plaatsing van middellange afstands-raketten in Europa.

Tijdens het middagedeelte van de door ruim tweehonderdvijftig CDJA'ers bezochte vergadering wordt in groepen gediscussieerd over een aantal verschillende onderwerpen die jongeren raken. De middag wordt afgesloten met een toespraak van minister-president Lubbers, waarna in informele sfeer nog afscheid wordt genomen van afgetreden bestuursleden.

## CDJA-raad

De CDJA-raad bestaand uit de leden van het algemeen bestuur en vertegenwoordigers van de provinciale afdelingen, vergadert in 1983 drie keer.

Op 29 januari bespreekt de raad het CDJA-jeugdplan, waarin een aantal onderwerpen van jeugdbeleid worden behandeld. Tevens spreekt de raad zich uit tegen de boventrendmatige tariefsverhogingen in het openbaar vervoer.

De vergadering van 11 juni is gewijd aan een rapport over „Arbeid en (maatschappelijke) Dienstverlening”. Daarnaast spreekt de raad zich uit tegen verlaging van de minimumjeugdlo- nen en voor deelname aan de vredesdemonstratie van 29 oktober 1983 (zie elders in dit verslag).

De najaarsvergadering van de raad (op 10 december) houdt zich bezig met het beleid ten aanzien van etnische minderheden. Tevens roept de raad de CDA-Tweede Kamerfractie op om de CDA-beginselen beter in het politiek handelen tot uitdrukking te brengen en spreekt zij zich uit over de opkomst van de Centru-mpar- tij.

In de januarivergadering kiest de raad een nieuwe voorzitter, Martin Mesch.

## Algemeen bestuur

Het algemeen bestuur (AB) is belast met de politieke en organisatorische leiding van het CDJA. Het bestaat uit de leden van het dagelijks bestuur, drie door de ALV benoemde leden en een aantal vertegenwoordigers van de provinciale afdeling.

Tot 19 november zijn dat er twaalf, vanaf die datum zeventien. Dit laatste is een gevolg van een reglementswijziging die de grens voor vergroting van de provinciale vertegenwoordiging in AB en raad afhankelijk maakt van de grootte van het ledental van het CDJA als geheel. Dit om de verschillende omvang van provincies beter in deze organen tot zijn recht te laten komen.

In 1983 vergadert het AB negen maal, één keer gedurende een weekend. Vele organisatorische en politieke zaken passeren de revue.

Zo houdt het AB zich bezig met financiële zaken, de voorbereiding van de ALV, het beleidsplan 1984 en verricht het een aantal benoemingen. Tweemaal passeren in het AB de verschillende commissies de revue. In mei besluit het AB tot herschrijving van het politiek pamflet dat in 1984 in de organisatie besproken zal worden. In de weekendvergadering (30 september - 1 oktober) bespreekt het AB de organisatie en inhoud van het vormingswerk en de contacten met andere organisaties.

Tevens evalueert het het eigen functioneren. Intensief houdt het AB zich ook bezig met de gerezen problemen rond de DB-verkiezing eind 1982. In januari besluit het een vertegenwoordiger van de „zuidelijke richting” als waarnemer („standing invitation”) in het DB op te nemen. Tevens wordt een commissie ingesteld om de problemen nader te onderzoeken; in april publiceert die het rapport Appel '83. Daarover elders meer.

Ook met politiek-inhoudelijke zaken houdt het AB zich intensief bezig. Tweemaal wordt ge-

sproken met een bewindsman: in mei met minister Brinkman, in november met minister De Koning.

De contacten met de fractie worden versterkt door instelling van een agendawerkgroep van fractie, CDA-partijbestuur en CDJA, die signalerend moet optreden, met name in zaken van jeugdbeleid, en contact moet bevorderen tussen fractie en CDJA. Het AB benoemt twee leden in deze werkgroep.

Verder houdt het AB zich bezig met de voorbereiding van de verschillende politieke discussies in de CDJA-raad en de CDA-partijraad.

Andere politieke onderwerpen die in het AB aan de orde komen, zijn: de verlaging van de minimumjeugdlonen en de actie daartegen, de verlaging van de RWW- en WWV-uitkeringen voor jongeren, de eventuele intrekking van de „Anti-boycotwet”, de Zuid-Africanota van het kabinet, de subsidiëring van de Kindertelefoon, het verblijfsrecht van jonge buitenlanders en de Centrumpartij.

## Dagelijks bestuur

Het uit zeven leden bestaande dagelijks bestuur (DB) vergadert in 1983, net als in 1982, twintig keer. Daarnaast bezoekt (een deel van) het DB in het voorjaar alle provinciale besturen en wordt met diverse personen en organisaties overlegd. Genoemd kunnen worden vergaderingen met partijpresidium, het fractiebestuur, het dagelijks bestuur van de werkende jongeren van het CNV, de (toen nog) CDA-fractieleiden Scholten en Dijkman, Pax Christi en het IKV.

In de reguliere DB-vergaderingen worden de bijeenkomsten van het AB voorbereid en de besluiten ervan uitgevoerd. Bovendien vindt daar de terugkoppeling plaats door verschillende vertegenwoordigers in diverse organen binnen CDJA en CDA, en daarbuiten.

Begin januari wordt het DB als uitvloeisel van de problemen rond de DB-verkiezing in november 1982 uitgebreid met een „standing invitation” in de persoon van André Kolodziejek. Bij de reguliere DB-verkiezingen eind november wordt deze „standing invitation” weer beëindigd. Tevens nemen dan Wim van de Camp en Corien Wortmann-Kool als DB-leden afscheid. In hun plaats worden benoemd respectievelijk Han Hoogma en Jolanda Kolfshoten. Ronald Bakker wordt herbenoemd. Nadat in januari 1984 ook de functieverdeling is geregeld ziet het DB er als volgt uit:

Johan de Leeuw: voorzitter

Ton Strien: vice-voorzitter/penningmeester

Jolanda Kolfshoten: lid

Han Hoogma: lid

Ronald Bakker: lid

Johan de Boer: lid

Bert Westerink: lid

Govert Veldhuijzen: secretaris (adviserend lid)

## Organisatiecommissie

De organisatiecommissie is belast met advisering over organisatorische en financiële aange-

legenheden, de propaganda en de organisatorische aspecten van de kadervorming. In dit kader houdt de commissie zich in 1983 onder meer bezig met verschillende financiële zaken, het organiseren van ALV en introductieconferenties voor nieuwe leden, het nieuw te ontwikkelen propagandamateriaal, de campagne voor de Europese verkiezingen, het publiciteitsbeleid, de begeleiding van kernen, het vormingswerk en het rapport Appèl '83.

Tweemaal vergadert de commissie samen met de vormingscommissie, vooral om onderling de activiteiten af te stemmen (met name inzake de kernenbegeleiding). Voorzitter van de organisatiecommissie is eind 1983 André Leferink.

## Binnenlandcommissie

De binnenlandcommissie is belast met het bevorderen van meningsvorming en -uiting over binnenlands politieke vraagstukken. De commissie bestaat voornamelijk uit coördinatoren van de verschillende fractiebegeleidingsgroepen. Het stimuleren van de werkzaamheden van die fbg's is ook in 1983 een van de hoofdtaken van de binnenlandcommissie, die met wisselend succes gestalte krijgt. Daarnaast houdt de commissie zich bezig met allerhande onderwerpen zoals homofilie, minimumjeugdlonen, wet gelijke behandeling, het internationaal jongerenjaar, de voorbereiding van het politiek pamflet en de taken van de overheid. Tevens heeft zij een werkzaam aandeel in de voorbereiding van de verschillende politieke discussies in de raad en de ALV.

Onder auspiciën van de binnenlandcommissie worden twee studiedagen georganiseerd, één in mei over energie, en één in oktober over het landbouwbeleid. Een studieconferentie over onderwijs wordt uitgesteld tot 1984.

Vanuit de binnenlandcommissie worden ook contacten onderhouden met diverse organisaties, actiegroepen en de Tweede Kamerfractie. Tenslotte heeft de binnenlandcommissie met de buitenlandcommissie samen een groot aandeel in de uitgave van een nieuw tijdschrift voor het CDJA dat de bulletins gaat vervangen. Het eerste nummer van „Perspektief”, een themanummer over vrede en veiligheid, verschijnt aan de vooravond van de vredesdemonstratie in oktober, en wordt alom goed ontvangen. In januari krijgt de binnenlandcommissie in de persoon van Sjoerd Veerman een nieuwe voorzitter.

## Buitenlandcommissie

De buitenlandcommissie is belast met het bevorderen van de meningsvorming en -uiting over buitenlands politieke vraagstukken en het onderhouden van contacten met het buitenland. In het kader van de eerste taak wordt in maart een studiefaculteit georganiseerd over Latijns-Amerika.

Voorts houdt de commissie zich bezig met onderwerpen als het internationaal jongerenjaar, het Europese verkiezingsprogramma, vre-

de en veiligheid, Latijns-Amerika, Suriname, Zuid-Afrika en de voorbereiding van het politiek pamflet.

Vanuit de buitenlandcommissie worden ook contacten onderhouden met in Nederland opererende organisaties. Zo heeft de buitenlandcommissie gesprekken gevoerd met de PLO (in Nederland), Pax Christi en het IKV.

De contacten met het buitenland betreffen met name de vertegenwoordiging van het CDJA in de Europese Unie van Jonge Christen-Democraten (EUJCD) en de commissie daarvan die de jonge CD-organisaties in de EG-omvat, het Team of the Ten.

De EUJCD organiseert in oktober haar tiende congres in Straatsburg, waar een twintigkoppige CDJA-delegatie acte de présence geeft. In februari belegt de Wereldunie een congres in Caracas. In juni organiseert het CDJA in Eernewoude een conferentie voor de leden van het Gesprekscentrum van jonge christen-democraten (waarvan naast het CDJA voornamelijk Scandinavische organisaties lid zijn). In november bezoekt een CDJA-delegatie de NAVO en onderneemt een andere delegatie een studiereis naar Noorwegen. Tenslotte wordt in december bilateraal contact gelegd met de Vlaamse zusterorganisatie de CVP-jongeren, om in de toekomst te komen tot uitwisselingen, zowel op landelijk als op plaatselijk niveau.

Rob van de Beeten, in januari als voorzitter herbenoemd, treedt in juni als zodanig af, waarna het AB Lucas Bolsius benoemt tot zijn opvolger.

## Redactiecommissie

De redactiecommissie is belast met het samenstellen van het ledencontactorgaan dat is opgenomen in CD/ACTUEEL, dat wekelijks aan alle CDJA-leden wordt toegezonden. In 1983 is gerichte aandacht besteed aan vijf onderwerpen: 1) economisch beleid, met name jongerenwerkloosheid en minimumjeugdlonen; 2) defensie en de vredesdemonstratie; 3) energie en de brede maatschappelijke discussie; 4) buitenlandse politiek; 5) voorbereiding ALV en CDJA-raad. Ook is er aandacht voor politieke satire in de vorm van lubriek en gefingeerde dagboeken. De contacten met andere commissies en organen worden verstevigd door het benoemen van vaste contactpersonen.

Tot voorzitter van de redactiecommissie wordt in januari benoemd: Ko Scheele.

## Vormingscommissie

De vormingscommissie, belast met de (kader-) vorming binnen het CDJA houdt zich in 1983 voornamelijk bezig met de herformulering van haar beleid. Dit resulteert in een notitie die in oktober door het AB wordt behandeld.

Daarnaast organiseert zij in april een cursus voor kernbestuurders. Tevens wordt onder haar auspiciën door stagiaire Rob Slikker een aantal kernen begeleid in verschillende projecten (over gemeentepolitiek en jeugdwerkloosheid).

Een aanvraag om extra subsidie van de overheid om dit project tijdelijk te professionaliseren, wordt afgewezen. Voorts houdt de commissie zich bezig met de ontwikkeling van enkele projecten (o.m. over energie). Voorzitter van de vormingscommissie is Chris Westeralaken.

## Kascommissie/Commissie van Beroep

De kascommissie, belast met de controle van de jaarrekening, vergadert in 1983 één keer. In de ALV rapporteert zij over de jaarrekening 1982. Tot voorzitter benoemt de commissie Marc Wortmann.

De commissie van beroep komt in 1983 één keer in actie, om te adviseren over de vraag of AB-leden die buiten een provincie wonen die provincie kunnen vertegenwoordigen. Het antwoord luidt negatief.

Voorzitter van de commissie van beroep is Jos van Oijen.

## Secretariaat

Het bestuur, de commissies en de organisatie in het land worden bijgestaan door het secretariaat, bestaande uit een aantal bij het CDJA in dienst zijnde medewerkers. Bij de behandeling van het beleidsplan besluit het AB, dat het secretariaat relatief minder aandacht moet gaan besteden aan de ondersteuning van landelijke organen en relatief meer aan de organisatie van het land.

Per 1 februari neemt Lucas Bolsius als medewerker afscheid; in zijn vacature benoemt het AB per 1 april Theo Bovens. Stagiaire Rob Slikker beëindigt in het najaar zijn werkzaamheden. Derhalve omvat het secretariaat eind 1983 de volgende medewerkers: Govert Veldhuijzen (secretaris), Dik Koopmans (adjunct-secretaris, part-time), Theo Bovens (stafmedewerker, part-time) en Fija Mulder (secretaresse).

## Bijzondere activiteiten

Buiten het min of meer normale activiteitenpatroon hebben in 1983 een aantal bijzondere zaken aandacht gevraagd:

- de problemen rond de DB-verkiezing leidden tot het rapport **Appel '83**. In dit rapport wordt door een commissie, bestaande uit AB-leden en onder voorzitterschap van Theo Kralt, de hele CDJA-organisatie doorgelicht. Dit leidt tot een aantal vervolgactiviteiten, zoals de wijziging van statuten en reglementen, het opstellen van een notitie over het functioneren van provinciale afdelingen en een interne evaluatie van het AB;
- in mei en juni neemt het CDJA deel aan een actie van diverse jongerenorganisaties tegen de verlaging van de **minimumjeugdlonen**. Onderdeel van deze actie is de organisatie van een grote jongerenmanifestatie tegen de „Werkelijke Loosheid” in Amsterdam, die van jongeren helaas niet de belangstelling krijgt die zij verdient;

- in juni besluit de CDJA-raad tot deelname aan de **vredestdemonstratie** te houden op 29 oktober. Nadat het CDA eerder van deelname afzag, stelt het CDJA vast dat de gehanteerde leuzen in overeenstemming zijn met het CDJA-standpunt. Wanneer het organiserend comité zijn naam wijzigt in „Komitee Kruisraketten Nee” en daarmee de demonstratie meer eenzijdig gericht lijkt te worden tegen de plaatsing van kruisraketten en ook de toelichting op de leuzen gewijzigd wordt, concludeert het AB niettemin tot voortzetting van de deelname. Voorzitter Johan de Leeuw houdt op de demonstratie een korte toespraak.

- het CDJA had een belangrijke inbreng in de **kandidaatstelling voor de Europese verkiezingen**. Door het AB werden Hans Westhoff, Rob van de Beeten, Aat de Jonge, Ellen van Schouten en Wim Polman voorgesteld. Op de definitieve lijst bezetten zij respectievelijk de plaatsen 18, 15, 13, 31 en 27.

Ook in 1983 ligt de nadruk op het versterken van de organisatie van het CDJA op provinciaal en plaatselijk niveau.

Met de provinciale afdelingen wordt contact onderhouden via de leden van het algemeen bestuur en de provinciale vertegenwoordigers in de organisatiecommissie. Bovendien heeft elke provincie een DB-lid als contactpersoon.

De functies, taken en structuur van de provinciale afdelingen zijn onderwerp van een notitie provinciale afdelingen die in november met organisatiecommissie en provinciale voorzitters wordt besproken en in januari 1984 door het AB vastgesteld.

Het aantal CDJA-kernen blijft in 1983 ongeveer gelijk (ca. 150). Vele kernen leiden echter een kwijnend bestaan, met name omdat het aantal leden klein is, en omdat de begeleiding van kernen niet goed functioneert. In 1983 is dan ook veel aandacht besteed aan de organisatie van de kernenbegeleiding in provinciale afdelingen. Tevens is in het kader van het vormingswerk voorzien in de productie van een aantal materialen en projecten ten behoeve van activiteiten van kernen.

In 1983 is de contributieafdracht aan kernen en provincies vergroot. Met name kernen hebben daarmee een groter financieel draagvlak verkregen. Ondanks noodzakelijke bezuinigingen besluit het AB voor 1984, met name voor kernen-

begeleiding de middelen voor provincies nog extra te verruimen.

## Contacten met het CDA

De contacten met het CDA-bestuur worden behartigd via de CDJA-vertegenwoordigers in dagelijks en partijbestuur. Het DB van het CDJA vergadert twee keer samen met het partijpresidium, mede naar aanleiding van een notitie van de CDA-werkgroep „Benadering Jongeren”, die in februari ook in het partijbestuur aan de orde komt.

Ook in vergaderingen van de partijraad hebben CDJA'ers een werkzaam, zij het niet altijd vruchtbaar aandeel. Dat geldt met name de discussies over sociale zekerheid in februari en emancipatie in mei. Het afvoeren van de homofilieresolutie van de agenda van de najaarspartijraad wordt in een mede door het CDJA onderschreven verklaring afgekeurd.

Met de andere gelieerde organen en organisaties wordt contact onderhouden via het secretariaat en vertegenwoordigers in de besturen, zoals de redactie van CD/ACTUEEL, de CDA-buitenlandcommissie, de Stichting Kader- en Vormingswerk en de Stichtingsraad van het Wetenschappelijk Instituut.

## PJK/NPIJ

In september treedt het CDJA, met drie andere politieke jongerenorganisaties, uit de stichting Bureau Politieke Jongeren Contacten. Deze stichting is in mei ontstaan door een structuurwijziging van het oude PJK, waarbij ook de werkvelden waarop de activiteiten zich richten in het bestuur worden opgenomen. Als een vruchtbare samenwerking niet mogelijk blijkt, zoeken vier van de vijf politieke jongerenorganisaties een eigen weg, die in december wordt gehonoreerd met een Kameruitspraak, waarin vastgelegd wordt dat in het door WVC te subsidiëren instituut voor politiek vormingswerk voor jongeren de politieke jongerenorganisaties het voor het zeggen behoren te hebben.

Door deze omstandigheden komt het (B)PJK in 1983 niet tot enige activiteit van betekenis.

Via het PJK is het CDJA aangesloten bij het Nederlands Platform voor Internationaal Jongerenwerk, dat internationaal jongerenwerk coördineert. Deze aansluiting zal door de ontwikkelingen in het PJK op andere wijze gestalte moeten krijgen.



Minister Brinkman, CDJA-voorzitter Johan de Leeuw en DB-lid Bert Westerink.